حکومه تا ههریّما کوردستانیّ – عیراق وهزاره تا پهروهردیّ ریّقه به ریا گشتی یا پروّگرام و چاپهمهنییا

دەستىيىكىن كۆمە ئىناسى بۆپۆلادەھى ئامادەيى ويژەيى

ئامادەكرنا

د. قــادر محمد پشدهری د. محمد صالح طیب زیباری د. زرار صـدیق تـوفیق

هاتييه كرمانجيكرن ژ لايي

سفر اسماعیل عبدالله کاظم سلمان عبدالله ابراهیم خالد محمود

قیسس صباح حمید کروان مصطفی مصطفی فواز عبدالقهار عبدالله

پێداچوونا زانستی نشکر حاجی محمد طاهر پێداچوونا زمانی محمد عبدالله أحمد

چاپا چوارئ

سەرپەرشتى زانستى يى چاپى: قىس صباح حميد

سهرپهرشتی هونهری یی چاپی: عثمان پیرداود کواز - سعد محمد شریف صالح تاییکرن و دیزاین: هالال عابد رمضان

بــهرگ: زاگروس محمود عرب

پشک	نــاقهڕۆك	بەرپە ر
پشکا ئیکی:	تێگهه و پهيدابوون و ئارمانجێن وێ	٧
پشکا دووی:	پروگرام بیاقین کومه لناسیی و پهیوهندی ب زانستین دی قه	٣٤
پشکا سێيێ:	دەزگەھێن كۆمەلايەتى	01
پشکا چوارێ:	كيْشْيْن كۆمەلايەتى	٧٣
پشکا پێنجێ:	رێککارييا کۆمەلايەتى	1.4
پشکا شهشێ:	گوهۆرينا كۆمەلايەت <i>ى</i>	170
فەرھەنگ:		١٤٨

ييشگوتن:

کومهلناسی ئیکه ژوان زانستین گرنگ کو جفاکین گهشه کری و پیشکه فتی پیدفی پی ههیه، ژ بهر کاریگه ریا فی بابه تی ل تیگه هشتنا سروشتی پهیوه ندیین کومه لایه تی و ره فتارا کومه لایه تی و وان داموده زگه هان کو مروّف ئه ندامه تیدا و تیکه لی وانا دبیت، بو قه کولینا کیشه یین کومه لایه تی و شروّفه کرنا وانا ب وی شیّوی کو ئه گهر و ئه نجام و ریّکین چاره سه رکرنا وان ده ستنیشان بکه ت هه تا مروّفی و جفاکی ژ گرفتین وان رزگاربکه ت.

کومهلناس پهیوهندییه کا ب هیز ب زانیاریین کومهلایه تیین دیتر قه ههیه وه ک تابووری و دیرو ک و دیروناسی لهورا ژی گرنگه قوتابی دقوناغا تاماده یی دا د هه می یشکین ته قی بابه تی بگه هیت.

خواندنا بابهتی (کومهلناسیی) دسی بیاقاندا بو قوتابی یا ب مفایه:

یا ئیکیی: داکو ل سروشتی راستهقینه یی جقاکی و بزاف و لقین و رهوشت و تیتال و کیّشین جقاکی ئاگههدار بیت.

یا دووی: گرنگیدان ب هنده ک بابه تین کومه لناسیی کو دبیت نه ف زانیاریه دزانکویی دا مفادار بن بو قوتابی، نه گهر هات و دفی بابه تی دا تایبه تمه ندبوو.

یا سین: تیکههشتنا لایهنی هزروبیرین ژیانا کومهلایهتی و زانیاری ژی وهل قوتابی دکهن کو دناف جقاکی دا رابیت و بشیت ب ئارامی خو ب گونجینیت.

ئەف پەرتوكە شەش بەندان دئيخىتە بەر قەكولىنى، يى ئىكى كومەلناسىيى ددەتە نىاسىن و پەيدابوون و سەربخۆبوونا وى ژ زانياريىن دىتر جودا دكەت، بەندى دووى ژى.

به حسی پرو گرام و بیافین کومه لناسیی دکه ت و پهیوهندیا کومه لناسی ب زانیاریین دیترقه وه که دهروونناسی و میزوو و نابووری و نه نترویو لوزیا و یاسا قه دکولیت.

بهلی بهندی سیی یی تایبهته ب قهکولینا دهزگههین کومهلایهتی و چهوانیا پیکهاتنا وان و ئهرکین سهرهکیین وان کو بهردهوامی و مانی ددته جڤاکی.

و بهره ف پیشقه دبه ت، و د به ندی چواری دا گرنگی ب شرو قه کرنا کیشین کومه لایه تی ده ت، کو توشی مروقی و جقاکی هه قچه رخ بووینه، ئه ش شرو قه کرنه ژی ئاماژه بو تیکه هی کیشین کومه لایه تی دکه ت. و ل هو کارین بابه تی و خویه تی و ساخله تین وان و چه وانیا چاره سه رکرنا وانا قه دکولیت.

بهندی پینجی قهکولینی ل دور دابینکاریا کومهلایهتی و روّلی وی د پیگیریبوونا تاکه کهسی دا و دویرکهفتنا وی ژ لادانی و گونههباریی دکهت، ههروهسا بابهت بهحسی گرنگیا شیوازین نافخو و دهره کی یین دابینکاریا کومهلایهتی دکهت دگهشه پیدانا کهساتیا مروّقی و گرنگترین ریبازین وی دهستنیشان دکهت، ههروهسا کار و روّلی وی دیاردکهت.

د دوایی دا بهندی شهشی و دوماهیی یی تایبهته ب قهکولینا گوهورینین کومهلایهتی دهربارهی تیکهه و جور و ئهگهر و ئهنجامین ب سهرتاك و جڤاكی دا تایبهتمهند دبیت.

هیقی خوازین بابهتین قی پهرتوکی ب سوود و مفابن بو قوتابیین پولا دههی ویژهیی و دگهل هزر و بیرو شیانین وان بگونجن.

پشکا ئیکی:

كۆمەلناسى

تیّگهه و پهیدابوون و ئارمانجیّن وی

كومه لناسى: تيكه ه و يهيدابوون و ئارمانجين وي

أ- تيْكُه ه و يهيدابوونا كومه لناسيّ:

تیگه هی کومه لناسیی: ئه و زانسته کو قه کولینی ل دور جقاکی و پهیوهندیین کومه لایه تی دناق جقاکین مروّقی دا دکه ت و پیکولا پشکنین و شروّقه کرنا کاروبار و کیشین گرنگین ژیانا کومه لایه تی دکه ت.

ئه فی زانستی گرنگیه کا مهزن ژ لایی جقاکین پیشکه فتی قه ههیه، چونکی ل سروشتی پهیوه ندیا کومه لایه تی و ده زگه هین کومه لایه تی و دیاردین کومه لایه تی قه دکولیت و هه قرکی و جوداهی و ململانا ته خاتی لیکده ته قه ، و به حسی نهوه کهه قیین کومه لایه تی و جورین لادانا کومه لایه تی و گوهورینین کومه لایه تی دکه ت.

زاراقی کومهلناسی (Sociologic) بو ئیکهم جار ژ لایی ئوگست کونت قه ب کارهاتی یه و چهندین پیناسینین جورا و جور بو قی زاراقی کرینه، ئوگست کونت ب زانستی شروقه کرنا دیاردین ژیانا کومه لایه تی دهیته دانان.

ئهو بابهتین کومهلایهتیین د چهرخین که قندا پهیدابووین تیکهلی فهلسه فی و ویژه و دیروّ و درامیاری و ئایینی کربوون و مادده و بابهتین وان ژی ل قیره و ل ویراهه دبه لاقهبوون و بهرنامی وی ژی نه روونی و نه تایبهتمهندی پیقه یا دیار بوو. چارچووقی بیردوّزیی و ب جهئینانین وان ژی دبی شیان و نهددیاربوون، ئه قه و زیدهباری هندی کو ئهو قهکولین و بهحسین کومهلایهتی کو ل دهمه کی زوی دهرکه فتین، کومهلناسی چ بسپوران نه نقیسی بوو، بهلکو چهند کهسانین ویژه نقیس و فهیلهسوّف و دیروّ نقیس و کهسانین ئایینی نقیسی بوون، بهلی ئهو بابهتین کومهلایهتی ژی کو وان نقیسهران نقیسین پیکهات بوون ژ فهرمانین جقاکی مروّقی و سروشتی وی و ئاریشه پین سهرده م و چهوانیا رووی ب رووی بوونا ته خین

جڤاکی و ئهو هو کارین کاردکهنه سهر ههبوونا وان تهخان و روّلی رامیاری و ئایینی د ژیانا ئابووری و کومهلایهتی دا... هتد.

ئەقجا ژ بەر كو نقیسهر و هزرمەندین كومه لایهتی دبیاقی جقاكی دا و ب كارئینانا بیردۆزان و هونهرین قه كولینی دبابهتین خودا دبسپور نه بوون، ئه قهژی ژ بهر نهتهمامی و نهسهربخویا بابهتین كومه لایهتی دچارچوقی زانسته كی دیاركری دا، نقیسینین وان پینج سالو خهتین بنه رهتی پیقه ددیاربوون كو ئه قهنه:

۱- زانیاریین کومهلایه تی تیکه لی دیاردین جفاکی و کریار و کارلیککرنین میژوویی
 و رامیاری و ئایینی و ویژهیی کربوون.

۲- ئەو راستىين نڤيسەر دنڤيسىت، دگەل وان حوكمين بها دار دەردبرىت ژيك جودا
 نەكربوون دەمى بابەت يان كېشەيىن كومەلايەتى دئىخستنە بەرچاڤ.

۳- قه کوله ریان نقیسه ریّن جقاکی پشتا خوّ ب وان بیر دوّزیّن جقاکی نه گریّدابوون ییّن کو ئاراسته ی نقیسینیّن وان دکهن د چارچوقه کی دیار کری دا کو ئاماژه ب شروّقه کرنا بابه تی دکهن و ئارمانج و به رنامه ییّن خوّ روون دکهن.

3- پشت نه گریدانا قه کولهری یان نقیسه ری کومه لایه تی به رنامه کی یان ریبازه کا قه کولینی یا کو شیانا هندی همبیت زانیاری و راستیا کوم بکه ت و وانا ریز ریز بکهت، و بیردوزه یا تایبه ت بو وانا ب دانیت.

٥- تايبهتمهند نهبوونا نقيسهران، يان هزرمهنديّن كومهلايهتى ييّن وى دهمى دبياقى كومهلاانى دا شيانيّن هندى نهبوون كو زيّدههيهكى بيّخنه سهر گهشهيا زانستى كومهلايهتى و بهرهف ييشقهبهن.

_ ئەگەرى لاوازيا بابەتان:

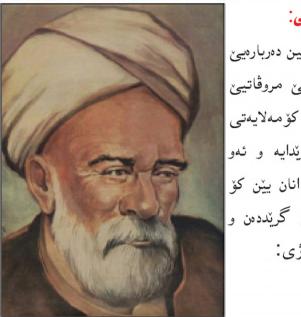
وان بارودوّخ و کیّم و کاسییّن کو قه کولینیّن کومهلایهتی ب خوّقه دیتین ژ نقیسین و بابهتیّن کومهلایهتی دلاوازو دبی شیان بوون و زالبوونا حهزیّن ئازریای و حوکمیّن بهادار ل سهروان و لاوازیا وان نقیسین و قه کولینیّن کومهلایهتی، نهشیان پشکداریی د گهشه پیّدانا مروّقی و بهره ف پیّش برنا ژینگههیّن کومهلایهتی و ره فتارو بهها و دهرزگههیّن میری. لهورا پهیدابوونا کومهلناسیی وه وان زانسته کی سهربه خو تایبهت پاشکه فت و بابهتیّن ژیّك قه قهتیایی و بهربه لاق چهند مهیدانیّن قه کولینی دا ما پونه قه.

رۆلئ ھزرمەندين عەرەب و موسلمان د سەرھلدانا كومەلناسين دا:

زانا ینن عهرهب و موسلمان گرنگی ب قه کولینا دورهیلی (واقعی) جقاکی مروقاتیی و پهیوه ندی ب سروشتی مروقی و پیدانین ژینگههی ووان هو کارین کاری تید کهن و پیکهاتین ئاقه دانیا مروقاتیی وهسف کریه و سروشتی کاروکاردانه قه یا دناقبه را وان دا شروقه کریه و نه و هو کار دیارکرینه کو ب بورینا ده می دبنه ئه گهری گوهورینا جقاکی ژشیوه کی بو شیوه کی دی و وان ئه و هو کار ژی دهستنیشان کرینه کو دبنه ئه گهرین تمام و جیگیربوونا وی. ههروه سال ساخله تین جقاکی نمونه یی و کارتیکرنا سهرکردایه تیی ل گهشه کرن و بهره ف پیشقه چوون و جیگیربوونا وی ئاخفیتنه و به حسی نیشانین سهرکرداتیی و رول و فرمانین وی دئیکگرتنا جقاکی و ژیکقه بوونا وی داکریه.

ئه قا د قیریدا گرنگ ئه وه کو دقیت بیژین قه کولینین کومه لایه تی ژ لایی عهره بان قه ل دوّر رواله تین سهره کی سهرهلداینه، ئه و ژی رواله تی فه لسه فییا ئایینی کو (فارابی و ئیخوان ئه لسه فا و غه زالی و ئبن روشد) نوینه رین وینه، و رواله تی کومه لایه تی و ئه نتروبولوژی کو (ئبن خه لدون و ماوه ردی و ئبن به توته و جاحز) نوینه رین وی نه.

* فارابی (۸۷۰ – ۹۵۰) زایینی:

کۆملناسه کی موسولمانه و قه کولین دهربارهیی جقاکی کرینه و ل راستییا جقاکی مروقاتیی قه کولییه و رهمه کی (غریزة) کۆمه لایه تی و خرقه بوونا مرۆقی پیک قه گریدایه و ئه و بنه مایین ئایینی و فه لسه فی دانان یین کۆ جقاکی نموونه یی پشتا خو پی گریددهن و جقاکی کره دوو پول کو ئه و ژی:

۱- جڤاكێن تمام: ئهو جڤاكێن كۆ بهختياريێ بۆ ئهندامێن خۆ ب دەستڤه د دئينن.
 ۲- جڤاكێن نه تمام: ئهو جڤاكێن كۆ نهشێن ژ بهر هندەك ئه گهرێن پهيوەنديدار بسروشتى و بنياتى و سهرۆكاتيێ ڤه ئهوێ بهختياريێ ب دەستڤه بينن.

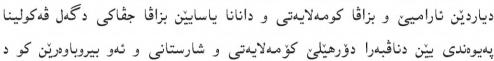
زیدهباری وی فارابی دبابهتی فهرمانین سهرکرده ی و سالو خهتین ویدا، روّلی سهرکرده ی د دابینکرنا بهختیاریی و خوّش ژیاریی بوّ وی جقاکی کو حوکمی لی دکهت قهکولییه، گرنگی ژی ب بابهتی هلبژاردنا سهرکرده ی دایه و وی ههلبژاردنی ژی ژ لایی وی قه، سالوخه ته که همیه کو پیدقییه د سهرکرده یدا هه بیت، یان ئه و جقاکی سهرکردایه تیا وی دکه ت و ئه و مهترسی و ئاسته نگین تووش دبن بهینه دیارکرن.

* غهزالی (۱۰۵۸ – ۱۱۱۱) زایینی:

نمبو حامد غهزالی شییا ب بیروبووچونین خو یین کومهلایهتی قهکولینین خو دهربارهی مروقی د جقاکی و ههمی بواراندا دهولهمهندو پیشقه ببهت، د قهکولینین خو دا داهینان د بیاقی پروگرامی زانستی بنهرهتی دا ب کارئینایه بو کومکرنا راستییان و پیزانینان و پولین کرنا وان، نه ش راستییه ژی بو شروقهکرنا دیاردین مروقایهتیی درویدانین کومهلایهتی و کیشین شارستانی د ناف جقاکی دا ب کارئینایه، بقی ژی بهرنامه کی زانستی یی بنهرهتی بو قهکولینین کومهلایهتی دامهزراندییه و ل نهگهرو راستیین خرقهبوونا مروقایهتیی و مفایین وی بو کهس و بو کومهلی و جقاکی قه کولییه و روناهی ئیخسته سهر رولی جقاکی و ل کاری بونیادنانا ژیانی و پهرهپیدانا وی وی و گرنگی دایه ب لایهنی رهوشت و بههایین وی یین نموونهیی ژ بو هندی کو نه و بناغی جقاکی نه ل نهو و پاشه روژیدا.

* ئبن خەلدوون (١٣٣٢ - ١٤٠٦) زايينى:

ئیک ژ کومه لناسین ههره مهزن و ب ناقوده نگین موسولمانانه، ب دامه زرینه ری کومه لناسیی د هیته هژمارتن چونکی کومه لزانی پیشقه بریه و قه کولین و ریبازا به حسکرنی و پیزانینن وی بهره ف پیشقه برن و دورهیلی جقاکی مروقی و بنه مایین تاکنجیبوونا وی شروقه کرینه، ته فه زیده باری قه کولین ده رباره ی

جڤاکیدا دەردکەڤن، ئەڤە ژ بلی هندی کو ئیبن خەلدوون ژ بەر ئەگەری عەشائیری و هۆزایەتی کو ئەندامین ئیك تیره پیکڤه گریددەت و جڤاکی مروٚڤی کریه چەند تەخەکین دیارکری وەك كۆچەر (بدو) و ئاكنجیین گوندان و ئاكنجیین باژیران.

_ چەوانيا سەرھلدانا كۆمەنناسيى:

ئەو ھزروبىروباوەر و بىردۆزىن كومەلايتى يىن كۆ كۆمەلناسىن عەرەب د بن سىبەرا ئيسلاميدا ئيخستينه بهرچاف، ب بهري بنياتي يي يهيدابوونا كو مهلناسي ژ لايي عهرهب و موسولمانانقه د ئنته هژمارتن. ئهو پنزانبننن کو ژ لايي پنشهنگنن هزري و تنگهه و بیردوزنن وان گوتین بناغه و تایبهتمهندیا خو ههبوو کو گهلهك روناكبیرنن کومهلایه تبی یین ئهورو پی وهك (هوٚبزولوْك و روٚسوٚ و هیْگاڵ و کوٚنت و دوٚرکهایم) یشت یع دبهست. بهلع ل ئهورویا به حس و قه کولینین کو مهلایه تی ب شیوه کع دیار و ئاشكرا بەرەف يىشقەچوون، ب تاپبەتى پشتى چەرخى رايەرىنا ئەورۆپى كو بزاقًا ساغكرنا ييزانينين كهڤن قه ديتنين جوگرافي هاتنه ديتن و هزرا خهلكي ژ ئاستهنگ و گفاشتنین ئایینی (لاهوتی) رزگاربوو کو کهنیسی ب سهردا سهیاندبوون و نوینهراتیا چهندیین قوتابخانین هزری و فهلسه فی دکر کو تووشی بی تهنجامیی و ياشكه فتنا سهدين ناڤهراست دبوون. بهليم ئهوان قوتابخانا ژ بهر وي بارودوخيم تازهیئ پهیدابووی یع جڤاکئ وی دهمی، خو ڤهگوهاستییه بو پیشکه فتنا چهرخی تازه و کاربگهریا نوی گرنگترین ئه و قوتابخانه ژی: قوتابخانا دهروونی و قوتابخانا یهیمانا کو مهلایهتی و قوتابخانا بایو لوژی و قوتابخانا دیروکی و قوتابخانا (ماددی) بوون.

_ ئەگرىن سەرھلدانا كۆمەنناسىي وەك زانستەكى سەربخۆ:

۱- خرابکاریین کو مهلایه تی ژ ئهنجامی شورشا پیشهسازی بوو کو د سهدی هه ژدیدا ل ئهورویا یهیدایبو.

۲- تیکدان و هه قرکیا رامیاری پشتی شورشا فهره نسی کو هه می ئه وروپا قه گرتبوو
 و کاریگه ریه کا زور ل سهر دکر.

۳- زالبوونا بیروباوهریّن دهست تیّوهردانا دهوله تی دریّکخستنا جمّاکی و پارستنا جمّاکی و پارستنا جمّاکی و پارستنا وی ژ چهوساندنی و قوّرخکرن و چاقدیّریا بورصی (بازاری گهوّرینا دراقی).

ئه ش خالین سهری دهوره کی کاریگهر د پهیدابوونا کو مهلناسی و سهربخویا وی دا ههبوو ههتا ئهو ژی دگهل پیزانینین دیتردا دهوری خو ههبت د نهخشه کیشانا جقاکی و گهشه پیدانا وی و نه هیلانا گیروگرفتین مروقی و ئهو خرابکاریین تووشی دبوون ژ ئه نجامی ئه و گوهورینین ئابووری و رامیاری و کو مهلایه تی یین ب لهز کو د سهدی نوزدی زایینی ب سهر جقاکی ئهوروپیدا دهاتن. ئه و رویدان و گهورینین ب لهز کو کیشوهری ئهوروپا ل سهدی ههژدی و نوزدی بخوقه ددیتن هاندانا گهشه پیدان و بهره ف کیشوهری نهوروپا ل سهدی ههژدی و نوزدی بخوقه ددیتن هاندانا گهشه پیدان و بهره و چورانقه، ب بیر دوزو ب جهئینان، و گهشه پیدانا وان به حس و قه کولینان ژی هانده ده کی غیکسه ربوو بو پهیدابوونا کو مهنیان، و گهشه پیدانا وان به حس و قه کولینان ژی هانده ده کی غیکسه ربوو بو پهیدابوونا کو مهنیاسیی ب شیوی زانیارییه کی سهربخو ژ فهلسه فی و میژوو و ئایین و ویژه و زانیاریین (زانستین) دی، پشتی سهربخویا کو مهناسی

ئه ش زانسته شییا پیشقه بچیت و ب لهز و شیانتر بهیت بو لیکدانا دیاردین کو مهلایه تی و شرو قه کرنا ره گهزین وی یین بنه ره تی و چاره سه رکرنا ئه و گیرو گرفتین مروقایه تی یین تاکه که س و کومه ل د جفاکی مروقایه تییدا تووشی دبوون. گرنگترین ئه و کومه لناسین ئه وروپی کو پشگداری د سه ربخو بوون و گهشه کرنی و پیشگه برنا کو مه لناسی دا د کر ئه قه بوون:

* ئۆگست كونت (١٧٩٨ – ١٨٥٧) زايىنى:

کۆمه لناسه کی فهرهنسی یه و ل ریزا پیشیی یا هزرمه ندین کۆمه لناسین ئهورۆپی دهینته هژمارتن و یی تایبه تمه ندبوو ب قه کولینا پهیوه ندیین دناقبه را تاکه که سی و جقاکی. ئۆگست کونت ژ که سین ئیکییه کو هه ست ب پیدفی بوونا وی کر بۆ ئینانا زانسته کی تایبه ت ب کاروبارین کۆمه لایه تی و نافی (فیزییا کۆمه لایه تی) بۆ هه لبژارد.

کونت باوهریا وی ئه و بوو کو بابه تی سه ره کی یی کو مه لناسیی ... سیسته م و ریخ کخستنا کو مه لایه تییه ، ئانکو پشکین پیک قله گریدایین ب هیزین سسته می کو مه لایه تی قه دکولیت ب وی به لگه ی کو هه ر گوهورینه ك و پشکین سیسته می کو مه لایه تی کارد که ته سه ر پشکین سیسته می کو مه لایه تی کارد که ته سه ر پشکین دی ل قوناغه کی بو قوناغه کا دیت د گوهوریت.

ئە ش زانستە دكارو كاردانە قەيين تايبەت ب پشكين جودا جودايين ريكخستنا كۆمەلايەتى قەدكوليت، لەورا ژى كۆمەلناسى ب كارەكى ريكخستنا گشتى يا كۆمەلايەتى دھيتە ھژمارتن. ل دىف بۆ چوونين (كۆنت)ى كۆمەلناسى دووبابەتين سەرەكى قە دكوليت:

۱- ستاتیکا کومهلایهتی (جهگیری): Social Static

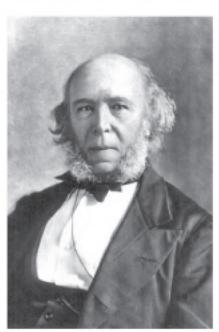
پیکهاتییه ژ قهکولینی ل سهر جقاکین مروقایهتیی دحالهتی جهگیر و تهنادا و تیدا بارودوّخی یان دهزگهه و ریکخستنین کوّمهلایهتی ل دهم وهختهکی تایبهتدا قهدکولیت، و بابهتین وان ژی زمان و ثایین و خیرانه. ههروهسا دهربارهی سیستهمی کوّمهلایهتی و پهیوهندیین وی دناقبهرا پشکین وی سیستهمی دا، دگهل دهستنیشانکرنا شیویّن تهبایا گشتی یا پشکان قه دکولیت، ههروهسا روّلی ههر پشکهکی ژ پشکین ریخستنی قه د کولیت ههتا بهردهوامیی بدهته ب کاری ئاقاکرنا گشتی بو جقاکی و ئهنجام دبیته ئهگهری ئاسودهیی و جهگیریاتیی.

۲- دینامیکا کومهلایهتی (گوهۆرین): Social Dynamic

ئهف بابهته ل سهر گوهوّرینیّن کوّمهلایهتی و پشکیّن سیستهمی و ریٚکخراویّن کوّمهلایهتی و کارتیّکرنا دهره کی و نافخوقه د کولیت، ههروهسا جقاك ژی ژ بارودوّخه کی بو بارودوّخه کی دی ب دریژیا قوناغیّن میّژوویا شارستانی د گوهوّریت، بوی چهندی کوّ جقاك ژ قوناغا غهیبی بوّ قوناغا لاهوّتی دهیّته گوهوّرین د قوناغا میتافیزیقیادا دبوّرت ههتا دگههته داوی قوناغ کوّ قوناغا سهرهلدانا زانیارییه.

* هربرت سبنسر (۱۸۲۰– ۱۹۰۳) زایینی:

ئیکه ژ هزرمهندین کومه لناسین ئینگلیزی یه ب
ریکا به لاقکرنا پهرتووکه کا سی به رگی ب ناقی
(کومه لناسی) خزمه ته کا به رچاف بو به لاقکرنا
کومه لناسیی کریه، هربرت سبنسر دییژیت
(گرنگه کومه لناسی ببیته زانسته کی سه ربخو
و دویربیت ژ زانستین رهوشتی و کومه لایه تی).
پیکولین سبنسه ری بو پیش قه برنا
پیکولین سبنسه ری بو پیش قه برنا
کومه لناسیی د دوو خالین سه ره کیدا
دهینه پوخته کرن.

١- بيردوزا ئەندامەتى (النظرية العضوية):

ئه ش بیردو زه قه کولینین کو مه لایه تی په سه ند دکه ت و ل پشکین چقاکی قه دکولیت دگه ل سه رجه می گیانداران هه قبه ر (به روارد) دکه ت و کو د ئه نجام دا ئه قان پشکان دی پیک قه گرینده ن و پیک قه جقاکی دی پیک دئینن، وه کی چاوا گشت ئه ندامین له شی وه راری دکه ن ل دوی پاسایا وه راری سبنسر ئاماژه ژی بو پهیوه ندیا ل نا قبه را سیسته می سه ربازی و لاوازیا کاریگه ریا ئافره تی دجقاکی دا کریه و دوی باوه ریی دابوو کو هزر و بیرین سیاسی و ئابووری ل گهل سه رهلدانا داهینانین زانستی پیک قه گرینداینه.

٧- بيردوزا گهشه پيدانا كومهلايهتى:

ئه ش بیردوزه رووناهیی د ئیخیته سهر بابهتی شین بوون و گهشهبوونا کومهلایهتی، ئه ش زانسته ژ زانستی زیندهوهرزانیی ههلکولایه. داروین د پهرتووکا خودا ل ژیر ناف و نیشانی (بنیاتی جوران - اصل الانواع) به حسی گهشه پیدانا فیزیولوژیایا گیانهوهران ب دریژیا چهرخان ژ شیوین ساده هه تا شیوین وان بین ئالوز و ژ شیوین پاش که فتی یین وان بو بارین وان بین پیشکه فتی دکهت ئه ش گوهورینه مروقان ژی قه دگریت. سبنسری جقاکی مروقایه تیی بو سی ته خان دابه ش کریه، جقاکی ساده و چقاکی تیکه ل و چقاکی ئالوز.

* ئەمىل دۆركھايم (١٨٥٨ – ١٩١٧):

کومهلناسه کی فهرهنسییه پشتی (ئۆگست کۆنت) کهسی دوویی یه کو گوهۆرین دبنه مایین کوملناسییدا کرینه ب دانه ری کۆمهلناسیا نوی دبیاف و بنیاتی بهرنامی زانستی دهیته دانان، بهرهه مین دورکهایم یین گرنگ پیکهاتینه ژ (ریسایین پرو گرامی د کومهلناسیی دا) (دابه شکرنا کاری کوم لایه تی) (خو گوشتن) (فهلسه فه و کومهلناسی) (شیوین دهستییکی یین ژیانا ئایینی).

دۆركهايم وەسا هزر دكەت كو كۆمەلناسى زانستەكى سەر بخۆيە و دياردىن كومەلايەتى دياردىن سەر بخۆنە.

ههروهسا دهربارهی دیاردین کومهلایهتی یی تایبهتمهندبوویه و بقی جوّری لیک دایه قه:

۱- دیاردین کومهلایه تی دیاردین مروقایه تینه و دگهل پهیدابوونا جقاکی مروقایه تیی سهرهلداینه.

۲- دیاردین کومهلایه تی هه لکولایی بیر و باوه رین مروفایه تینه.

۳- دیاردین (تشتانه) ئانکو به حسی تشتین سهربخق دکهت کو دشیین ههست پی بکهین.

ځاسلهتا دهره کی همیه ئانکو دکه قیته دهرقه ی همستی که سان کو دکه قن دا
 همهبوون و د ئه قرو و پاشهرو ژی ژی دا همردی همیت.

0- دیارده ب روالهت ینن تاکه که سینه (وه کی خو کوشتن) به لی کومه کا هو کارین کومه لایه تی کومه لایه تی ل بشت راهه نه، ب شیوه کی ئیك ل دویف ئیك ژ ئه نجامی تیکه لبوونا کومه لایه تی سه ری خو هه لدایه.

۳- دیاردین کومهلایهتی دیاردین سهپاندینه ئانکو ب زوری ب سهر مروقی و جقاکی سهپاندیینه لهورا ژی دهستههلاتا خو ب هیزا جقاکی ب سهر کهسان دا دسهیینیت.

دۆركهايم جڤاكى ب سەر دوو بشكان دابەش دكەت:

ئيّى: جڤاكيّ (لڤينهر) ميكانيكي:

جڤاکهکێ سادهیه پشت ب سیستهمێ کار دابهشکرنا تایبهت ناگریدهت، پسپوریا ههمه جوری تیدا نینه، ههمی ئهندامین جڤاکی ژ لایی پیشهی ڤه وهکی ئیکن.

دوو: جڤاكيّ ئەندامەتى:

جقاکه کی ئالوّزه ب هویری پشت ب سیّسته می دابه شکرنا کاری گریدده ت، دوّرکهایم دوی باوه ریی دا بوو کو جقاکی مروّقایه تی ژ جقاکه کی میکانیکی پشتی زیّده بوونا هرّمارا ئاکنجییّن سهر رویی ئهردی بوّ جقاکی ئهندامه تی دی هیّته گوهوّرین.

ب- يەيوەندىين كومەلايەتى:

زانستی کوّمه لناسیی ژ سروشتی پهیوهندیین کومه لایه تی و نه گهر و نه نجامین و ان قه دکولیت، ناستی نه قان پهیوهندیین ژیک جودا و پهیوهندیین ناقبه را که سان و کومین بچوویک و مهزن قه د گریت کومه لناس نه قان پهیوهندییان وه سا پیناسه دکه ن کو بیکهاتیینه ژ:

(کارتێکرن دکار و کاردانه قه د ناڤبهرا کهسان و کومان ب مهرهما دابینکرنا پێدڤیێن کهسان و بجهئینانا ئومێدێن وان و پێکئینانا ژیانه کا کومه لایه تی پر ژ ئارامیێ و د ئێک گههشتنێ).

وه کی پهیوهندیا د ناقبه را بکر و فرو شیاری و پهیوهندیا د ناقبه را قوتابی و ماموستای و پهیوهندیا د ناقبه را نوشداری و نهخو شی و د ناقبه را کارکه ری و ئهندازیاری و د ناقبه را کور و بابا دناقبه را دادوه ری و گونه هباری دا، ئه قه چهند جوره کین جودا جودایین پهیوهندیین کومه لایه تی بوون. ژ لایی فه رمانان قه چهند جوره پهیوهندیه کا قه د گربت وه کی:

- ١- پەيوەندىين ھەڤكارىيى و ھەڤركىيى
- ۲- پەيوەندىين دەمى و پەيوەندىين بەردەوام
 - ۳- پهیوهندیین ئاسۆیی و ستوینی
 - ٤- پەيوەندىين فەرمى و نەفەرمى

- پهوهنديين ههڤكاريين: ئهڤ جوري پهيوهنديان كو كهس و كوم بشكداريين بۆ بدهستقهئينانا ئوميدين خويين دوير و نزيك تيدا دكهن ب ريكا تيگههشتن و كاري ههڤكار و ههڤبشكدار، بڤي چهندي كهس و كوم بۆ هندي بگههنه ئوميدين خۆ پيكڤه هاريكاريين دكهن وهكي هاريكاريا د ناڤبهرا قوتابي و مامۆستاي بۆ دابينكرنا ئاستهكي زانستي يي بلند ل قوتابخاني دبياڤي پهروهردي و فيركرني دا.
- پهیوهندیین هه قرکیی: جوره پهیوهندیه که که س و کوم بریکا وی دسهلمینن کو ب ریکا بهریکانی و هه قرکیی کو د ناقبه را خو دا نه نجام دده ن و مفای دگه هینته جقاکی.
- پهیوهندیین بهردهوام: ئه ف جوره پهیوهندییه ل ناقبهرا که سانین جقاکی رویددهن شیوی بهردهوامیی ب خوقه دبینیت، وه کی پهیوهندیا د ناقبهرا ئهندامین ئیك خیزان دا کو هه تا داویا ژبی وان دریژ دبیت.
- پهیوهندیین دهمی: پهیوهندیه کا ژی کورته، بو دهمه کی دیار کری قهد کیشیت و ب نهمانا هو کاری وی ب داوی دهیت وه کی پهیوهندیا د ناقبه را بکی و فروشیاری دا.
- پهیوهندیین ستوینی: ئهقه کار و کاردانهقهیا د ناقبهرا دو کهسان دا یان زیدهتر کو ههر ئیک ژ وان سهر ب ئاسته کی کومه لایه تیبه. وه کی ریقه بهر و فهرمانبهری وی یان پهیوهندیا د ناقبهرا ئهندازیار و کارکهری دا.
- پهیوهندیین ئاسۆیی: پهیوهندییه که د نافبهرا دو کهسان دا یان زیدهتر و ههمی د ئیک ئاستی کوم لایه تینه و وه کی پهیوهندیا نافبهرا ماموستای

دگهل ماموّستایه کی دی، یان پهیوهندی دناقبهرا قوتابیاندا... هتد. نهوا ژ ههژی به حسکرنی یه پهیوهندییّن کومه لایه تی کومه کا نه گهر و نه نجامان ههنه.

ئەگەرىن يەيوەندىين كومەلايەتى:

پهیوهندیین کومهلایه تی ئهگهرین وان قهدگهرنه قه بو کومه کا هاندهر و پالدهرین جودا کو هاندانا که سان دده ت بو گریدانا پهیوهندیان، ههر وه کو:

پالدهری ئابوری کریکارا پالددهت دا کو ل کارگههان کار بکهن و پهیوهندییا دگهل کریکاران و خودانین کاری گریدهت.

پالدهری پهروهردهیی وهل قوتابی دکهت کو ل قوتابخانا خو بخوینیت و چهندین پهیوهندییا دگهل قوتابیان و مامو ستایان پهیدا بکهت.

پالدهری له شکری شهرقانان هانا ددهت داکو بچنه دناف دهزگههین له شکریدا و پهیوهندییان دگهل شهرقاناندا گریدهت.

يالدەرى ساخلەمىيى يەيوەندىيا دناقبەرا نەخۇش و نوژداران دا موكم دكەت.

ئانكو چەند پالدەرەك كەسان پالددەن، ھەتا پەيوەندىينن كومەلايەتى دگەل ئىك و دو پەيدا بكەن، ئەڭ جورە پەيوەندىيە ب ھەمى ئاستىن خۆقە ھىقى و پىدقىين وان كەسىن كو دىيقە دىيگىرن.

ينناسه يه کا دی بو کومه لناسي هه يه دبيريت:

((ئەو زانستەيى كو رەفتارىن كومەلايەتى تىدگەھىت و شرۆۋەدكەت))

ههر لقینه کا کهسه ک ب مهرهم بکهت و د دهمه کی دا دناف کهسین دیدا بیت و دبیت ژینگه ه و بارودو خ نه گهرین وی ره فتاری بن.

رەفتاركرن پشت ب سى بنەمايىن سەرەكى گرىددەت:

أ- دو كهس يان زيدهتر كارتيكرني ل ئيك و دو دكهن و ئهو رهفتار و رويدان دهينه گوري يين كو بو خاندني و قهكوليني دييدڤي نه.

ب- همبوونا چمند روّله کین وه که هف یان یین جودا دناقبه را وان که سین کو ره فتاران ئه نجامده ن و یع رادبن.

ج- همبوونا چهند پهیوهندییه کین کومه لایه تی کو دهه ش دهمن دگهل کریارین ره فتاران.

جۆرين رەفتاركرنى: رەفتارا تاكە كەسى ژ دەمەكى بۆ دەمەكى دى دھيتە گوھۆرين لدويڤ سروشت و گرنگييا رۆلين ويين كومەلايەتى و ئەوين كو دگەل رۆلى كريارا وى كارتيكرنى ل ئيك دكەن و گوھۆريت. رەفتارا زارۆكى دەربارەى ئاخقتن و بزاڤين وى بدرامبەر زارۆكەكى دى جودايه ژ وى رەفتاركرنى كو دگەل دايك و بابان دكەت، ھەروەسا ژى رەفتارا قوتابيەكى دگەل قوتابيەكى دى ھەر ئەو رەفتار نينە كو دگەل مامۆستايى خۆ پەيرەو دكەت. ئانكو رەفتارا كومەلايەتى يا گريدايە ب سروشتى وان رۆلين كو وەك فەرمانبەرەك دگيريت.

دشیّین د ریّکا روّلی کاری تاکه کهسی پیشوهخت پیشبینیا رهفتارا وی بکهن. بوّ نموونه پیشوهخت دشیّین رهفتارا نوژداری و رهفتارا نهخوّشی و رهفتارا شهرقانی چ لهشکربیت یان ئهفسهر د ریّکا روّلیّ وان دا پیشبینییّ بکهین.

ئەگەرين يالدەر بۆ رەفتاركرنى:

دبیت ره فتارا کومه لایه تی سوز (العاطفة) یان تورهبوون یان رهمه کی (غریزة) بیت وه کو حه زژیکرنا دایکی بو زارو کین وی و هه مبیز کرنا وان، یان ژی ئه گه ری وی قه د گه ریت بو داب و نه ریت و تیتالین کومه لایه تی وه کو ری و ره سمین ژن ئینانی یان ب ری ئیخستن و قه شارتنا ته رمی مری یان ئه و ریو ره سمین ل ئاهه نگ گیرانین نشتیمانی و ئاینی دهینه پهیره و کرن، هنده ک جارا ئه گه رین ره فتاری قه دگه رن بو ژیریی و هشیاریا نیرینی و هه ستی ژیراتیی وه کو ره فتارا وی قوتابی کو دقیت بریکا خواندنی و زیره کهی و سه رکه فتنی د ئه زموونان دا بگه هیته پله و پایه کی بلند دناف جقاکی دا.

• بابهتین کومهلناسیی:

ژ ههمی پیناسین به به به به به تا به تا به ته کو به و پیناسه یه کو یا تایبه تمه نده ب قه کولینا جقاکی قه، چونکی کومه لناسی زانستی قه کولینا جقاکی یه کو نه و تاکه که سین سه ب کومین مروقایه تینه و هه بیک ژی ژ وانا ده برباره ی پهیوه ندیک ب بیک و تیکه ل بوون دگه ل بیک و دو پیک دهیت. هه بیک ژ وان کوما ژی پهیکه به و تیکه ل بوون دگه ل بین خویین تایبه ته نه کو ب زوری دگه ل سروشتی پهیکه به و نارمانجین خویین تایبه ته نه کو ب زوری دگه ل سروشتی جقاکی مه زنی واندا دگونجن و به هیلا گشتی یا خودا دچیت و فه لسه فه و بریبازین ژیانی بخوقه دگرن. نه و کومین کومه لایه تی ژی کو جقاک ژی پیک دهیت کومه لناسان ناقی ریک خراوان بو دانایه، وه کو خیزان و مزگه فت و که نیسه و

پارتین رامیاری و قوتابخانه و زه قی (شووڤ) و کارگهه و دام و دهزگهه یان نقیسینگههنن کارگنری و کومهلایهتی... هتد. قهدگرن.

ههروهسا جقاک ژوان نیمچه کۆما پیک دهیت کو یین وهکو کومهکا جهماوهری دهیته دانان بق بدهست قهئینانا چهند ئارمانج و هیقیین دیارکری خهباتی دکهت، وهکو ئهو تهخین کومهلایهتی کو ژ تاکه کهسین وهسا پیک دهین یین کو د بارودوخهکی ئابوری و کومهلایهتی را دبورن. وهکو وان کریکارین دقین سهندیکا یان جقاتین کریکاران یین تایبهت ب خوقه پیک بینن، بو هندی بهرپرساتیا دو پاتکرنا ژ مافین کومهلایهتی و ئابوری و رهوشهنبیری ب ستوخوقه بگریت، و ئهو وهرزشقانین کو دقین یانهکا وهرزشی دروست بکهن بو بجهئینانا مهشق و یاریین وهرزشیین خو... هتد. بهلی دشیین نهو کومین جقاک ژی پیک دهین لدویف پیشهره کی دیارکری ریزریز بکهین بو دهسته کین جودا جودا، بو نموونه لدویف قهبارهیی یان دابهشکرنا جوگرافی یان پیشهی یان ئاستی رهوشهنبیری و زانستی یان گریدانین تهخایه کی د قیره دا دشیین ئاماژی ب چهند خاله کا بکهین کو بابه تین سهره کیین تهخایه تی. د قیره دا دشیین ئاماژی ب چهند خاله کا بکهین کو بابه تین سهره کیین کو مه دلناستند:

١- سيستهمين گشتيين كومهلايهتي و گوهورينين وان.

۲- پەيوەندىين گرۆپين كومەلايەتى و تايبەتمەندىين ھەر ئيك ژ وانان، پشت ب كارتيكرنا رەفتار و رۆلى كومەلايەتىي وانان گريددەت. بقى دەربرينى ژى كومەلناسى زانستى قەكۆلىنى يە لسەر يېشكەفتنا مرۆقى.

۳- پەيوەندىين جوداھىين ھەقبەندىن (منتديات) كومەلايەتى كو دبيت گەلەك دنيزيك بن وەكو پەيوەندىين خيزانى يان دبيت فورمەكا فەرمى ھەبيت، وەكو پەيوەندىيا ئەندامىن جقاكى ب حكوملەتى قە. بقى چەندى كومەلناسى

قه کولینه ل ره فتارین کومه لایه تیین تاکه که سی د سه ره ده ریکرنا وی دا دگهل که سین دی و هه لومه رجین کومه لایه تیین که س و کومان قه دگریت.

3- ئاستین جودا و سیمایین جوّرا و جوّریّن ژیانا کومهلایهتی کو ههمان قهکوّلین و لیّگهریانا ههمان لایهنا وان مهسهلایه کو دئیّکهم روی ب ریبوونا د جقاکی دا بهرچاف دکهقن و دبیّژنی زاراقی (کومهلناسیی مروّق لوّژی).

٥- پهيوهنديين دياردين كومهلايهتى و قه كولينا وان پهيوهنديين دناڤبهرا واندا
 ههين.

٦- تايبهتمهنديين سهركيين جڤاكين پيشهسازى و كارتيْكرنا پيشكه فتنين ب لهزيين
 زانست و تهكنولۆژيا لسهر ژيانا كومهلايهتى.

٧- بزاڤ و شۆرەشين كومەلايەتى و قەدىتنا ژيدەرين وان.

۸- بابهت و کیشین کومهلایهتی، ئابوری - سیاسی و پهروهردهیی و قه کولینا
 ئه گهرین وانان د جڤاکین کهلتو ر جودا دا.

جۆرىن كۆمەلگەھان:

دشیّین کو مهلگههان لدویش قهباره ی دابه ش بکه ین، ئه قجا ئه گهر کو مهلگه هدویش وی پیقه ری دابه ش بکه ین، ئه قه دی بینن کو کو مهلگه هیّن مهزن ژ لایی قاباره ی قه ییّن ههین، وه کو کارگه هو شووف و فهرمانگه هیان ریقه به ری کو ژ ژماره کا زورا ئه ندامان پیک دهیّن، ههروه سا کو مهلگه هیّن قهباری مام نافنجی ییّن ههین وه کو کارگه و زهی و یانه و کومپانی کو ژ ژماره کا ئه ندامان پیک دهیّن و ژمارا وانا هه تا راده یه کی دباشن و د کیّم نینن، دیسان کومهلگه هیّن قهباره بچیك ژی ییّن ههین وه کو وه کو خیّران، یان خرمایه تی، یان هه قالینی کو ژ چه ند هه قال و دوستان پیک دهیّن.

ئانکو ئهو جقاکی کومهلناس لی قهکولیت و شروقه دکهت و دوباره ریّك د ئیخیت رخمه در جفاك و پشکین وی ییّن جودا جودا پیکهاتیه کو تاکه کهس چهند ههقبهندییّن کومهلایهتییّن ههردهمی، یان دهمکی پیکفه گریدده کو پشتی ب بهرژهوهندی و ئارمانجیّن کو ئهو بنهما و رهوشت ئارمانجیّن ههقپشك گریدده ت، ئهو بهرژهوهندی و ئارمانجیّن کو ئهو بنهما و رهوشت و ههلسهنگاندنیّن جقاك بریاری ل سهر دده ت و دان پیدانی پیدکه ت و دیاردکهن دقیّت ئهوی بزانین کو جقاکی مرقایهتی یی پشتا خو ب چهند بنهمایهکان و وی زمانی گریدده ت یی کو خهلکی وی پی دناقیت، ههروه سا ب وی دیروکی یا کو ئیکهتیا وان موکم دکه ت و ب ئیکو دوقه گریدده ت و ب وی چارهنقیسی ههقبهشی یی کو جوری کاری تاکه کهسیّن جقاکی ریّك دئیخنیت و رفتارا وان بهره هی هیلهکا دیارکری ئاراسته دکه ت و ئهو رهوشت و تیتالیّن جقاکیّن مرقایه تی یی ریّك دئیخنیت و کاردکه ته سهر ههست و نهستین وان و ههقکاری و تهناهی یی و قیانی د ناف بهرا وان دا ب دهست قهدئینیت.

جڤاكي مهدهني:

ئه ش زاراقه هه تا راده کی ب زاراقه کی تازه و نوی د جفاکی روژهه لاتی دا دهیته نیاسن، هه ر چه نده د راستیدا ئه ش زاراقه ژمیژه ژلایی هزرمه ند و زانایین بیاقی کومه لناسی یی قه هاتیه شرو قه کرن و پیکولا ئه وی چه ندی دایه کو جوداهیین بنه ره تی دناف به را زاراقین جوره و جورین وه کی که لتور و شارستانی و ژیاری دیار بکه ن.

ههمی ئهو زاراقه ژی ب مهرهما پیشقهبرنی ب بیافین جوّره و جوّرین جقاکی و ئهو قوناغ ژی یین کو جقاك ژ ژیانا نهزانین و پاشقهمانی قهگوهاستی یه بوّ ژیانا مروّقایهتی بهرنیاسه، هنده گ ژ هزرمهندیّن

كومهلناسيي ببير و بووچونين وان د وهسانه شارستانيهت وهكو تنگهه گرندامه ب ژیانا ئاکنجینن باژنری و ئهو کهسنن کو ل ناف جهرگی باژنری ئاکنجی، بهلی ئەف بووچوونە ھەتا دەمەكى بەربەلاقى ھەبووپە بەلى دوىقدا داكۆكى ل سەر لايەنى سهرهدهری و رفتارنن شارستانی کرییه و گرنگی ب دامو دهزگههنن مهدهنی دایه، ههروهسا گرنگی ب رنکخستنا ژبان و مافع تاکه کهسان و رنکخراو سهندیکا و ر نکخراونن نه حکومی و ئاماژه پندا بو رنکخستنا ژیان و ب دهست قهئینانا ئارمانجنن مهدهنی و روشهنبیری، د دهمی نهوژی دا زیدهتر بو بدهستفهئینان و مسو گهرکرنا ما فنن نا فرهتی و زارو کان و سهربخوبیا هوینن را گههاندنی و ینشقهبرنی ب بیاقی پهروهردي و چاسپاندنا ياسايي ژ دادپهروهري يا كومهلايهتي د ناف جڤاكي دا، ههروهسا گرنگی ب کیمکرنا توند و تیژیی یا دژی رهگهزی مروّقی و بو ب دیموکراتی کرنا جڤاکی یێکولی دکهت. بو هندی کو سیستهمه کی کومه لایه تی یی نوی و جینگر سهر ههلبدهت ئه قه ب تنی ئه و بهس نینه کو ب شیوهیه کی هه ژی و گونجا و ژ تێگههێ جڤاکێ مهدهني تێبگههين، بهلکي دڤێت خهلکێ ساده ب حهزا خو بو چهسپاندنا قی سیستهمی پیکولی بکهن، ئه ش مهرجه ییدقی و فهره د دەمەكى دايە كو جڤاك بۆ ناڤ ژپانەكا نوى يێنگاڤا دھاڤێت، ب بى ڤى رژ دى يى جڤاك نهشينت ب سهر سستى و جينگرى يا خو زالبيت و بهرهڤ گوهوريني بحيت و نه شنت ژی خو ل ئاسته نگنن رهوشت و تبتالنن پاشقه مایی رزگار بکهت.

ج- ئارمانجين كومهلناسيي:

کومهلناسی ژ روویی کار و ئارمانجان قه دکهنه پشکین سهره کی کو ئهو ژی ئهقهند:

١- كومهلناسى يا بيردۆزەيى.

٢- كومه لناسى يا ب جهئيناني.

كومەلناسى يا بيردۆزەيى:

ئه و زانسته یی کو گرنگی یی ب قهکولین و قهدیتن و بیردوّز دانانی ژ کهلهکبوونا زانیارییّن تایبهت ب جقاکی و رفتاریّن کومهلایهتی و شارستانی ب ههردو لایهنیّن مادی و مهعنهوی ددهت.

كومهلناسي يا ب جهئيناني:

ئه و زانسته یی کو گرنگی یی ب بجهئینانا دهسپیک و بنه ماین بیرد و زین کو مه لناس دده ه تر چاره سه رکرن و قه کرنا وان گیر و گرفتین کو مه لایه تیین تووشی مروقی و جقاکی دبن، بو نموونه بیرد و زین پهروه رده یی بو موکم کرنا پهبوه ندین پهروه رده یین ناف به را قوتابی و ماموستایان ب کاردئینن و پیکولی دکه ته هاندانا هه می خیزانان بده ت بو هندی زاروکین خو بهنیرنه قوتابخانان و ده زگه هین فیرکاری ب مهره ما وه رگرتنا وان روشه نبیر و زانستین کو دشین بو خزمه تگه هاندن و گهشه کرنا جقاکی د سه رجه میافین ژیانی دا پستا خو پی گریده ن.

دفی بیافی دا دشیّین گرنگترین وان ئارمانجان دیاربکهین ییّن کو کومهلناس
ییدفیّت بر مروّفان و کومهل و جفاکی ب دهست فهبینیت و دشیّین وان
ئارمانجان لقان خالیّن خاری دیاربکهین:

۱- کومهلناسی ئارمانجا وی ئهوه کو پۆلینه کا تایبه ت ب پهیوهندیین کومهلایه تی دانیت، کو ئهرکی وی دابه شکرنا پهیوهندیین کومهلایه تی بیت، ئارمانج ژی ژ قی پۆلینکرنی ئهوه کو پهیوهندیین کومهلایه تی ژ پهیوهندیین (خراب) دوژمنکاری بگوهو ریت بو پهیوهندی په کا (باش) و ب مفا.

۲- کومه لناسی پیکولا روهنکرنا پشکین بنیاتی کومه لایه تی و شرو قه کرنا ره گه ز و پیکهاتین وی دکه ت، گرنگی یی ب ده زگه هین ئاینی و ئابوری و خیزانی و رامیاری و پهروه رده یی دده ت، ئه و ده زگه هه ژی پیک قه د گریداینه و تمامکه رین ئیک و دوونه و هه رگوه و رینه ک ژی ب سه رئیکی ژوان دا بهیت ئه قی ژی بینگومان ره نگه قه دانا خو ل سه رده زگه هین دی دا بجهد هیلیت، بقی چهندی ژی دی دی یک و هو رینا کومه لایه تی .

۳- پیکولا قه کولینا جور و شیوین رفتارین کومهلایه تی و پالدهر و کارتیکرنین وان ل سهر تاکه کهسی و کومهلی دکهن و دقیت دگهل رفتارا ئازریانی د شهربچیت و رفتارا ژیری یانه موکم بکهت کولایه نین باشین وی ئیکبگرنه قه بو کاریگهری یا کومهلایه تی و جقاکی مهزن.

٤- پێكولا زانینا یاسایێن ئارامبوونێ و بزاڨا خوٚ ب خوٚی یان گوهوٚرینا كومهلایهتی
 دكهت.

۵- دقینت وان ئاستهنگین کومهلایه تیین جقاك ب گشتی تووش بوویی دهست نیشان بکهن و ئه گهرین بابه تی و خویاتی و کاریگه ربی یا دویر و نیزیکیا وان بزانن.
 ۲- قه کولینه کا کومهلایه تی و شروقه کاری و رهخنه گریا دیاردین کومهلایه تیین ئالوز ژ رویی سروشت و ئه گهر و ئه نجامین وی کو ژ زهمینا وان دیارده و بارو دوخ و ئالوزیان ههلکولاینه وه گه گهر یا دور بزاقا کومهلایه تی و رامیاری و شوره ش و جهنگ و ته خین کومهلایه تی بکه ت.

۷- گریدانا دهزگهه و سیسته مین کومه لایه تی ژ رویی په یدابوونو وه راری ل ناف به را وی جفاکی کو تیدانه و کارتیکرنی ل ئیک و دو دکه ن، چونکی ئه ف ده زگه هو رژیمه بو هندی هاتینه گوری دا جفاکی ریک بیخن و ئاسته نگ و دووبه ره کی یا چاره سه ر بکه ن و په یوه ندیین خو دگه د جفاکین دی دا موکم بکه ن.

يرسيارين يشكا ئيكي

ب١/ كومهلناسي چييه؟ چهوا سهرهلدايه؟

٣٠/ پهيوهنديين كومهلايهتي چنه؟ جۆرين وي ژي چنه؟

پ٣/ ئەگەرىن پەيوەندى يا كومەلايەتى چنە؟ ئارمانجىن وان ژى كىژن؟

رون بکه و چهند نموونهیین زیندی دجڤاکی دا بوبینه.

پ٤/ رفتارا كومهلايهتى چييه و بنهماين پيكهاتنا رفتاري چنه؟

پ٥/ جۆرين رفتارا كومەلايەتى بەحس بكه و بەرسقا خۆ ب چەند نموونان ب سەلمىنە. بەحسىن قى دەستەواۋى بكە:

(كومهلناسي ينكهاتيه رزانستي قهكولينا جڤاكان (دراسة المجتمعات)

پ٧/ وان ساخلهتان روهن بكهيين كو نڤيسينين كهمهلايهتى بهرى سهر بخو بوونا كومهلناسى يى يى دهاتنه نياسين.

پ۸/ ل سهر گرنگترین وان هزر و بیردوزان باخقه ینن کو ههر ئیّك ژ (ابن خلدون و فارابی و غزالی) پیشكیش کرینه دهربارهی بهره پیشقه چوون و گهشه کرنا کومه لناسی یی دچه رخین ناقین دا.

پ۹/ گرنگترین وان ئهگهران روهن بکه ینن کو بوینه ئهگهرین پویته پیدانا دهولهتین ئهوروپی ب کومهلناسیی دسهدی ههژدی و نوزدی دا.

پ ۱۰ مزر و بو چوونین ئو گست کونت بو بهره ف پیشقه چوون و گهشه کرنا کومه لناسیی ین کو پیشکیش کرینه چنه؟

پ۱۱/ هربرت سبنسر بق بهره ش پیشهه چوون و گهشه کرنا کومه لناسی یی چ پیشکیش کرییه؟

پشکا دووی:

پروگرام بیاڤێن کوٚمه ڵناسیێ و پهیوهندی ب زانستێن دی ڤه

پرۆگرام و بیاڤین کوٚمه نناسیی و پهیوهندی ب زانستین دی قه

ئە ش پشكە ل بوار و بابەتين سەركى يين كۆمەلناسيى و پەيوەندىين وى ب زانستين دىقە قەدكولىت.

أ- بياڤێن كۆمەلناسيێ:

دشێین بیاڤێن کوٚمهلناسیێ بوٚ سێ پشکێن سهرهکی دابهش بکهین کو پێکهاتیه ژ: ۱- قُهکوٚلینا ساخلهتێن جڤاکی:

ئه ق بیاقه گرنگی یی بقه کولینا پهیوهندیا دناف به را ژینگه ها جقاکی و ئاف و هه وایی وی دگهل ره وشت و تیتال و ره وشتین به هادار دده ت، هه روه سا قه کولین ل دور دابه شبوونا جوگرافی و کاری ئاکنجیان دکه ت، پهیوهندی دناف به را ژمارا ئاکنجیان و قمباری ده رامه تی ناکنجیان دیارد که ت ل دور قهباری ئاکنجیان و سروشتی وان پید قیبان یین کول ژیانا روزانه یا کو ئاکنجیا پید قی پی هه یی نه قه زیده باری گرنگی دانا نه قی جوری قه کولینان ب تیگه هشتنا نه گه رین بابه تی و خویی بو گهشه کرنا ئاکنجیان و هه قسه نگی یی و بزاقا وی دده ت، نه ف قه کولینه جقاکین مروقایه تی دابه ش دکه ت بو چه ند جوره کین جودا لدوی پلا پیشکه فتنا شارستانیه تا وان دگه ل ئاماژه کرن بو بزاقا جفاکان و قه گوهاستنا وان ژ قوناغه کا شارستانیه تا دیار کری بو قوناغه کا دی وه ک ریزبه ند کرنا جفاکان د جیهانی دا بو جقاکی گوندییاتی و جقاکی

باژیری و قه گوهاستنا بهردهوما وان ژ قوناغا گوندییاتی بو قوناغا باژیری یی یان دابه شکرنا وان بو جفاکی دهرهبه گی و سهرمایهداری و ئیشتراکی و گوهورینا وان ژ قوناغا دهربه گی قه بو سهرمایداری و پشتی ئهویژی بو سوسیالیزمی.

٧- قەكولىن و شرۆقەكرنا بنياتى كۆمەلايەتى:

ههر جقاکه کی بنیات، یان پهیکه ره کی کومه لایه تیی خو هه یه و نه و ده زگه هین بنیاتی تیدانه کو جفاکی وان ژی پیک دهیت. نه ف فه کولینه ژی گرنگی ب تیگه هشتن و شرو فه کرنا جفاکی دده ت وه که ده زگه هین نابوری و رامیاری و نایینی و خیزانی و سه ربازی و په روه رده یی زیده باری وی کومه لناسیا گشتی دبیته چه ند لقه ک کو تاییه تمه ندن بقه کولین و شرو فه کرنا وان ده زگه هان. هه می نه و زانست لقه کن ژ کومه لناسیی، وه کومه لناسیا نابوری، کومه لناسیا رامیاری و کومه لناسیا خیزانی د به رروناهی یا گریمان و بیر دو زان و یاسایین کومه لناسی دا، پیکولا تیگه هشتنا د روست بو ونا جفاکی دکه ن.

٣- كۆمەلناسيا گشتى:

ئه ف زانسته گرنگی یی بکو مکرن و پولیننکرنا وان دهرئه نجامان دده یین کو زانستین کو مهلایه تیین تایبه تمه ند پی گه هشتین وه ک رامیاری و پهروهرده و یاسا و ئابوری و رهوشتزانی و ئایینی.

پشتی ئەنجامدانا ئەقى ئەركى، كۆمەلناسيا گشتى وان راستيين كۆمەلايەتى يين ھەقپشكانە دەستنيشان دكەت يين كو تيدا و ئەو ياسايين گشتى كو دياردە و

کریاریّن کۆمەلایەتى بشیّوه کی ژیرانه و زانستیانه راڤهدکهن و لیّکددن و ئاشکهرا دکهت.

پشتی قهکۆلینا پشکین سهرهکیین کومهلناسیی یین کو تیدا تایبهتمهنده بقهکولین و شروقهکرنا وان، ئهو ژی:

١- رامانا كۆمەلناسىم و سرۆشت و بياڤ و ئارمانجين وي.

۲- پهیوهندیا کۆمهلناسین بزانستین دی هه، وه ک پهیوهندیا کۆمهلناسین ب دهرووناسی و میژوو و ئابووری و (ئهنترۆپۆلۆژیا کۆمهلایه تی) و یاسا و تاوانزانی
 (گهنه هباری) و جوگرافیا و زمان و فهلسه فه و ئایین و پهروه رده... هتد.

۳- قه کوّلین ل جقاکیّن به راهی یی (دهستپیّکیی) و پیشکه فتی ژ روویی بنیات و دروستبوون و کار و یهیوهندی و هزر و ئارمانجیّن وان.

٤- قه كۆلىنا پەيوەندىين كۆمەلايەتى و چاواتيا دروستبوونا قان پەيوەندىان و مەرەما
 ئەنجامنن وان.

٥- قەكۆلىنا شۆوازىن رەفتارا كۆمەلايەتى و رەگەزىن پىكھاتن و چەواتىا سەرھلدانا وى ۋ لايەكى قە، ھەروەسا بھا نموونەيا ھەرا بلند و رەوشت ژ لايەكى دى قە.

۲- قه کۆلىنا گرفتىن كۆمەلايەتى و جۆر و ئه گەر و رىكىن چارەسەركرنا وان و
 پەيوەنديا وان ب سرۆشتى وى جقاكى ژى پىك دھنت.

۷- دهربارهی وان دهزگههین بنیاتی ئهوین جقاك ژی پیك دهیت وهك دهزگههین ئایینی و سهربازی و خیزانی و ئابووری و رامیاری و پهروهردهیی... هتد قهدكولیت.

۸- قەكۆلىنا تەخين كۆمەلايەتى و ھەقركىيا تەخايەتى و قەگوھاستنا كۆمەلايەتى،
 دگەل گرنگىدان ب ئەگەرىن خۆيەتى و يىن بابەتى سەر ب تەخان و تەخين جقاكى
 و گوھۆرىنا كۆمەلايەتى.

۹- ل ریکین دابینکرنا کو مهلایه تیا نافخویی و ده رفه یی فه د کولیت وه ک رایا گشتی و ئاسایش و ئاسایش و ئاسایش و رهوشت و تیتال و بها و وژدان و دادگه هو هیزین پولیس و ئاسایش و هیزین چه کدار.

ب- پهيوهنديا كۆمه نناسيى بزانستين دى قه:

زانستین کو مهلایهتی تمامکهرین ئیکن و ئه ش تهمامکهریه ژی شیانا شروقه کرنا دیاردین کو مهلایه تی و پیشبینیا پیشوه ختا روویدانین داهاتی پیدبه خشیت، ههر چهنده زانستین کو مهلایه تی تمامکهرین ئیکن، به لی پا ههر ئیك ژقان زانستان شیایه پلهیه کا سهر بخو بو خو دابین بکه ت و تاوچه قین خو ژی بده ن و گه ش و شین بکه ن دقی بواری دا پهیوه ندیین دناف به را کو مهلناسیی و زانستین کو مهلایه تی دهستنیشان دکه ین وه که دهروونناسی و میژوو و ئابوری و ره گه ز ناسی و یاسا و ئایین و زانستین رامیاری و جوگرافی ... هند.

۱- پهیوهندی دناق بهرا کۆمهلناسیی و دهرووناسی یی دا:

کو مهلناسی: (ئهو زانسته یی کو ل شیوه و کار و کارتیکرن و پهیوهندیین دناف بهرا که سانین ناف جهاکی قهدکولیت، زیدهباری پهیوهندیین دناف بهرا کومان ژی کو جهاکی وان ژی پیك دهیت).

به لی دهرووناسی: (ئه و زانسته یی کو قه کو لینی ل کارتیکرنین دهروون و ههستیاری و ژیریاتیا که سین جقاکی دکه ت کو هه ست و هزرکرن و فیربوون و زیره کی و کاردانا پالده ران و پهیوه ندییا وان ب کاریگه ریا ژینگه ها کو مه لایه تی دیارد که ت). ئانکو کو مه لناسی جقاکی قه دکولیت و دهرووناسی ژی که سانا دئیخیته به رقه کولینی، ئه قه وی دگه هینت کو نه کو مه لناسی ژ دهرووناسیی جودابیت و نه که س ژی ثه قه وی در مه ته وی ده سین بید قبی به خزمه تگوزاریین جفاکیی بو بده ستقه ئینانا خواستین خو و بجه ئینانا هی قیین دویر و نزیکین خو، جقال ژی بی که سان پیک ناهیت، چونکی ئه قه به ری بناغی دروستبوونا جقاکی نه، هه رچ حه زو هی قیین وان هه نه هه ر دناف جقاکی دا بو وان دهینه دابین کرن کو خواست و ئومیدین وان یین مه زن.

٢- يەيوەندى يا ميزۋوويى ب كۆمەلناسىي قە:

میژوو و کو مهلناسی پهیوهندییه کا موکم وان پیکفه گریده ت، چونکی کومهلناس بهری خوده ته که تواری کو مهلایه تی و چاواتیا گهشه کرنا جفاکی ده می بوریدا، زیده باری زانینا ئهرکین وی و کاری بنیات دانانا وی د ده می بوریدا و ده سنیشانکرنا وان ره گهزین کو ژی پیکهاتیه، ئه فه ژی هه می بی فه گهریان بو به رپهرین دیروکی ناهیته گوری.

چونکی کۆمەلناس نەشیّت دویر ژ فهگەریانا دیرۆکی قهکۆلینیّن خۆ ئەنجام بدەت وان راستییّن دەربارهی جقاکی ل سەر بەرپەریّن دیرۆکی داریژتینه، کۆمەلناس دقیّت قهکۆلینیّن خۆ دوی باری دا بکهت و وان راستیان ییّن کو خزمهتا جقاکی و میژوییی دکهن قهوژیرن.

کۆمه لناسیی پیدفی ب ههمی لقین دیرو کی ههیه بتایبه تی دیرو کا که له پووری شارستانی، چونکی روناهیی دئیخنه سهر میژوویا گهلان و رهوشت و تیتالان و شیوازی پهرستن و هزر و بیرین ئایینی مفای ژ بیردوزین جفاکی وهربگرن بو راستقه کرنا قه کولینین خو ل دور وان یاسایین کو دتایبه تن ب دیاردین جفاکی قه.

٣- يەيوەندىييا كۆمەلناسىي ب ئابوورى قە:

پرانیا کیشین ئابووری وه کی بینکاری و گرانی و ههلا وسان (بلندبوونا نرخان) و خراپیا باری ژین و ژیاری و داکیشانا ئابووری و هه قرکی و قورخکاری و گهنده لی، پهیوهندییه کا ئیکسهر ب ئه گهرین جقاکی و شارستانیه تان قه ههیه، چونکی کاردانه قه و چاك و خرابیین وی دناف جقاکیدا به لاف دبن و کاریگهریه کا گرنگ لسهر ژیانا تاکین جقاکی دکهت.

کۆمه لناسی زانستی قه کۆلینی یه ل دام و ده زگه هین کۆمه لایه تی و ئه رکین وی بگشتی دئیخیته به رقه کۆلینی و کاریگه ریین وی لسه رنافخو و ده رقه یا وان دام و ده زگه هان ئاشکرا دکه ت، ئانکو زانستی ئابووری یی تایبه تمه نده ب قه کولینان د سروشتی و چاواتیا درستبوونا سامانی گه لان دا، هه روه سا ئابووری ب وی زانستی دهیته نیاسین یی کو گرنگیی ب به رهه می و چاواتیا دابه شکرنا سامانی دده ت. په یوه ندییه کا موکم کومه لناسیی ب ئابووری قه گرید ده ت و کومه لناس پیزانینین گرنگ ژ زانستی ئابووری وه ردگریت و دده تی قه.

کومه لناسی ب وان پیزانینین بنهرهتی یین کو دهربارهی دیاردا همین، هاریکاریا وان بیاقین ئابووری دکهت یین کو ئابووریناس پی تایبه تنمه نده و همر دوی دهمیدا ژی

کاریگهریا کومه لایه تی و رهههندین (أبعاد) ههمی دیاردان و گوهوّرینیّن ئابووری و دارایی ییّن دناف جڤاکی دا ددهته ئابووریزانان.

٤- يەيوەندىيا كۆمە ئناسىي ب زانستى ئەنترۆپۆلۆژيا (مرۆڤناسى):

ئهنتروّپوّلوژیا ئهو زانسته یی کو فهکوّلینا مروّفیّ سهرهتایی و چاواتیا پیّگههشتنا زمانی و هزرکرنا پیشه و رهوشت و تیتال و ره فتاریّن پهیرهوکرییّن پهیوهندییّن بنهماییّن رهوشهنبیرییّن وی دکهت. ههروه سا پویته ب کارتیّکرنا باری ههریّماتی و ژینگههی و ههلومه رج و بارودوّ خی جقاکی لسه ر چالاکییّن کوّمهلایه تی و کهلتووری و رموشهنبیری دکهت و پهرده ی لسه ر هیّریّن کاریگهریّن وهکتیّك و نهوهکنیّکیّن دناقبه را کیشوه ران و ژینگههان ههلده ت و ل ریّبازیّن کوّمهلایه تی و پلا وه را را شیّویّن ساده ییّن کیشوه ران و ژینگههان ههلده ت و ل ریّبازیّن کوّمهلایه تی و پلا وه را را شیّویّن ساده ییّن کیم هه تا دگههیته شیّویّن ئالوّز دناف جفاکیّن بلنددا فه دکوّلیت. جفاکیّن دهستییّکی هه تا دگههیته شیّویّن ئالوّز دناف جفاکیّن بلنددا فه دکوّلیت. جفاکی و هوّزیّن دهستییّکی ییّن کیّم شارستانیه ت، نهویّن پشت ب چاندنی و نیّچیری و راقا ماسیان گریّددا و ده زگهه و ئامیریّن ساده دژیانا روّژانه یا خوّدا بکاردئینان و ده و دازگههیّن کومهلایه تییّن ساده و به رچاف و هه قبه ندییّن جفاکییّن زوّر ساده و

ئانكو كۆمەلناس پويته و گرنگيئ ب جڤاكين ههره بلند ددهت ئهوين ئاستى ژين و ژيارا وان زۆر بلند و باشه و ژيانا جڤاكييا وان يا ئالۆزه و بزهحمهته و كيشين شارستانى و مرۆڤايهتييا وان دزۆرن.

ئهنترۆپۆلۆژيا و كومه لناسى ههرئيك ژوان پشت ب ييديقه گريددهت؟ كۆمه لناسى دشيت ب هويرى پيزانينين سرۆشتى و كيشين قوناغين شارستانيا كۆمه لايه تى كو جڤاكى دەستپيكى تيدا دەربازبوويه پشتى گوهۆينين ماددى و شارستانى ب وى كهسى بگههينن كو تايبه تمهنده ب قه كۆلينا ئهنترۆپۆلۆجيا بهرامبهر ڤيژى، كومه لناسى پيزانينن ب مفا دەربارهى چاواتيا پهيدابوونا دەزگههين كۆمه لايه تى و بها و رەوشت و تيتالان و سهرهلدانا ئايينان ژ ئهنترۆپۆلۆژيا وەردگريت... ههتا كومه لناسى د سروشتى ژيانا ئالۆزا كومه لايه تى تيبگههيت و بيخيته بهر شرۆقه كرن و قه كۆلينى.

٥- يەيوەندىا كومەنناسىي ب ياسايى قە:

(یاسا) زانسته که هزر و بیرین هه قیشکین کورین جفاکی د ده رحه قی دادیه روه روی و و وه کهه قیی دا ده ردبریت و پیدقییه تاکین جفاکی هه می پیگیربن ب برگین وی و بجهبینن، ئه ف پیگیرییه ژی قه دگه ریت بو دارشتنا برگین یاسایی لگور یاسایین ره وشتی جفاکی، هه روه سایاسا ب وی دهینته نیاسین کو کومه له کا فه رمانایه لایه نی ده سه لا تداریا یاسا دانانی (په رله مان) بو هه قوه لاتیین خو ده ردکه ت و ژلایی ده سه لاتا بجه ئینانی قه پشته قانی لی دهینته کرن، سزای بو وان که سین ژ ریده رکه فتی و خه مسارن د بجه ئینانا بریاران دادنیت.

پهیوهندی دناقبه را یاسایی و جقاکی دا یا گرنگه، چونکی جقاك ژیده ره کی سه ره کیی یاسایی یه یاساژی ل گور باری کومه لایه تی پیدانین وی پهیدا دبیت و گهشه دبیت گوهورینی ب خوقه دبینیت.

یاسا دهسهه لاتی بسه ر جهٔ اکیدا دسه پینیت و شیّوازی کوّمه لی و ته فگه ریّن ریّبازی دیارد که ت، چونکی هیچ جهٔ اکه کی نابیت نافی جهٔ اکی لی بدانن ئه گه ر که س و ره گه زیّن وی پویته ی ب یاسایان نه که ن بو ریّک خستنا ره فتار و جوّری کارتیّکرنا وان دنافیه را ئیّکودوودا، بقی جوّری پهیوه ندییا دنافیه را وان هه ردوو زانستان تیدگه هین و دشیّین بیژین هه ر زانسته ک دشیّت مفای ژ زانستیّن دی وه ربگریت. نه شیّین زانستی دشین بیرین هه و کوّمه لناسیی ژیک جودا بکه ین، چونکی جهٔ اک پیدفی ب یاسایی هه یه و یاسایی و کوّمه لناسی ژیک مروّفایه تیندا نه بیت یا سه رکه فتی نابیت.

٦- يەيوەندىيا كومە ئناسىي ب خزمەتگۆزاريىن كۆمەلايەتى قە:

کارگۆزارىيا كۆمەلايەتى يا تايبەتە ب چاكسازيا كەسان قە بۆ ھندى بشين خۆ دگەل بارودۆخ و ھەلويستين جقاكى بگونجينن كو رويبرويى وان دبيت و پيشەيەكە پيكۆلا بنيادنانا ھەقبەنديين باش دناقبەرا كەسان لگۆر چەند شەنگستنين راست و درست ب ستوخۆ دگريت و زۆر ب ھويرى و كويرى دەربارەى كەسين جقاكى قەدكۆليت بۆ قى مەرەمى مفا ژ جقاكى و كەس و دەزگەھين دەولەتى دھيته وەرگرتن، لەورا خزمەتگۆزاريين كۆمەلايەتى چارەسەرى و پينگاقا ژ بۆ پاراستنا پەيوەنديين كومەلايەتى و وەرارا وان دكەت و دھاڤيژيت.

ئانكو كۆمەلناسى پێكهاتىيە ژ وى زانستى يى كو رژێمێن دەزگەھان دناڤ جڤاكى ئاڵۆزدا دئێخىتە بەر قەكۆڵينى. بۆ ھندى پتر ژ جوداھيا دناڤبەرا قان ھەردوو زانستان دا نزيك ببين، دى رێبازا ھەر ئێك ژوان سەبارەت چاواتيا قەكۆلينا وان دخێزانێدا وەكو دەزگەھەكى كۆمەلآيەتى ئێخينە بەرچاڤ..

دی بینین (کۆمەلناسیا خیزانی) وهکو کۆمەك یان یهکهیهکا کومهلایهتی دناڤبهرا کهسان دا ئهگهرین گوهۆرینا شرۆڤه دکهت و پیکولا تیگههشتنا کاریگهریا وی دناڤبهرا خیزانی و سیستهمین کۆمهلایهتی ههر ئیك ژوان لسهر ییدی دکهت.. وه سیستهمی ئایینی، یان ئابووری یان رامیاری.. ئانکو کار گوزاریین کومهلایهتی کیشین خیزانی بگشتی و ئهگهر و ئهنجامین وی قهدکولیتن بمهرهما گههشتن براستیهکا گشتی هاریکاریی دکهت بو دانانا پلانه کا سهرانسهری یان دانانا پرو گرامه کی زانستی ژبو چارهسهرکرنا کیشان و ژناڤبرنا وان.

ژوان کیشین خیزانی یین کو خرمه تگوزاریا کومه لایه تی دبیت بشیت چاره سه ریا وان بکه ت، کیشا ب خودانکرنی یه دخیزانیدا ژئه گهری نه مانا به رپرساتییا خیزانی ژلایی دایك و بابان قه ژبه رژیکجودابوونا وان. هه روه سا کیشا ژریده رکه فتنا زارو کان و لادان ژریکا راست.

خزمه تگوزاری دقی بابه تیدا ریبازا هونه ری بو چاره سه رکرنا کیشا بکاردئینیت و پرو گرام و شیره ت و چاککاری و قه کولینا پیزانینان ژبو قی مهره می پهیره ودکه ت، زیده باری چاواتییا مفا وه رگرتنی ژ ده زگه هین چاقدیریا ب هه می جورین وی قه.

ج- يروّگرامين كوّمه لناسى:

کۆمەڭناسى پشت ب چەندىن قەكۆڭىنان گريددەت بۆ كۆمكرنا بابەتين زانستى و پۆليننكرن و شرۆقەكرنا وان، لەوراژى پرۆگرام ئامرازين سەرەكيين كۆمەلناسيى نە بۆ قەكۆڭينا وان، دەربارەي شينبوون و وەرارا كومەلايەتى. ئه ش زانسته وهل کومه لناسیی دکه ت کو د هه می دیارده و کارین کومه لایه تی ب شیوه کی ژیر و زانیاری تیبگه هیت و پهیوه ندی دنا قبه را ئه گهر و ئه نجامین وی دکه ته بناغه بو قه کولینین خو، و گرنگترین ئه و پرو گرامین کومه لناسی ب کاردئینیت ئه قه نه:-

- ⊢ پرۆگرامێ ديرۆكى.
- ٣ يرۆگرامى ھەڤبەركرنى (بەراوردكرنى).
 - ٣ يرۆگرامى تەماشەكرنا ھەڤىشك.
 - ٤- پرۆگرامن روى پيڤانكرنن (المسح).
 - ٥- پرۆگرامى ئەنجام و دەرئەنجامان.

دێ بهحسي ههر ئينك ژڤان پروٚگرامان كهين:

۱- يروّگراميّ ديروّكي:

ئه قی پرو گرامه پشت ب بیر و باوهرا فه لسه فا میژوویی گریدده ت، نهو و دوهی و پاشه رو ژی ب شیوه کی زانیاری یی هه قسه نگ پیک قه گریدده ت، وه سا بو دچیت ئه گه رهاتو دباردو خی نهو و رابوری دا تیبگه هین وه سا دی شین پیشبینا پاشه روژی ژی که ین، چه ند یا سایه کین زانیاری بو نه قرو و سبه هی بو ریبازا جقاکی ده ستنیشان که ین، نه قی پرو گرامه باوه ریا وی وه سایه کو دشیان دانینه ل جقاکی یان خیزانی یان ل ده وله تی و ده زگه هین نایینی باش تیبگه هین، نه گه ر به رپه رین بوری قه نه که ین و ب باشی لی تیبگه هین، هه رده می نه م ل بوری ژی تیکه هشتین هنگی دی ل نهو و نه قرو که ژی تیکه هین و پاشه روژ ژی دی به رچاف بیت، نه قجا دشیت هه ردوگه هه که بان دیارده که بان زانیاریه کا کو مه لایه تی

بیخیته بهرقه کولینه کا دیرو کی هه تا بناغه و رهوت و گوهوینین سهر جقاکی بهینه دیار کرن.

٢- يروّگرامي ههڤبهركرني:

ئه ش پرو گرامه ریبازه که کو مهلناسی پشتا خو پی گری دده ت بو قه کولینی دسیسته مین جقاکی و رهوشت و تیتالان و بهایان دا، زیدهباری هندی قه کولین ددیارده و ده زگه هین جقاکی دا ب ریبا هه قبه رکرنی دناقبه را نهو و بوری یان دناف ئیك جقاك دا، وه کو هه قبه رکرنا باری خیزانه کا عیراقی ل سالا (۱۹۵۰) ی دگه ل باری خیزانی دئه ش ساله دا، هه روه سال ب ریبا قان قه کولینان ئه ش پرو گرامه هه قبه رکرنی دناقبه را دیارده و ده زگه هین ناقبه را چه ندین جقاکین ژیک جودا دئیک دهم و وه خت دا دکه ت، وه کو هه قبه رکرن دناقبه را چه واتیا ئاقاکرنا خیزانه کا جقاکی عیراقی و ئه رکین وی دگه ل خیزانه کا جقاکی مسری یان جقاکی بریتانی یان فره نسی دقی ده می و سه رده می دا.

پشتی هه قبه رکرنی کومه لناسی چه ند یا سایه کین گشتی بو شرو قه کرنا دیارده و ده زگه هان ب شیوه کی گشتی ئه نجام دده ت و هه می پهیوه ندیین گریدای ب خوقه روهن دکه ت وه کو تایبه تمه ندیین جفاکی و کیش و رهوتان، ئه فجا پرو گرامی هه قبه رکرنی پرو گرامه کی گرنگی قه کولینا دیارده و ده زگه هانه ب شیوه کی زانیاریه کا تایبه تمه ند، چونکی ب ریکا فی هه قبه رکرنی شاره زای ئاستی پیشکه فتن و پاشکه فتنا جفاکی د بین، ولایه نین ژیانی دی دیارکه ن.

٣- يروّگرامي سه حكرن و تهماشه كرنا ههڤيشك:

پرو گرامی سه حکرنی گرنگترین ریبازا کومه لناسی یه بو قه کولینی ل سهر راستیان و تیکه هشتنی ژ جقاکی، چونکی ته ماشه کرن ریبازه کا گرنگه بو کومکرنا زانیاریا و گرنگیا وی دچاقپیکه فتنا فه رمی و نه فه رمی یان دقه کولینا راستیان و زانیاریین تاکه که سی و جقاکی کیمتر نینه.

ئه ش ریبازه ریکی ل بهرامبهر قه کولهری جقاکی خوش دکه ت بو شروقه کرنا بارودوخی ناسایی و نه دروستیا گهشه کرنا ناش جقاکی. ئیک ژ مهرجین ئه قی پرو گرامی ئه وه ئه و که سین دکه قنه به روی قه کولینی نابیت هه ست ب وی چهندی بکه ن کو ره فتار و پهیوه ندی و سهره ده ریا وان و باری ئاسای یی روز ژانه یی وان ئیخستی یه دبن چاقدیریی قه، له ورا ژی هه ردقین ئه و قه کوله رسه ره ده ریا وی یا ئاسایی بیت و دویر بیت ژ ده ستکردیی و مه زناهیی.

ب قی چهندی ژی که سی قه کوله ردشیت ده رباره ی ژیانا وانا ب قه کولیت و دویر ژ ده ستی و ردانا هیزه کا ده رقه یی نه ق قه کولینه پشت به ستنی ب ته ماشه کرنی و سه رنجراکیشانی ل دیاردا و کیشین وان به رچاف دکه ت، ته ماشه کرنا هه قپشك ژی ب پشکداریا قه کوله ری د ژیانا خه لکی دا دهیته گوری و قه کوله رده ستید که ت وه کوله رده می پشکداریی ژی دچالاکیین وان دا دکه ت وه کوپسکداریک رنا وانان ب شیوه کی ده می پشکداریی ژی دچالاکیین وان دا دکه ت وه کوپسکداریک رن دچالاکیین ئاینی و کومه لایه تی دا.

دقی جوری ته ماشه کرنی دا دقیت قه کوله رئیك بیت ژ ئه ندامین وی کومی کو قه کولین ل سهر دهیته کرن بینی کو ل بارودو خی وانا ده ربازبیت ئانکو (ژیانه کا ئاسایی دگه ل دا ببه ته سهر) و بکه قیته بن سیبه را کاریگه ریین سهر وان و نابیت ناسناما خو وه ك قه کوله ره كاشكرا بکه ت هه تا وی کومی ب ئاسایی دویر ژ خودیتنی و

مهزناهیی ره فتاری بکهت، د ههمان دهم دا دقیّت نهو کهسی ب قی قهکوّلینی راببیت یی ب بزاق و چهلهنگ و زیره که بیت و وان تشتا توّمار کهت ییّن کو دگرنگن و دگهل خهلکی ب شیّوه کی فهرمی ره فتاری نه کهت ههتا راستییّن خوّیه تی و بابه تی ییّن وی کومی ب دهست که قیت.

٤- يروّگرامي روى ييڤانيّ (المسح):

ئه ش پرو گرامه نویترین ریبازا کو مهلزانی یه بو قه کولینی ددیارده و ده زگههان و چهند ریکه ک بو کومکرنا زانیاریان و شروقه کرنا وانا ب کاردئینیت و دهسته که کی بو قی مهره می دی هه لبژیریت و دلیسته کی دا زانیاریان دی تو مارکه ت و چاقپیکه فتنین روی بروی و راسته و خو بو به رچاقکرنا زانیاریان و ئامارکرن و شروقه کرنا وان ب شیوه کی ئامارکاری دی پهیره و کهت.

قوناغين پەيرەوكرييين ئەقى پرۆگرامى ئەقەنە:

أ- دەستنىشانكرنا كۆشە و بابەتى ئەوى قەكۆلىنى.

ب- دیارکرنا تیگهه و زاراقین زانیاریین تایبهت ب قهکولینی.

ج- دیارکرنا دهستهیا ئامارکاری، ئهوژی ب ریکا دهستنیشانکرناجوّر و ئاست و قهبارهی وی دهقهری کو هاتیه دهستنیشانکرن.

د- بهرهه فکرنا فورما زانیاریان وه نامرازه کی سهره کی یی فه کولینی و پیقانی. ه- ئه نجام دانا چافیی که فتنین فهرمی و نه فهرمی.

و- كۆمكرنا زانياريين دناف وى فورمى دا ب شيوى هيمايان وهكى: ژمارهكى يان ب پيتهكى و پيكئينانا چهند ساخلهتهكان ژوان هيمايان ل شوينا ناڤى وى كهسى و جهى ئاكنجيبوونا وى، دشيت هيمايهكى دخشتين سهر ژميريين تايبهت دا دانيت. ز- کریارا شروّقه کرنا سهر ژمیریی دقی قوناغی دا پیزانینین جقاکی کو دناف خانا دا تو مارکرینه دئیخنه بهر شروّقه کرنی همتا رادده و ریّژا وی قه کوّلینی بهیّته دیارکرن ب ریکا ریّژهیا سه دی و ناقه ندی و ژمیریاری.

ى- د داويى دا ئەنجامىن وى قەكۆلىنى دناڤ راپۆرتەكى دا دى ھىنە تۆماركرن.

٥- يروّگراميّ ئەنجام و دەرئەنجام:

ئەف پرۆگرامە ژ گوهۆرىن و هێزا كارتێكەران ب سەر جڤاكى وبنياتنانا جڤاكى قەدكولىت و ئەنجام ددەت.

يرۆگرامى ئەنجامدانى:

جۆرەكە ژ جۆرىن ھزر و بىرىن ژىرانە دەربارەى تىبىنكرنا كۆمەكا راستىين سەربخۆ ژئىك جودايىن تايبەت ب بابەتەكى يان چەند بابەتەكىن جودا جودا قە.

دهمی قهکولهر دکوههکا راستین باری ئابووری و خیزانی و پهروهردهیی و ئایینی و جفاکی قهدکولیت، دشین پشت بهستنی ب قان جوره پرو گرامان بکهت بو گههشتنا چهند زانیاریهکین گشتی، تایبهت ب جفاکی قه و ئهنجامی وی دشین پرانیا کیشهیان شروقهبکهت و پیشبینیا رویدانین داهاتیی باری جفاکی بکهت و راددی زیدهبوونا گونههباریی و دیاردا ژیک قهبوونا خیزانی و ژ ریدهرچوونا لاوان و ژیک جودابوونا ژن و میران... هتد.

يرۆگرامى دەرئەنجامكرنى:

پشت ب قه کولینا گشتی و ته قایی گریدده ت بو دهستنیشانکرنا وان راستیین بتنی یین کو کاری ل گشت و ته قاییی دکهن و شیوازه کی تایبه ت پی دبه خشینن.

ئەقجا دەرئەنجام ژ گشتى بەرەف تايبەت دەستېيدكەت، بەلى پا ئەنجامى وى ژ تايبەت بەرەف گشتى قەدچىت.

پرسیارین پشکا دووی

پ۱/ گرنگترین پیقانین کومه لناسیی یین کو پیقه تایبه تمه نده دهستنیشان بکه؟

پ۲/ به حسی پهیوه ندیا دناقبه را کومه لناسی و دهرونناسی بکه؟

پ۲/ ئهری دشیّین کومه لناسیی ژ زانستیّن دیتر جودابکهین؟

پ٤/ چ پهیوه ندیه ک ههیه میژوویی ب کومه لناسیی قه گریدده ت؟

پ٥/ به حسی پهیوه ندیا کارتیکرنی دناقبه را ئابووری و کومه لناسیی بکه؟

پ٦/ ئه نتروّبوّ لوّژیا و کوّمه لناسیی جوداهی هه نه، ئه ری پهیوه ندی بئیک و دووق هه یه؟

پ۷/ به حسی گرنگترین جوداهیین دناقبه را کومه لناسیی و خزمه تگوّزاریا کومه لایه تی دا بکه؟

پ ۸/ بۆچى كومەلناسى دقەكۆلىنىن خۆدا چەند پرۆگرامەكىن زانستى ب كاردئىنىت؟ پ ۸/ بۆچى كومەلناسى قەكولىنى ل سەردكەت پ ۹/ گرنگترىن وان پرۆگرامان ب ھەژمىرە يىن كو كۆمەلناسى قەكولىنى ل سەردكەت و بەحسى ئىك ژوانا بكه؟

پ۱۱۰ پرۆگرامى مىڭ روويى چەوا جقاكى قەدكۆلىت؟

پ۱۱/ پرۆگرامىي ھەقبەركرنىي چەوا جڤاكى قەدكولىت؟

پ۱۲/ به حسی پرو گرامی به ریخودان و ته ماشه کرنی ب هه فیشکی بکه بو کو مکرنا پیزانینان وراستیان؟

پ۱۳/ به حسی گرنگترین قوناغین پرو گرامی رویپیڤانکرنی بکه ئهوین کو ڤهکوّلهر پیڤه د پیکیرن؟

پ۱٤/ پرو گراميٰ ئەنجامدان و دەرئەنجامكرنيٰ چى يە؟

چالاكى:

((به حسى پرو گرامى روپيڤانكرنى بهيته كرن و نمونه دڤى بارى دا بهينه دياركرن))

پشکا سێيێ:

دەزگەھين كۆمەلايەتى

دەزگەھين كومەلايەتى

ههر جقاکه کی قهباره و چارچوقه کی کومه لایه تی هه یه کو ژ چه ند ده زگهه ین کومه لایه تی یین بنیاتگه ری پیکهاتی نه وان ده زگههان ژی مهرهم و ئارمانجین خو هه نه وه که ده زگههین ئایینی و خیرانی و پهروه رده یی و کومه لایه تی و رامیاری و سهربازی. ده زگههین کومه لایه تی ژ هنده ک ریسا و ریوشوین و بنه جهکه ران پیکهاتیه کو رهوشتی که سان و پهیوه ندیین کومه لایه تی دناف جقاکی یان ریکخراوان دا دیارد که ت وه ک خیران و له شکر و مزگه فت و کارگه و وره قی و بانه ... هند.

 دەستقەئىنانا قى مەرەمى دى قەكۆلىنى لسەر قان چەند دەزگەھان كەين.. ئېك: دەزگەھى خىزائى

خیزان پیکهاتیه ژ بچویکترین ده زگههی کومهلایه تی کو ژ چه ند که سه کان پیکهاتیه و پهیوه ندییه کا کو مهلایه تی و رهوشتی و خوینی و گیانی پیک هه گریداینه، هه و قان پهیوه ندییان خیزانا مروقایه تی ژ خیزانا ئاژه لی جوداکریه، خیزانا ئاژه لی چ جورین دیاردان و مه رجه کی رهوشتا تیدا نینه و پیگیرن بو هه رجوره کی خورستی یی (غریزة) و حه زه کا بایولوژی یا سروشتی . جوری پهیوه ندی یا دناف به را وان دا گهله ک یا ساده یه به لی با خیزانا مروقایه تی یی یاسا و پهیوه ندی و رهوشت و تیتالین پیشکه فتی هه نه کو جقال بریاری ل سه رده ت و باوه ری یی هه یه .

ئه ش رهوشت و تیتال و پهیوهندیه ژی روّله کی بلند دگیریت د پیشکه فتنا مروّقی و ههمی دهسته و ته خین جقاکی دا. پیکوّلی ژی دکهت کو ئه وان خواستان بدهستقه بینیت یین کو دداوییدا داخوازیا هه میانه بی جوداهیا جوّری ته خایه تی و نه ته وایه تیا وان. مروّقی سرو شته کی کوّمه لایه تی ههیه. چونکی به رده وام حه زا وی ئه وه دگه ل جقاکی دا بژیت و نه شیّت بتنی و دویر ژ خه لکی قه ده ربیت. حه زا ویژی ئه وه کو پهیوهندی یی دگه ل هه ر جوره که سه کی دا دروست بکه ت، بقی کاریژی ده سته و کوّمین جقاکی یین جودا وه کهه ف پیک دئینیت کو ساده ترینی وان ژ شیّوی خیّزانی و به رفره هترینی وان ژ شیّوی خیّزانی خو ژ شیّوی مروّقایه تیه کا به ربه لاف و جودا دبینیت.

خیزان ئه قرق پله و پایه کی دیار و گرنگ د جقاکی دا ههیه و پشکه کا بنهره تییه ژ هه بوون و قه باری جقاکی نوی، بقی جوزیژی هزر و هه ست و هوشین که سانین جقاکی به رقره هد دبن و به ره ش پیشکه فتنی پینگافا دهافیت، پشتی کو پیدانا کومه لایه تی پیش دکه قیت و گهشه دکه ت ب وی جوری کو پید قی پی هه ی،

بهره قانییّری ژ وان گرفت و دژواریان یین کو جفاکی ئالوّز تووش دبیت دکهت. خیّزان پیکهاتیه ژ یه که یه کا کوّمه لایه تیا موکم ل ناف جهرگی نه ته و و جفاکی دروست بوویه، به لکی ب وی پهری بهیّز پهیوه ندی ب قوتابخانان و پهیمانگه ه و کارگه ه و مزگه فت و یانه و ده زگه هیّن رامیاری و سهرجهم دهسته و تاقمیّن جفاکی قه ههیه، جفاکی مهزن بهرپرسیاره بهرامبه ر خیّزان و ههر جوّری پهیوه ندییه کا موکم دگه ل وان ههیه. دو جوّریّن خیّزانی هه نه خیّزانا بچوك و خیّزانا مهزن، ل خواری دی به حسی وان کهین:

خيّزانا بچوك:

خیزانا بچوك پیکهاتیه ژ دایك و باب و زارو کین وان دماله کی دا پیک قه دژین، ژبهر پید قی و بارودو خی ئابوری و کو مه لایه تی و کیشین ئاکنجی بوونی بچوك دبنه قه ئه ق جوره خیزانه زیده تر د جقاکی شارستانیا نوی دا به رچاف د که قیت.

خيزانا مهزن:

ئه ش جوره خیزانه ژبلی دایك و باب و زارو کان، ژ داپیر و باپیر و زارو کین وان و که سین دی پیک دهین، ئه ش شیوی خیزانی ژی زیده تر د جفاکی که قن و چاندنی دا به رچاف د که قیت، ب ئه گهری گرنگیا کار و کارکرنین وان و شیوازی ساده یی ژیارا وان.

ئەف خالین خواری ژی چەند فەرمانەکن کو خیزان پیشکیشی کەسان و جڤاکی دکەت:

١- دابينكرنا خانى و جهي حهواندني ب كهل و پهلين پيدڤيڤه.

۲- پیکههاندنا زارو کان ل سهر پهروهرده کا جقاکی و ئایینی و رهوشتی و بهایی پیروز و راهیننانکرنا وان ل سهر وان کار و کریارین کو بریکا وان خزمه تا جقاکی پی دکهن.

۳- بهره قانیکرن ژ ئهندامین خیزانی و پاراستنا وان ژ ههر جوّره مهترسیه کا دهرقه کو روی ب روی وان دبیت.

٤- رێکخستنا پهيوهنديێن ژنئينان و ههڨژينيێ حهتا زاروٚکێن وان ژ دايك ببن،
 چونکي ئهو هيڨيا ئهڦرو و پاشهروٚژا نهتهوهينه.

0- فیرکرنا ئهندامان ب رهوشت و تیتال و بهایین باش د دهمی پهروهردهکرنا زاروکان دا، بق هندی کو کهلتور و شارستانیه تا کومهلایه تی نه هیته گوهورین و ژناف نه چیت.

۳- دقینت خیزان ب ئەركى ئابورى يى زارۆكین خو راببیت و مەزاختنین روژانەیین وان بو دابین بكەت، ژبلى ویژى خیزان كارى ددەته ئەندامین خو داكو پیدڤیین خو یین روژانه پی دابین بكهت.

۷- خیزان و قوتابخانه ب دو قولی و مل ب ملی ههردوا د ئهرکی پهروهردی و فیرکرنی دا پشکداریی دکهن. ئهرکی خیزانی یه زارو کین خو ل قوتابخانی و خواندنگههان دابنن و ناقی وان تو ماربکه ت بو فیربوونا خویندنی و نقیسینی، ژبلی وی ژی پیدقیین فیربوونین وان بو دابین بکه ت و پالدانا وان بکه ن بو فیربوونی.
 ۸- پیدقییه ئاگههداری باری ساخلهمییی یی زارو کین خو بیت، خوارن و قهخوارنین پاش بو ئاماده بکه ت داکو باری ساخلهمی یی ووان بهردهوام د باشیی دابیت، ئهوژی ب بهرهه قکرنا جهین باش و پاقر بو نهخوشی ناف مالی و خزمه تکرنا وی.

۹- پیدقییه خیزان کریار و چالاکیین باش بو زارو کین خو ناماده بکهت، دا کو دهمی وان بی مفا نه چیت و فیری چاکیی و کارین باش ببن ب شیوه کی کو خزمه تا جفاکی خو پی بکهن.

1۰ دقینت خیزان ب ریکا زیده کرنی (التکاثر) ئهندامین پیدفی بو جفاکی دابین بکهت، چونکه ئه فه بهری بنیاتی سهرکییی جفاکی نه چ لدوّر بهرهه مئینانی یان پیشکیشکرنا خزمه تگوزاری یی و بهرفانیکرن ژ نیشتمان و نه ته وه و پاراستنا ئاخا خوّ.

دوو: دەزگەھێن ئابورى:

ده زگه هن ئابوری پیکهاتیه ژ: (کومه کا یاسا و جهه و چه سپینه (جهگیرکه ر) کو ره شتی کو مه لایه تی و پهیوه ندیین کومه لایه تین مروقی د ریک خراوین به رهه مدار و کارگوزاریان دا دیاردکه ت وه کارگه و زه قیان و کومپانیان و جهین بازرگانی و بانك)... هند.

دهزگههین ئابوری ژ چار کهرتین سهره کی پیکدهین کو پیکهاتینه ژ (کهرتی چاندنی و کهرتی پیشهسازی یی و کهرتی بازرگانی و کهرتی کارگوزاری).

ئە کەرتىن ھەڑى مولكى كەرتى گشتى، يان كەرتى سۆسيالىستى و كەرتى تىكەل و كەرتى تايبەتن.

دهولهت کو خودانی کهرتی گشتی یی ئابوورییه سهرپهرشتیا سهرجهم کهرتین دی دکهت و چاقدیریی ل چالاکیین ئابووری دکهت کو د خزمه تا جقاکی دا بیت و ئارمانجین سهره کی یین جقاکی بدهستهٔ بینت، بقی رامانی کو دهولهت گهلهك گرنگی یی ب دابینکرنا که ل و پهلین جوره و جور و باش و ههره باش دده ت، دهه مان ده مرئی دا نرخی تشتان لدوی داهاتی هه قوه لاتین خو ب هه قسه نگی دیاردکه ت و چاقدیریی ل ده رامه تی دکه ت حه تا فند و فیل لی نه هی ته کرن به ری وی بیخنه ناف بازاری زیده باری ئه وی چهندی ده و له کاری هه لگرتنا که رهستین ب ئه نقه ست ب مه ره ما ته ماعی و قازانجی زیده تر قه ده غه دکه ت.

رهگەزين سەرەكى يين كارگەھەكى د دەزگەھين ئابوورى دا ژڤان پشكان يېكدھيت:

1- ههر کارگههه که چهند پشکین جودا جودا قهدگریت و ههر ئیک ژ قان پشکان ژی ب جوّره پیشه و کاره کی یی تایبه تمهنده وه ک پشکا به رهه می و پشکا کرینی و پشکا فروّتنی و پشکا دارایی و پشکا پروّپاگندو راگه هاندن و پشکا ژمیریاران و پشکا قه کولینان... هتد.

ههر چهنده ئه ش پشکین هه ژئیک جودانه، بهلی دکاری دا ب تیکرایی تهمامکهری ئیک دوونه بو بدهستقه ئینانا بهرههمی و بجهئینانا ئارمانجین ئهوی ده زگههی.

۲- ههر پشکه ی ژ پشکین کارگههی چهند رؤلین گرنگ ههنه و ههمی رؤلین وی ژی تهمامکه رین ئیکن وه رؤلی ریقه به ری و رؤلی هاریکاری و رؤلی ئهندازیاری و رؤلی سهرپهرشتی کاری و رؤلی شاره زای رؤلی کریکاران... هند.

۳- ههر ئیک ژقان روّلان ئهرك و مافین خوّ یین تایبهت ههنه بوّ نموونه ریّقهبهر و ئهندازیار لدویت یاسایی ئهركی ل سهر ملیّن وان دهستنیشان دكهت و د ههمان دهمژی دا مافی دابینكاری و دارایی ههیه دقیّت ههقسهنگی یی دناق بهرا مافان و ئهركان پهیروبکهت و نابیت نه وه کههقی ههبیت، بقی جوّری ژی دقیّت فهرمانبهر دكاری خوّدایی وه فادار و دلسوّز بیت و خوّ بوّ خزمهتكرنا دهزگههی و بجهئینانا ئارمانجا وی تهرخان بکهت، د ههمان دمژی دا پیدقییه کارگهه ههمی مافیّن دارایی و دابینکاریا کومهلایهتی بوّ دابین بکهت.

ئارمانجين دەزگەھى ئابوورى:

- ۱- زیده کرن و دابینکرنا به رهه مئینان و که رستین به رهه مداری و بکاربرنی کو جفاکی یید قی ییه لدور چهندایه تی و جوری دیارکری.
- ۲- دابه شکرنا کهل و پهلان لسهر بازاری ب مهرهما فروّتنا وان بو بازرگانان داکو
 بگههنه دهستی بکری، ودابینکرنا پیدقیین وان.
- ۳- پێکۆلێ دکهت چهند بنهمايێن دارايي ل سهر پیشهسازیێ و چاندنێ و پێك گوهوٚرینا بازرگانی بجهبینیت.
- ٤- رێکخستن و چاڤدێری کرنا خزمهتگوزاری یان لدویڤ پێدڤیێن کهسی و جڤاکی
 و دهزگههان.
- 0- هەولددەت هەقەسەنگى يى دناف بەرا داھاتى ھاقوەلاتى و بھايى كەل و پەلا بەرچاف بگریت داكو ئاستى ژیارى نەھەقسەنگ نەبیت و شیانا كرینى ژ لايى ھاقوەلاتیانقە لاواز نەبیت.
- ۲- فیرکرنا کارمهند و کارگیران د ده زگههین ئابووری دا ب وی شیوه ی کو ئاستی
 وی به رهه می زیده بکه ت و جوری وی باش بکه ت.

۷- پاراستنا بهایی دراقی نیشتمانی بهرامبهر نرخ و بهایی بیانی، ئه شه هه قسه نگیه ژی دناف به را داهات و ده رامه ت و هه قسه نگی یا دنافبه را به رهه می و و مبه رهینانان د نافبه را کرین و فرق تنا که ل و په لاندا دهی ته گوری.

 ۸- پیکولا بهردهوام بو بدهستقه ئینانا باری ئابووری و خوش ژیاریا هاقوه لاتیان ب ریکا زیده کرنا بهرههم و باشتر کرنا باری ژیاری و ته رخانکرنا موچه کی پیدفی دگه ل جیگیر کرنا نرخ و بهایی که ل و په لان.

 ۹- زیده کرنا ریژا به رهه می تابووری ته فیجا چ چاندن بیت یان پیشه سازی بیت ئه ث تارمانجه ژی ب بکارئینانا تامیرین نوی یین چاندنی و پیشدسازی دهینه گوری.

۱۰ روی ب روی بوونا کیشین ئابووری و چارهسهرکرنا بینکاریی و گرفتا دارایی و کیمیا بودجی و کیشا هه لاوسانی و گرانیا بازاری .

سيّ: دەزگەھين راميارى:

دهزگههی رامیاری ب گرنگترین دهزگههی دروست بوویی کومهلایهتی دهینته دانان د جفاکی نویدا ، چونکی بهرپرسیاری چارهسهرکرنا کریارا حوکمرانیییه د جفاکی دا کو دبیته نهگهری سهرفهرازیی و ناشتی یی و تهناهی یی دناف ههمی نهندامین جفاکی دا.

دەزگەھێن راميارى ژى يێكھاتينە ژ:

(کومه کا یاسا و ریّسا یان کو پهیوه ندیا چاوانیا ره فتار و سهره ده ریا که سان دیارد که ت د سیسته میّن رامیاری دا وه کی پارت و ده ستهه لاتا سیاسی و بشکیّن ده وله تی ب هه می بسیوّرییّن وان ییّن جودا قه).

هه ژی گوتنی یه ده زگه هین رامیاری تمام که رین ده زگه هین دینه کو جقاك ژی ییکدهیت وه کی ده زگه هین ئابووری و ده زگه هین په روه رده یی و ده زگه هین ئایینی. و دشین پشکین ده زگه هین رامیاری شروقه بکه ین، ل دویف وان بشکین ژی پیکهاتین، هه روه سا ئه و وه زاره تین کو حکومه ت پیکدئینن، بو نموونه وه کی شروقه کرنا وه زاره تا به ره قانیی بو چه ند لقه کان یان چه ند پشکه کان و شروقه کرنا لقه کی ژی بو چه ند روله کان و هه رروله کیژی بو چه ند ئه رك و ما فه کان شروقه بکه ین. کاری قان ده زگه هان پاراستن و رینگرتنه ل کارین دوژمنکاریی دژی جقاکی و نه هیلانا مه ترسیین ده رقه و نافخو. گرنگترین ئه و فه رمان ژی کو ده وله ت وه کی ده زگه هه کی رامیاری پیشکیشی که س و جقاکی د که ت ئه قین خوارینه:

1- بهرهقانیی ژوهلاتی بکهت ب بکار ئینانا هیّزا لهشکریا چهکدار ژههر دهستریژییهکا داگیرکهران و پاراستنا سهرفهرازیا نیشتیمانی و هیّمنی و ئیمناهیا هاڤوهلاتیان بهرامبهر ههر دوژمنکاریهکی.

۲- ئیمناهی وئارامیا نافخو ب ستویی خوقه دگریت، بو هندی کهسانین دهروون لاواز ئیمناهیا نافخو تیك نهدهن و ئه کاره ژی ده زگه هین ئیمیناهیا نافخو و ده زگه هین دادوه ریی پی رادبن.

۳- دهزگههین رامیاری خزمه تگوزاریین ئابووری ریکدئیخینن وه کی دابینکرنا کاری وریکخستنا کاری بهرههم هینانی و دابه شکرنا بهرههمی و دابینکرنا.

هه قسه نگیی د نافیه را داهاتی هافوه لاتی و نرخی که ل و په لان و چاره سه ره کرنا کیشین ئابووری و لفاندن ئابووری و لفاندن و چالاککرنا بازرگانیا نافخو و ده رقه.

٤- گرنگیدان ب فهلسه فا پهروهردهیی و فیرکرنی د ناف تهخین گهلی دا ب ریکا دروستکرنا قوتابخانان و زانکو و پهیمانگههان و قهکرنا خولین زانستی وزانیاری و راهینانین هونهری و پالدانا قوتابیان بو مفا وهرگرتن ژ پهرتوکخانان.

0- پویتهدان ب باری ساخلهمیا کهسان و جقاکی ب رینکا قهکرنا نهخو شخانان و بنگههین ساخلهمیی و دهرمانخانان، زیدهباری دامهزراندنا کولیژین پزیشکی بو نههیلانا ههمی جوره نهخوشیین مهترسیدار و ههروهسا دابینکرنا پیدقیین ساخلهمیی ب گشتی.

۲- تهرخان کرنا خزمه تگوزارینن جڤاکی بو چاره سهرکرنا کیشین جڤاکی بو وان که سین
 روی ب روی گرفتین جڤاکی دبن و ڤه دیتنا رینك و جهین باش بو وان گرفتان.

۷- پركرنا دەمى هاقوەلاتيان يى كو ب ھەروە دچيت ب بزاق وچالاكيين ب مفا ھەتا كارى داھينانى و شيانين وان دەربارەى چالاكيين وان گەشە بكەت و كەسين خودان شيان لى دروست بن و خۆ ب قان چالاكيان قە (وەرزش، ھونەر، ويژه و پيزانينا-ھتد) مژويل بكەن.

۸- نههیّلانا کاری ره گهز پهرستیی و جوداهیا نهتهوهیاتیا هاقوهلاتیان و بهرسینگرتنا ئهویّن لایهن گریع و یشته قانیا قان هزر و بیران دکهن.

۹- ب پێخهمهت دابینکرنا بارودو خهکێ هاریکاریێ د ناڨبهرا کوڕێن گهلی و دهولهتێ
 دا کاردکهت، دابینکرنا کارێ خزمهتگوزاریێن باش بو هاڨوهلاتیان

بهینته گۆری دفیت لایهنین شههرهزا وکارگیر بو خزمهتکرنی ب سهرکه فتی بریقه بیدت و بهره فانیی و ئیمناهیی بیدان و خزمهت گوزاریی و ئیمناهیی بکهن.

۱۰- دهولهت بهرسینگی پیلین رهشهونبیری یین بیانی بگریت کو مهرهما وان تیکدانا ناسناما هاقوه لاتیان ولاوازکرنا کاری بونیاتدانانی و راوهستاندنا کاروانی ئاقاکرنی یه، ژبلی نههیلانا رهوشت و تیتالین جقاکی و شیواندنا وان بو هندی کهلتووری نه نهوایهتی لهنگ و لاواز و نه جوان بکهت.

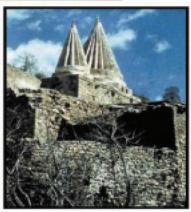
چار: دەزگەھێن ئايينى:

ئایین دیارده کا مروّقاتییه دقی گهردوونی دا و چ ژ پله و جهی جقاکان نهئینایه خواری، فهرههنگا (لارس) یا سهدی بیستی ئهو دیارکریه کو ئایین تشته کی ههقبه شکه ل ناقبه را تیکرایی مروّقان و مروّقین به راهیی ژی ژی ژی بی به هرنه بوون و خودان هزرو بیرو باوه ریا ئایینی یا تایبه تا خو بوون، پویته دان ب خودی و ب تشتین کو ل پشت سرو شتینه ئیکه ژ باوه ر و پیکولین جیهانیین کو مروّقی بخوّقه گرتی.

بیرو باوهرین ئایینی خورستی دهروونی مروقایه تیینه، چونکی به لگه هه نه سروشتی مروقی ژی ئه قی راستیی دسه لمینیت، ب وی چه ندی ئایین جهی ئارامیا مروقایه تییه دکاره سات و نه خوشیان دا و که لهه کا موکمه کو ژ هه می جورین خرابیی و نه خوشیان و نه ئارامیی و حه زین تایبه ت دپاریزیت. ده ستپیک و داویا وی ژی د قیره دا کوم دبیت کو ئایین پید قیه کا مروقایه تییه نه و پاشه روژی.

ئايين چەند روخسار و ساخلەتەكين تايبەت ھەنە كو دشيين دافان خالين خوارى دا ديارېكەين:

۱- ئايين كۆمەكا باوەر و بهاينن پيرۆز و رەوشت و تيتالان ب خوقەدگريت كو
 پەيوەندىيەكا كاريگەر ب ھەبوون و ھنز و بنگەھنن پيرۆزقە ھەيە.

ژ لایی سرو شتی قه ژ ههمی وان تشتان ژی بلندتره کو مرو ف بشیّت دهستکاریی تیدا بکهت و بریاری سهر بدهت.

۲- ئاینیی کاریگهریه کا دهروونی و جفاکی یا کویر ههیه دناف دل و دهروونی وان کهسان دا یین کو باوهردارن و دهستی خو ژی وان تشتان قه گرتیه یین کو پهیوهندیا وان ب بجهئینانا ئهرکین ئایینی قه ههیه.

۳- ئايين رەوشتى مرۆقى دياردكەت و نەخشى ژيانى دكىشىت و بارى دەروونى ياقژدكەت و كاروبارىن تايبەت و گشت رىك دئىخىت.

ځایین دژی زوردارین و بهنداتین دراوهستیت و دپیکولی ژی دایه کو مروقی
 بگههینته جیهانه کا بهختهوهر و ژیاره کا خوش و ریز گرتنی و قیانی.

۵- ئایین وه ل باوهرداری دکهت دهستی ب بهایین پیروز بگریت و بهردهوام ژی
 باوهری ب وی ئایینی ههبیت و ژی نه دهرکه شییت.

۳- ئارمانج و بهایین ئایینی ژلایی کهسانین باوهردارقه ب چهند تشتین پیروزیین دروست دهینه هژمارتن، ئه قجا ژبهر وان کارتیکرنان دبیته ئه گهری ئیکهتیا جقاکی و پیگیریه کا بی توخیب ب رهوشت و تیتالین ئایینی قه ههیه.

کهسه کی ژی کو باوهری ب ئایینی خو هه بیت نه شیّت ب راستی پهیره و بکهت ئه گهر د جفاکی دا یی قه ده ر بیت و تیّکه لی که سیّن دی نه بیت. بقی ره نگی بو مه دیار دبیت کو تیّکه لی و گونجاندن باشترین ریّکن بو نوی کرنا باوه ریی و گشت بهاییّن ئا سمانی کو مروقی باوهری پی هه یه، تیّکه لی و گونجاندنا ب جفاکی قه ژی ل ناف مزگه فت و مهزاریّن ئایینی و که نیسان و جهیّن ئایینی پهیره و دکه ت، چونکی دفان جهاندا هزر و بیروو ژ دانا باره رداران ب ئیّك ده روون دیار دکه ن و ب ئیّك بیر و باوه و بهایان قه دگری دده ت. بقی ره نگی ئایین دبیته ئامرازه کی پشته قانیی و ئیّکه تیی و پشت گریدان و پیّکقه گریدان ل ناقبه را که سان و کومان.

ئارمانجين ئايينى:

ئايين چوار ئارمانجين سهرهکي بجه دئينيت کو پيکهاتينه ژ:

1- روونكرنا ئارمانجين دەستە و تەخان د شرۆقەكرنا وان دا دگەل ئاشكراكرنا بناغه و هەمى وان تشتين كو رايا وان قەگرتى.

۲- نویکرن دگهشه پیدانا سۆز و ههستی هه فپشك دا ل نا قبه را كهسین ج فاكی ب
 ریکا رهوشت و تیتالان قه دروست د كه ت

۳- دیارکرن و چهسپاندنا سهرجهم وان بهایین پیروز یین کو خهلك دهست ژی بهرنادهن.

3- دیارکرنا ریکین دابینکاریا چقاکی ب ریکا دهست خوشیا ئهوین بهره ف ب کاری باش قه دچن و وان کهسان ژی سزا د دهت یین کو ژ ئایینی دهردکه قن و کاری خراب و نه باش ئهنجام ددهن.

فهرمانين ئايينى:

ئايين چهند فهرمانين جڤاكى يين مهزن و پيرۆز بۆ كهسان و جڤاكى ب جه دهيٚليت، بۆ وان كهسين كو باوهرى پى ههى ههر چهند جڤاك د بياڤى زانست و تەكنەلۆژيا دا يى پيشكه فتى بيت.

چەند فەرمانين بنەرەتى و كۆمەلايەتى ھەنە كو دشيين دۋان خالان دا كۆم بكەين:

۱- پشته قانیی ژ رهوشتی پهسه ند و باش دکه ت و ریکه که ژی ب موکم کرنا
 ئیکگرتنا جڤاکی دناڤبه را کورین ئیک جڤاکدا.

۲- روّهنکرنا دیاردان و شروّقه کرنا ئالوّزییّن ژیانی ئه و ژی ب ریّکا ب جهئینانا کاروباریّن ئایینی کو دبیته ئه گهری هیّمنیا دهرونی مروّقی، ب تمامی ژی ههست ب شیان و غیره ت و خهباتا بهردهوام یا مروّقی دهیّته کرن.

۳- ئايين ب هيزترين ئه گهرئ دابينكاريين جڤاكى يه، چونكى ههر ئايينه يئ كو مروّڤى ژ كارو فهرمانين خراب و توندو تيژيئ دوير دئيخيت و پالدهت بو كارو و فهرمانين باش و پهسهند كو ئهڤه ژى دبيته ئه گهرى پيشكه فتنا كاروانئ جڤاكى دگشت بياڤاندا.

3- ئايين ئالۆزىيى و گرژيا دەروونى مرۆڤى رۆك دئىخىت و پاقژ دكەت ل دەمى كو گرفت ونە ئارامىيەك بەرەف وى دھىت دى بىتە ئەگەرى بلندبوونا ھشيارى و شيانىن مرۆڤى.

٥- ئايين دبيته ئه گهرئ پهيدابوونا كۆمهكا هزر و بيرين گيانى و رەوشتى و بهايئ سهرجهمئ وان ناقهرۆكا قان بير و باوەرانه و دبنه ئه گهرئ ئيكگرتنا جڤاكى و دويركه فتن ژ ئاژاوئ و گرژيئ و بهلا و جودابوونئ.

۲- ئايين وان پهيوهنديين مروّڤايهتى يين كو ل ناڤبهرا كهسانين جڤاكى ههين موكم تر دكهت ب ريّكا شيرهت و كارپيّكرن و پالدانئ و نيزيكبوونئ ژ كاريّن باش و دويركهفتن ژ كرياريّن نه جوان، پويته ژى ددهته ريّزگرتنا كرياريّن باش و سزادانا ئهويّن بهرهف كاريّن خراب دچن.

۷- ئايين د هيزكرنا خيزاني دا و زالبوون ب سهر سهردهري و ره فتارين ئهندامين وي دا روّله كي گرنگ ههيه. چونكي ئايين بشته قانيا دهستهه لاتا دايك و بابان دكهت و هيزا كارتيكرنا وان ژي ب سهر زاروّيين وان دا زيدهتر دكهت، گشت ئايين ب تايبه تي ئاييني ئيسلامي داخازا وي چهندي دكهت كو پيد قيه كور و كچ گوهداريا دايك و بابان بكهن و ب جهئينانا فهرمان و شيرتين وان راببن.

پينج: دەزگەھين پەروەردەيى:

ده زگه هی په روه رده یی پیکهاتییه ژ: (کو مه کا یاسا و ریسایین فه لسه فی یین دیار کری ده رباره ی ره فتار و سه ره ده ری و په یوه ندییا په روه رده یی یین کو د ریک خراوین فیرکاری دا هه نه وه کی باخچی زارو کان و قوتابخانه و په یمانگه هو کولیژ و زانکویان.

ژبلی ویژی پویتهی ب ریکخراوین پهروهردهیی و ئه گهرین ههبوون و وهرار و قوناغین دیروکی و گوهورینی ژی ددهت یین کو تیدا دهربازبووی.

دقیر ه رسیافی قه کولینا دده زگه هین پهروه رده بیدا، پیدفییه نه و فه لسه فا پهروه رده بی و مهره مین بیردوزی و ریکین فیرکاریین مه نه هینه ژبیرکرن یین کو باوه ربی دده نه سهر وان بابه تان ژی کو دهینه خواندن و نه و پهیوه ندیین کو ب جقاکیقه دهینه گریدان، هه تا چه ندی دگه ل نارمانجین جقاکی و نه و بارودو خین سه رده می دگونجن کو پروسا فیرکرنی بکاردئینیت.

ههروهسا سرو شتی وان پهیوهندیین پهروهردهیی و جڤاکی یین کو مامو ستا و قوتابی د گههینته ئید.

ئهم نهشیّین بتمامی دهزگههیّن پهروهرده یی تیبگههین ئهگهر بتنی وهك قه كوّلینه كا ئاسایی مه بكارئینا و مه جوداكر ژ مروّقی و جڤاكی؟

چونکی دشیّین د سروٚشتبوون و گرنگی و کاریگهریا قان دهزگههان تیٚبگههین ئهگهر هاته گریّدان ب لایهنیّن کو مهلایهتی و کو مهلّناسیقه.

هه قبه ندییه کا به یز دنا قبه را ده زگه هین پهروه رده یی و جقاکی دا هه یه، ئه قه ژی ب ریکا دیار کرنا وان ئه رك و فرمانان و به رپرسیاریان یین کو جقاك پیشکیشی ده زگه هین پهروه رده یی دکه ت، دشیاندایه دنا قه روّك و لایه نین پیشه یین کو مه لایه تی بقه کولی و لی تیبگه هین، هه روه سا دیار کرنا وان ئه رك و فرمانان و به رپرسیاریان یین کو ده زگه هین پهروه رده یی پیشکیشی جقاکی دکه ن.

دفان خالین خواری ژیدا چهند خزمه تگوزارییه کا نیین کو جفاک پیشکیشی دهزگه هین پهروه رده یی دکهت دی ئیخینه به رچاف:

1- جقاك كهسين پيشهيى و هونهرى و داهينه و خودان شيانان دئيخيته ناڤ دهزگههين پهروهردهييدا وهكو ماموّستا و كادرين بياڤي وانهبيّريين كو بسپوريين جوّره و جوّر ههنه.

۲- جڤاك ب رينكا دەولەتى كو ب مەزىترىن دەزگەھين ھەڤچەرخ دھينە ھژمارتن سەرپەرشتىا پرۆگرامين ڤان دەزگەھين پەروەردەيى دكەت و وئ فەلسەفى ژى
 دەستنىشان دكەت كو پيدڤييە بھيتە پەيرەوكرن.

۳- جڤاك كەلوپەل و پيدڤيين ماددى و نە ماددى بۆ دەزگەھين پەروەر دەيبى بەرھەڤ دكەت.

3- جڤاك ب ريْكا خيزاني قوتابيان ل قوتابخانان تو مار دكهت و چاڤديريا ريپيڤانا خواندنا وان دكهت و وان پالده ت كو ههرگاف دچوونا قوتابخانيدا دخه مسارنه بن و پاريزييا كهلو پهلين ده زگههين پهروه رديى بكهن.

٥- جڤاك د رێكا دەولەتى دا وان ئاديۆلۆژيا و هزرو بيران دادنيت كو يێن دەزگەهێن پەروەردەيى پەيرەو دكەن، چونكى ئەڤ دەزگەهـ تمامكەرێن دەزگەهێن كۆمەلايەتيێن ديترن كو بنياتى جڤاكى ژێ پێكدهێت.

ئارمانجين دەزگەھين يەروەردەيى:

1- پهروهرده کا بنهرهتی و سهره کی بده ته بهرهبایین نوی، دا کو بشین بخوینن و بنقیسن و دکریارا ژمیزیارییدا ئاگاهداربن و کهسه کی نهزان و پاشکه فتی ژی پهیدا نهیت.

۲- شههرهزاییی وهربگریت ژ پهروهرده کا ژیری کو میشکی بهرفرههتر بکهت
 ئاسۆیی هزرو بیری گهشتر بکهت و رهوشهنبیریی بهرفرههتر بیت.

۳- پێکولێ دکهن تاك خودانێن کهساتيا خوٚبن و بشێن دژینگهها خوٚدا بلهز و بباشي ب ڤهحهون.

٤- تێرکرنا کهسێن جڤاکی ب شههرزایی و بسپوریا زانستی و ئهدهبی و هونهری
 یێن کو جڤاکێن نوی پێدڤیا خو پێ ههی.

٥- راهينان و مهشقپيکرنا کهسين وان دهزگههان لسهر ههمي لايهنين بسپوري و هونهري، دياره ئهو کهس ژي پيدڤييه يين کو جڤاکي باوهري پي ههبيت ژ بو بجهئينانا پلانان و پرورژان.

۳- چهسپاندنا گیانی چاکخوازیی و شههرهزایی لده ف کهسین جقاکی و بهرهنگاربوونا کارین نه پهسهند و زهرهرمهند ب ریکا پهروهرده و فیرکرنی.

۷- ریّکخراویّن پهروهرده یی و فیرکاری ژیدهری بنهره تیی وهبهرئینانا سامانیّن ئابوورینه، چونکی ههر ب ریّکا ئه قان ده زگه هان شه هره زایی و شیانا بسپوریا تاکیّن جقاکی دروست دبیت و د داوییّدا دشیّن بکاربینن ژبو ئاقاکرنا جقاکی و زیّده کرنا بهرهه مداری و کارگوزاریی.

پرسیارین پشکا سییی

پ۱/ دهزگههین کومهلایهتی چنه و جورین وان چنه و گرنگیا وان چییه؟ پ۲/ گرنگترین وان کاران روّهن بکه یین کو خیّران پیشکیشی کهسی و جڤاکی دکهت.

پ۳/ دەزگەھين ئابوورى چنه و گرنگيا وان بۆ جڤاكى چييه؟ بنموونه قه بەرسڤا خۆ بسەلمىنه.

پ٤/ ئارمانجين بنهرهتيين ريٚكخراوا رامياري بژميره.

پ٥/ قوناغين شروٚقه كرنا دهزگههين رامياري چنه؟

پ٦/ گرنكترين ئەو كارين كو دەولەت پيشكيشى ھەڤوەلاتيين خۆ دكەت، بر ميره.

پ٧/ ئەو روخسار و ساخلەتىن كو ئايىن وەكو سىستەمەكى گىانى كومەلأيەتى دياردكەت كىۋن؟

پ٨/ ئەو ئارمانج چنە كو ئايين بدەستقەدئينيت؟

پ٩/ گرنگترین ئهو کارین کو ئایین پیشکیشی جڤاکی دکهت بژمیره.

پ،۱۱ دهزگههین پهروهردهیی چنه و ئهو خزمهتگوزاریین کو جڤاك پیشکیشی ڤان دهزگههان ژی دکهت چنه؟

پ۱۱/ گرنگترین ئارمانجین دەزگەھین پەروەردەيىي بژمیره.

چالاكيا وانا تايبەت:

((ژلایی ماموّستای و فیرخازانقه دانوستاندن لسهر ئیّك دهزگههیّن گرنگ بهیّته کرن)).

پشکا چاری:

كيشين كۆمەلايەتى

كيشين كۆمەلايەتى

١- ييناسا كيشا كومه لايهتى:

کیشا کو مه لایه تی (دیارده یه که فان ل هه بوونا (کیان) می که سان و جقاکی دکه ت، له ورا پید قییه کارین ته قایی (جماعی) و ریکو پیک ژبو چاره سه رکرن و نه هیلانا خرابی و ئاسته نگان و ده رئه نجامین وان یین خرابکه ر بهینه ئه نجامدان، وه کی گونه هو گونه هکاری و خوکشتن و ته لاقدان و مهی قه خارن و فیربوون لسه ر ماددین بیه و شهر ماددین بیه و شهرهانه ده ن و نه بنه ئه گهره که بو تیکدانا بها و جوانی و چاکی و باشیین جقاکی د کیشا کو مه لایه تی پید قییه دو مه رج هه بن ئه وژی پیکهاتینه ژ:

نیک: مهرجی (بابهتی) یان یی واقعی ئانکو (پیدقییه کیشهیه دناف جقاکیدا ههبیت وه کی ههبوونا گونههان و هه ژاری و ناکو کی و نه تبایی دناقبه را کو مین جودادا. دوو: مهرجی خو ب خو (الذاتی) ئانکو پیدقییه که س هه ست ب ههبوونا کیشان دناف جقاکیدا بکه ت، ب وی رامانی مهرجی بابه تی کیشه کا راسته قینه بو جقاکی دئینته گوری و دقیت بهیته چاره سه رکرن.

 ژیارا کۆمه لایه تی و رامیاری و ئابووری بگوه قریت، ئانکو هشیاری و هه ستکرن ب گرفت و کیشین جفاکی نهبیت ئه و نه شیت چاره سه رییه کا گونجای بو قه بینیت. سه باره ت ب مه ی قه خوارنیژی مروف یان که سین جفاکی ب ئه گهر و زهره روزیانین مه ی قه خوارنی نزانن یان پیکولی ناکه ن ب نه خشه کیشان و کاری ته قایی یی کومه لایه تی کو وی ره فتاری ژ ناقبیه ت و هزر دوی چه ندیدا ناکه ن کو ئه قه کاره کی بمه ترسییه، چ جاران هه ستکرنه کا به یز بو وی کیشی ناکه ن و هیدی هیدی کیشه دی ئالوز بیت و توندوتیژی دی به لاقبیت. راده و ریژا هه بوونا کیشان ل جفاکه کی بو جفاکه کی دی لدویف جه و ده م و پلانا شارستانیه تی جوداهیا خو هه یه بو نمونه د جفاکه کی خدی به بو نمونه د و شده کین دی به روفاژییه، هه روه سا شده کی جفاکاندا لیدانا زاروکی ب کیشه دزانن و ل هنده کین دی به روفاژییه، هه روه سا شده کین دی مه باره ت مه ی قه خوارنی لده ف هنده ک جفاکان ئاساییه و لده ف هنده کین دی مه رونترین کیشه یه.

بۆ دیارکرنا بابهتی کیشی و سرۆشتی وی هنده پیناسین کۆمهلایهتی ههنه، دی به دسی وان کهین:

رۆپرت میرتۆن (Robert Merton) کو زانایه کی ئەمریکی یه دبیّژیت:

کیشا کو مهلایه تی (قالاهیه کا مه زنه دناقبه را پیقه رین کو مهلایه تی و ره فتارا کو مهلایه تی و ره فتارا کو مهلایه تینه و وه سا هزرد که ت کو پرانییا که سین جفاکی کاری بی راوه ستان ژ بو چاره سه رکرنا وی نه نجام دده ن) یان هنده کین دی باوه ریا وان وه سایه کو کیشا کو مهلایه تی (باره کی هه قد ژه دگه ل بهایین که سین دناف جفاکیدا، دئه نجامدا به ه قراد دگه شده وی چه ندی کو دقیت نه باره به یته گوهو رین)

ئانكو ئەم دشيين پيناسەكا سەرەكى بۆ كيشا كۆمەلايەتى ئەنجام بدەين و بيژين:

كێشا كۆمەلايەتى (بارەكە برەنگەكێ ناپەسەند كاردكەتە سەر ھژمارەكا زۆر ژ خەلكى و دشێت كارەكى بهەڤرا بۆ چارەسەركرنا وێ ئەنجام بدەت). ئەڤ پێناسە ژى چوار رەگەزان قەدگريت:

۲- باردو خ ب چەند رېكەكين ناپەسەند كارى تى دكەت.

۳- دبیت بتنی ریکه ک بکاربهیت بو چارهسهرکرنا وی دوخی.

٤- دبيت ژى خەلك بهەڤرا برەنگەكى ھەڤىشك چارەسەريا كىنسى بكەن.

٢- ئەگەرىن كىشا كۆمەلايەتى:

کیشا کو مهلایه تی گهله ک نه گهرین سهره کیین ئیکسه رو نه ئیکسه رهه نه و دفیره دا دی خاماژی ب چهند قه کولینه کین سهره کی یین زانایان کهین، ژقان شروقه کرنان ژی:
شروقه کرنا دیروکی: ئه قه ژی وه سا هزرد که ت کو کیشه ژ نه نجامی که له کبوونا که فتینه سهریک سه رین کو مهلایه تی بدریژییا دیروکی ژ نه گهری چهند خراپکاریه کین باری گوهورینین خراب و که له کبوونا وان لسه رئیک و کاریگه رییا وان هه تا ده مه کی دویر و در نژ هه ردمنته قه.

شروّقه کرنا زینده کییا بایلوّجی: ئه قه وه سا هزردکه ت کو کیشه ژ ئه نجامی کیّم و کاسیا بایلوّجی یان وه کی پا شمایه ک د جقاکیدا مایه قه دجهدا دمینیت و هنده ک ژ وان بوّ کاری گونه هکاریی و لادانی پالدده ت.

ئەگەرىن سەرەكى يىن كىشىن كۆمەلايەتى:

۱- ژبک هه لوه شیانا کو هه لایه تی: ئانکو لاوازی ژ پهیره وی دا بینکاری یا کو مه لایه تی و بینه یزیا کاریگه ری یا بها و یاسا لاوازبوونا ده زگه هان به رانبه ر ب دابینکاری یا کار و ره فتارین تاکه که سان و پیک قه گونجاندنا د ناف به راپهیره و ره وشت و تیتال و کومه ل و جفاکین نافخو ژ تیک دابرین و ده می کو ده سته ه لاتداری یا ده زگه هان لاواز دبیت ئه قبحا که س و رفتارا وان تیک چوون نه ریک دبیت کریارین خراب و نه ژ هه ژی ئه نه خامی دده ن و پهیوه ندی لناف به را وان تیک دچیت و لاوز دبیت و ب تایبه تی ل ده می تیکه ه لبوونا جفاکی ب جفاکه کی دیتر و هاتنا بها و ره و شت و تیتالین نوی کاریگه ری یا ئیک سه ر دکه ته سه ر ژیک هه لوه شاندنا جفاکی و تیک چوونا باری ته ناهی یا ناف جفاکی، سه ره رایی ژ کاریگه ی یا نه هشیاری یا کومه لایه تی کو کاریگه ریه کاریگه ریه کاریگه ریه کاریگه ریه کاریگه در ده می د سه ره دانا هنده کی کیشین کومه لایه تی دا هه یه .

۲- گوهۆرينين كۆمەلايەتى: گوهۆرينين كۆمەلايەتى بۆ جڤاكى ب مفانه.

بهلی هنده کیشه سهر ههلدده ن دهمی کو بهایین که قن روی ب روی ب بهایین نوی دبن نه ف ب ئیک داچوونه جوّره ژیک قه بوونه کا کو مهلایه تی بجهدیلیت دبیت ململانی ل ناف بهرابه ره بابی نوی و بهرهبابی که قن دروست بکه ت. ههروه سا گوهورینه کا دهملده ست یا بینگافین لایه نی مه عنه وی دبه رامبه ردا دو خه کی دروست دکه ت و زانا (ئوگبرن — OGBURN) ب پاشکه فتنا شارستانی ناف دکه ت.

بۆ نموونه شۆرەشا پیشهسازی بوویه ئهگهری پیشکه فتنا لایهنی ماددی ب پینگاقا ب لهز ههتا وهلیهات گهلهك ژ ئافرهتان مل بملی زهلامان که فتنه کاری، ئهقه ژی بوویه ئهگهری جۆره گوهۆینه کی دژیانا خیزانی و شیوازی پیکهاتا پهیوهندی دا یا

بوویه ئهگهری گوهورینین کومهلایهتی و قهگوهاستنا جقاکی ژ بارهکی دیارکری یی جقاکی بو باره کی تازهیی کومهلایهتی کو پیدقی ب خو گونجاندنی ل گهل بارودو خی نویی ژیانا وان ههبوون، ئه قه ژی دببیته ئهگهری (پاشکه فتنا شارستانی) و ژیک ههلوه شیانا جقاکی، چونکه دهمی لایه نی کومهلایه تی نه شیت خو ب هه مان وی له زی بگوهوریت یا لایه نی ماددی گوهوری ئه قه ژی پاشکه قیت، ژبه رهندی لایه نی ماددی زور ب له زرویده تو هه ر چ لایه نی کومهلایه تی زور سست و هیدی رویده تا دی دویده تا به دی با به ناز رویده تا و هه ر پایه نی کومهلایه تی زور سست و هیدی رویده تا به دویده تا به دی با به دی دور به ناز رویده تا و هه ر په لایه نی کومهلایه تا به دور سست و هیدی رویده تا به دویده تا به دوید تا به دویده تا به دوید تا به دی تا به دی تا به دوید تا به دوید تا به دوید تا به دی تا به دوید تا به دی تا به دوید تا به دی تا ب

٣- ژێک هه لوهشانا خێزانێ:

ئانکو نهمان یان تیکچوونا پهیوهندی یا لناف بهرا ئهندامین خیزانی و ژیکههبوونا وان چ ئهگهری جودابوونا دایك و بابان یان، مرنا ئیك ژوان بیت، هوسا خیزان ژبهر ئیك دچیت و ژیک ژیك دبیت، ئه قه ژی ئه وی ناگه هینیت، کو هه می حاله تین جودابوونی یان مرنی دبیته ئه گهری تیکدانا خیزانی، جارین وهسا ژی هه نه باب یان دایك ما فین خیزانی پیشیل دکهن و ب ئهرکی سهرملین خو نارابن و هه ر مژیلی قمارو مهی

قهخوارنی یان کاری بی رهوشتی یی نههه دری دبن و خیزانا خو ریاف کومه کا کیشان نقوم دکهن و دهستهه دری از مالدا نامینیت و ههر ئیک ژ ئهندامان بولایی دبن و ژ دچیت و تووشی بهره دری دهرد که فن.

٤- مشهختبوون:

مشه ختبوون ئیکه ژوان کیشین سهره کیین پرانیا جقاکین جوّره و جوّر ب تایبه تی جقاکین روژهه لات ب دهستی وی دنالن و دبیته ژیدهری گهله کیشان، چونکی ئهوین مشه خت دبن ب ساناهی دگهل باروژیانا نوی و رهوشت و تیتال و بهاین وی جقاکی

ئانكو ئەو جقاكى كو بۆ مشەخت بوويىن ناگونجن، يان كوچبەر تووشى جهى نەخۆش و كىنمىا ئاقىي و نەبوونا كارەبىي و خرابيا بارى ساخلەمى يى يان ھويىن گەھاندن و بارى ژيارى لاواز دىنە قە.

٥- بيّ شيانيا هندهک ژ دهزگههان:

بنیاتی جفاکی ژ دهزگههین پهروهردهی و ئابووری و ساخلهمیی و چهندین دهزگههین دیتر پیک دهیّت، ههر دهزگههه ب خزمه تگوزاری یه کا تایبه ت رادبیت و ژقی بیاقی قه خزمه تا جفاکی دکهت و ههرکیم و کاسیه ب شرمه تگوزاری یان و پیدقیین جفاکی کیشان دروست دکه ت، وه کی نهبوونا کاره بی و خرابیا ری و ریباران و نهبوونا ئاف رویا و کیّمیا ئاقی و نزمبوونا باری ژیاری و زوری یا قوتابی یان و کیّمیا قوتابخانان و چهندین کیّمو کاسییّن دیتر.

٦- ليْكدانا بهايان:

٧- جوداهی دناق بهرا داهات و خواستین تاکه کهساندا:

دبیت تاکه کهسان پیدفی ب جوره ئاسته کی بلندی ژیاری ههبیت بو دابینکرنا پیدفیین وان، ههر چهنده ئه شئاسته ژ بهر هنده ک بارودو خین کیم دهرامه تی و کیم داهاتی بو وان دهست ناده ت، یان پیدفیین ژیانی پیدفی ب باره کی دارایی یی رهایه و تاکه کهس نه شیان فیرابگه هن، له ورا هنده ک ژ وانا د باره کی ناله باری پهروهرده یی کومه لایه تی را دبورن و لاواز دبن و ریکین نه یاسایی و نه هه ژی د گرنه بهر بو بده ستقه ئینانا نیاز و خواستین خو کاری گهنده لی یی دکه نه ریباز وه که هه ولدده ن بو ب دهست شه ئینانا سامانه کی زورو زهنگین به وزی ب ریکا دزی یان و فند و فیلان و بازرگانیکرن ب ماددی خراب و بی هو شکه رو تیکدانا باری کومه لایه تی دی جفاکی.

٣- رۆلى كۆمەلناسىي د چارەسەركرنا كىشىن كومەلايەتى دا:

کومهلناس ب چاقه کی زانستی دنیریته کیشان و ب دیارده یه کا کو مهلایه تی گرنگی یا قه کو لینی ب قهله م دایه و ئه و سهلماندییه کو دقیت ئه گهرین کیشان و چاوانیا چاره سهرکرنا وان ب شیوه یه کی زانستی دیار بکهن.

رۆلى كومەلناسى يى دچارەسەركرنا كىشىن كومەلايەتى دا بقان چەند پىنگاقان دىيت:

١- دەست نيشانكرنا سرۆشت و سنوورئ وي كيشي و رادي بهلاڤبوونا وي.

۲- زانینا ئه گهرین جۆره و جۆرین وی کیشی.

۳- دقینت ئەوی چەندی بەرچاف بگرین کو کیشا کۆمەلایەتی پتر ژ ئینك ئەگەرا ھەيە و ھەر ئەگەرەكى ژى ھیزا كاریگەری يىي ژ ئەگەرەكى دى زیدەتره.

٤- نابیت کیشا کو مهلایه تی ژ چارچوقی هه می جاگی بهیته جوداکرن چونکی ئه و کیشه پشکه که ژ که تواری (واقعی) کو مهلایه تی و هه رکیم و کاسیه کا قی بنیاتی یان گوهو رینین سه ردادهین کار دکه ته سه ر چاوانیا چاره سه رکرنا وی.

٥- بكارئينانا شيوازى قەكۆلىنا كۆمەلناسى كو ئەو ب خۆ ژ چاقېيكەفتان و يرسياركرنى، ژ خەلكى دەربارەي ب وى كېشى نىشانددەت.

۳- قه کۆلهر پشتى قه كۆلىنى ژ وى كۆشى و سرووشت و ئه گهرىن شىرەتكرنى و پۆشنىارىن خۆدئىخىتە بهرچاقىن بهرپرسان، ئهو ژى ب رىكا خۆ يا تايبەت جارەسەر دكەن.

كۆمەلناسى ب ھەمى لقين خۆقە پيكولا چارەسەركرنا كيشين كۆمەلايەتى دكەت و گرنگى بقان بياقاندايە:

أ- بياڤي گونههباري يي:

گونههزانی پینگافین بهرفرههین پیشقهچوونی بخوقه دیتینه و شیایه د رفتارا گونههبار و سروشتی گونههباری یی بگههیت و چهوا چارسهربکهت زیدهباری دانانا ریکهکی بو زقراندنا گونههباران بو سهر رییا راست (ئانکو چاو گونههباره کی دده زگههی چاکسازیی دا وه لیبکهن کو ببیته مروقه کی ئاسایی و بزقریته ناف جقاکی).

ب- بیافی خزمهتگوزاری یا کومهلایهتی:

ئه قه ژی ل کیشین ده قهرین جودا جودا و کیشین لاوان و خیزان و جقاکی و که سین ب ته مه ن قه د کولیته قه و پیشنیارو رینمایان بو چاره سه رکرنا وان دیار دکه ت، هه تا تاکه که س و جقاك ببنه تمامکه ر و روّلی خو د سیسته می کوّمه لایه تی دا ببینن.

ج- بياڤي گونداتي يي:

ئەنترۆپۆلۆژیا یا كۆمەلایەتى ئیكە ژ تایبەتمەندیین كۆمەلایەتى كو گرنگى یی و پویتەى ب قەكۆلینا كۆمەلین گوندان ددەت و ل كیشین گوندان و كیشین بەرھەمی وان قەدكۆلیت و سەرەرایى ژ چاونیا چارەسەركرنا كیشین ئابوورى و كۆمەلایەتى و ئاكنجیین گوندا قەدكۆلیت.

د- کومه نناس د هنده که بیافین دیتر دا وه کی کیشین کارکه ر و ناکنجی کرنی و کیشین پهروه رده یی و کیشین هه ژاری یی قه د کولیت.

گرنگترین کیشین کومهلایهتی و چاوانیا چارهسهرکرنا وان:

د سهرانسه ری جیهانیدا جقاکین جودا جودا روی ب روی چهندین کیشه و گیروگرفتان دبن وه کی کیشین زارو کان و ژیک قهبوونا خیزانان و کیشین گهنجان و پیران و کیشین کوچکرنی و بیکاری یی و مهی قهخوارنی و تریاك کیشانی و خو کوشتنی و دربه ده ریی و تاوانکاریی، سهره رایی ژ کیشین سروشتی وه کی نهرد هژیان (بیقه لهرزان) و لههیان و هه شکه سالیان ژبه ر کیم بارانان، به لی دقیره دا چهند کیشه کا دئیخینه به رچاف.

ئيْک: گونههباري:

گونه هباری دهست دریزیه بو سهریاسا و زیده گافی یه ل مافین تاکه که سان و جفاکی، یاسا سزایی بو گونهه باران قه دبریت، گونه هبارین ژی چه ند جور هه نه ژوانا:

۱- گونه ها کوشتنی: ئیکه ژ وان گونه هباریین مهزن کو دهرحه ق که سه کی یان کو مه کا خه لکی ئه نجام دده ت.

۲- گونه ها دارایی: دزین و گهنده ای و ره قاندن و سه خته کرنا پاره ی و گونه هبارینن بازاری ره ش کو بگونه هبارین ئابووری ل قه له م دده ن و هنده ك جاران د قان گونه هباری یان دا کارین توندره وی یی ژی د که ن وه کی دزین و ریک گرتن و قوتان و شکاندنا د و گه ه و په نجه ران و سوتنا د کانان بن نه نجامدانا خراب کاری یی.

۳- گونهها جنسی (سکسی): ئهو جۆره گونههباری یه ئانکو دهست دریژیکرنه سهر ره گهزی مروّقی و پیشیلکرنا مافی تایبهتین تاکه کهسان. هنده بارا ب ره قاندن و زوری لیکرن دهینه ئهنجام دان ئهو ژی دو جوّرن:

أ- گونه ها تاکه کهسی: کو بتنی که سه ك دهست دریزی یی دکه ته سه ره گهزی می یان هه ف ره گهزی خو بها و رهوشتی که سه کی دیتر پیس دکه ت.

ب- گونههباریا ریکخستی (المنظمة): کو مهك، یان دهستهیه که پی رادبت و ههر ئیک ژ پشکداربوویان دکاری وی گونههباریی دا رو له کی تایبه تهه و هه می لسه ریک که فتینه و نه قه ژی شیوازین خو یین تایبه ته د گونه هباریی دا پهیره و دکهن.

ئەگەر و چارەسەكرنين گونەھباريى:

1- بی کاری ئیکه ژ ئه گهرین گرنگیین کو تاکه که سی به ره ف گونه هباریی راد کیشت، چونکی نه بوونا کاری و کریاره کی کو خو پیقه مژیل بکه ن وهلی دکه ت کو ده می تاکه که سان پتریی قالا بیت و باری ئابووری وان خراب ببیت، له ورا دقیت ده رفه ت بو کارکرنی هه بت.

۲- ريبازا جۆراوجۆ بۆ زەعينەكرنا دەمى لاوان بهيتە دابينكرن وەكى يانە و پەرتوكخانە و ريكخستنا بەرنامين تەلەقزيۆنى و راديۆيى و پيشكيشكرنا بەرنامين ب مفا.

۳- دابینکرنا زیره قانین باش بو پاراستنا دوکان و مال و مولکی خهلکی ژ دزیی و دانانا زیره قانین تایبه ت ل سهری رییان هه تا دهرفه ت بو مهره ما دزیی و دهست دریژیکرنی ل سهر مال و ژیانا خهلکی نهبیت.

2- بایهخهدان ب شیّوازی (باشکرنا گونههباران) ئانکو پهیرهوکرنا شیّوازی چاکسازیی د زیندانان دا ب وی شیّوه ی کو گونههباری فیّربکه ت ره فتارا خوّ باش بکه ت و ب شیّوه کی راهیّنانی پی بکه ت همتا ببته مروّقه کی ب سود و ب مفا بوّ جقاکی خوّ، دقیّت فیّری جوّره پیشه یه کی بکه ت همتا ژ دهرقه یی زیندانی کار بکه ت و بهرهه می ماندیبوونا خوّ بخوت و که سه کی ئهشکه نجه و ئیّش و ئازار نهده ت و یه نایی نهبته به ر دزیی و شه لاندنی .

دو: ههلوهشاندنا خيزاني:

مهرهم ژ ههلوه شاندنا خیزانی تیکچوونا پهیوه ندیین د نافیه را ئه ندامین خیزانی یه ئه و ژی ژ به ر مرنا دایك و بابان یان جودابوونا وان ژ به ر گرتنی یان ئیخسیر کرنا بابی و هنده ک جاران ژ به ر سته ما دایك و بابان یان نه تابایی و هه قر کی یا دنافیه را واندا، د ئه نجامدا نه خوشیین خراب دی په رین کیشته سه ر خیزانی و زار و ک ژ سوز و حه زیکرنی دی بی به هربیت و خوارن و قه خوران وجل و به رگ ب دهست ناکه قت و دی نه چاربیت ژ ده رقه یی توخیبی خیزانی ل دویث پیدفیین خو ب گه رییت ئه قه ژی دی بته ثه گه ری دهست پیکا به ره لا بوونی (التشرد) و ژیک قه بوونا ئه ندامین وی خیزانی.

چارەسەركرن:

۱- دفیّت مروّف بهری پروسا هه قرینییدا ل وی که سی تیبگه هت یی کو دفیّت هه قرینیی دگه ل ئه نجام بده ت و ل سهر بنیاته کی راست و دروست پهیوه ندییا خو گریده ت بو وی چه ندی کو دفیّت ئاستی ئابووری و رهوشه نبیری و ژی و بیروبوچونیّن وان نیزیکی ئیك بن.

۲- نابیت مههر هند گهلهك بیت كو وی ژنئینانی پارهكی زور تیبچیت و ژن و میر قهرداربن و ژیانا وان لی تال بیت ههتا دهمه کی زور ههر مژیلی پیدانا وی قهری بین.

۳- دابینکرنا جهه کی بو ژیان و ژیارا وان (جهی ٹاکنجیبوونی) ئانکو خانیه ک بو حمواندنا وان همبت کو ئەقە ئەرکی دەولەتییه جهی حمواندنی بو هاولاتییان دابین بکهت.

٤- دابینکرنا دهلیڤا کارکرنی بو تاکه کهسان ژپنخه مهت بلندکرنا ئاستی داهاتی وان و خوشی یا ژیارییا ئهندامین وان.

0- پیدقی یه داموده زگههین خزمه تگوزاری یین دی ب روّلی هه فکاریی دگه ل خیزانی رابن هه تا ئه رکی سه ر ملین وان کیم بکه ت ژ قان ده زگه هان ژی وه کی:

أ- قوتابخانه: دقیت کیش و گرفتین قوتبیان و پهیوه ندین وان دگه ل خیزانی قه کوّلیت.

ب- وهزاره تا کاروبارین کو مهلایه تی دقیت ده رباره یی خیزانین ههلوه شیایی قه کولیت و چاره سه ریا کیشین وان بکه ت در ریا قه کوله رین چقاکی دا.

ج- باغچین زارو کان دفیت ب رو لی خو یی تایبهت رابن و زارو کان گهلهك ب سوز و خوشی پهروهرده بکهن.

د- دقینت رینکخراوین ئافرهتان و ژنان روّلی خوّ د رهوشهنبیرکرنا خیزانی دا ههبیت و کیش و گرفتین وان چارهسهر بکهت و روّلی خوّ ههبت د رهوشهنبیرکرنا ئافرهت و ژناندا.

سيّ: مشهختبوون:

مشهختبوون دیارده کا کو مهلایه تیه و دناف پرانییا جفاکان دا به رچاف دبیت به لی د جفاکین روز ههلاتی و پاشکه فتیدا پتر به رچاف دبیت، وه کی کو مهل ده فه ره کی بو ده فه ره کا دی مشهخت بن و مشهختبوون ژی دوو جورن:

۱- مشه ختبوونا ناقخویی: ئه صفه ختبوونا ناقخویی ل ناف دهوله ت و جقاکییه و ل جهه کی بو جهه کی دیتر قه دگریت ئانکو ل باژیره کی بو باژیره کی دی، یان ل گوندی بو ناف باژیری یان هه ریمه کی بو هه ریمه کا دی و ل توخیبی ئیك دهوله ت نورت.

۲- مشهختبوونا دهرقه: ئه ض جۆرى مشهختبوونى دنا ش جقاكىن جۆرەوجۆرىن مرۆ قايهتىيى دا ژ كەقن دا هەيە و بوويە دياردەكا جيهانى. پىكهاتيه ژ مشهختبوونى بۆ ژ دەرقەى توخىبى جقاكى و وەلاتى ئانكو بۆ وەلات و جقاكەكى دىيە.

مشهختبوونا نافخۆيى چەند ئەگەرەك ھەنە:

1- باری ژیارا خراب ل گوندان و سیسته می دهره به گایه تییا زوردار و ئه شکه نجه و ئیش و ئازاردانا جوتیار و کریکاران، ژبلی کیمبوونا ده لیقا کارکرنی ل گوندان و پتریا کاری ل باژیران و خزمه تگوزاریین باش وه کی جادین پان و به رفره و قیرکرن و قوتابخانه و نه خوشخانه... ئه قه هه می ئه گهرین هاندانا مشه خبوونی یه.

۲- کارهسات و کاودانین سرو شتی وه کی له هی و ئه رد هر یان و نه هاتنا ده رامه تی را به را ب

۳- گهلهك ژ جوّتياران گوندان ب جهدهيّلن و بوّ لايي كهسو كاريّن خوّ ل باژيّران مشهخت دين.

كارتيكرنا مشهختبوونا نافخويي:

۱- مشهختبوون بۆ باژیری دبیته ئهگهری کیمبوونا بهرههمی چاندنی ل گوندان
 و کیمبوونا داهاتی نهتهوهیی.

۲- ئەوينن بۆ باژيرى مشەخت دبن تووشى ئاستەنگ و گرفتين جۆرا و جۆر دبن وەكى جهين خراب كو ژبەر گرانيا كريا خانيان و نەبوونا ئاڤ و كارەبىي ل وان جهين خراب تيدا خۆجهدبن.

۳- توشی باره کی دهرونیی خراب دبن، ژبهر گرانیا خو گونجاندنا وان دگهل کومین دناف باژیری ژبهر ئه و به ها و رهوشت و تیتالین ههین کو دگهل باژیری وه کی ئیك ناچن و دبیته ئهگهری نهره حه تیا وان.

٤- ئاكنجيين دناڤ باژيران بهرهف زيدهبوونئ دبن و جوّره گڤاشتنه كا ئاكنجيبوونئ و رويده و دبيته ئهگهرئ كيمبوونا خزمه تگوزاريان و خانيان بو ئاكنجيبوونئ و كيمبوونا هويين گههاندنئ هه تا وزا كارهبئ و ئاڤئ ژى كيم دبيت.

چارەسەركرن:

1- باشکرنا ئەردو زەقىيىن چاندنى و دابەشکرنا وان ب سەر جوتياران و دابينکرنا ئاقا ئاقدىرى و گرنگىدان ب بەرھەمى نافخۆيى.

۲- دابینکرنا توڤ و زبلی کیمیاوی و ئامیرین جوٚتی و چاندنی بو جوٚتیاران،
 زیدهباری دانا قهران بو وان ژ بو گهشه پیدانا بهرههمی چاندنی.

۳- دابینکرنا خزمه تگوزاریین باش بو گوندان وه کی ئاف و کارهبا و قوتابخانه و نه خوشخانه و گههانددن و باشکرنا ریوریباران.

٤- دامهزراندنا پیشهسازینن تایبهت ل سهر بهرههمی چاندنی ل گوندا، زیدهباری
 ییشهسازینن دهستکرد بق خهلکی گوندا.

ئەگەرىن مشەختبوونان دەرەقە:

١- خرابيا باري ئابووري يي جڤاكي و كيميا دهرامهتي و خرابيا ژياري.

۲- نه ئارامیا باری سیاسی و کومهلایهتی یی جڤاکی ب تایبهتی دجڤاکین پاشکه فتیدا بو خو رزگارکرن ژ بارودوٚخی نه ئارامیی و تیٰکدانی.

۳- چاقلیّکرن و لاساییکردن (المحاکاة)، هنده که که چاف ژ خهلکه کی دی دکهن بو مشه ختبوونی وه کی چاقلیّکرنا هه فسوی یان برای یان خزم و که س و کاران. ع- بو مهرهما خواندنی و ب ده ستقائینانا باوه رنامیّن بلندتر.

چارەسەركرنا مشەختبوونا دەرقە:

١- پێکول کرن بۆ دابينکرنا کاری و دەلىقا کارکرنى بۆ لاوان.

۲- دابینکرنا خانیان و شوقان بو وان لاوین نوی همڤژینییی دکهن.

۳- پیدانا پیشینهیا (سلفة) ههڤژینیی ب ریژهکا گونجای ولی خوٚشبوونا وان (اعفاء) ژلایی حکوومهتی قه.

٤- گرنگيدان ب شيان و بههرهمهنديين كهسانين خودان شيان و داهينهر.

۵- دامهزراندنا تاکه کهسان ل دام ودهزگههین میری ل دیف پسپوریا وان و ب مووچه کی باش و هه ژی کو دگهل بارودو خی ژیانی بگونجت یی جوداییکرن.

چار: کیش و گرفتین زاروکان

سهر باری دهروونی وان ههیه.

پرانیا زورا وهلاتین جیهانی توشی کیش و گرفتین زارو کان دبن و ژهممی کیشان گرنگتر گرفتا کیمبوونا خوارنی و دهرمانان و بهلاقبوونا نهخوشیین کوژهك، ب تایبهتی نهو نهخوشیین کو دبنه نه گهری کیمهوشیا زارو کان و گیروبوونا گهشه کرنا وان وه کی ههستی نهرمیی و تالاسیما، ژبلی

وان کیشین کو ژ نهنجامی ههژاریی و ژناقچوونا خیزانی وهکی بهرلابوون (التشرد)ه وهسا چیدبت هنده و ژ دایکان ژبهر باری ژیانا خو کاردکهن و ل پهروهرده کرنا زارو کان خهم ساردبن و سوزو قیانا وان بو زارو کان کیم دبت. یان ب شاشی پهروهرده دکهن وه کی ب کارئینانا توندو تیژیی و لیدان و ناخفتنین نهشرین نهقی ژی کارتیکرنه کا نهباش ل

چارەسەركرن:

کیش و گرفتین زارو کان ب ساناهی و ساده نینن، چونکی سالین زارو کینیی که سایه تیا مروقی د چه سپینیت و ئه گهر زارو ک ژلایی باری کو مهلایه تی و ساخله میی قه باش بهی به به به به به به و دی ب هوش مه ندی و ساغ و سه لامه تیا له شی و میشکی گه شه که ت و دی بیته ئه ندامه کی ب مفا و باش د ناف جفاکیدا، و ئه گهر به روفاری قی چه ندی بیت دی مروقه کی کیم عمقل و له ش نه ساخله م لی پهیدابت و دبیت ژی بیته ئه گهری ئه شکه نجه و ئیش و ئازاردانا خه لکی و جفاکی وی، ئه قیجا جفال پیدقی ب گه له کی خودان له شه کی ب هیز و هو شمه ند و هوشیار هه یه.

لهورا ژی دقیّت کیش و گرفتین زاروکان بهینه چارهسه رکرن و ئه ف چهند ریّکه ژی بو چارهسه رکرنا وان دهینه پهیره کرن.

۱- دقینت خیزان چاقدیریا زارو کین خو بکهت و خوارن و قهخوارنه کا باش و ریکین پهروهردهیی یین باش بو دابین بکهن و ئاگههداری باری ساخلهمیا وان بن.

۲- دابینکرنا دهرمانین پیدقی و چارهسهرکرنا وان ل دهزگههین ساخلهمیی وهکی نهخوشخانه و دهزگههین دیتر و دهرزیکدانا زارو کان دژی ههمی نهخوشیان.

۳- بهرهه فکرنا خوارنه کا باش بو زارو کان وه کی شیر و زهرزهوات و فیقی و ته و مادین کو یرو تین تیدایه.

٤- دامهزراندنا باغچێن زاروٚکان ههتا هاریکاریا دایکان دکارێ پهروهردهکرنێ
 بکهن و فێری وان تشتان بکهن یێن بهری قوتابخانێ

٥- دڤێت پهروهردهکرن د قوتابخانان دا لدویث نهخشهیهکی دیارکری بیت و گرنگیی ب لایهنی ژیرایهتی و پهروهردهیی و ئاڤاکرنا لهشهکی ساخلهم بدهن و شیّوازی توند و تیژیی دپهروهردهکرنیّدا نههیّلیت.

يينج: سنيل و كيشين وان:

سنیلاتی ئیکه ژ قوتاغین گهله که ههستیارین ژبی مروقی کو پشتی ژبی زارو کینیی دهست پی دکهت، چهندین گوهورینین جهسته یی و دهرونی دژیانا مروقی دا رویددهن، لدویش هزر و بیرین کومه لناسان ژبه کی دیار کری نینه بو سنیلی، به لی بشیوه یه کی گشتی هه ر د ژبی (۹) سالیی دا دهست پی دکه ت حه تا ژبی (۱۹) سالیی، به لی هنده ک هزرقان هزر و بیرین وان دوه سانه کو ل ژبیی (۱۲) سالیی دهست پی دکه ت

ههتا کو ژیی (۱۸) سالیی، بهلی مهره جنینه ئه ش ژییه بو هه می تاکه که سان و هه می جقاکان یی دروست بیت، پیقه ره کی سه دا سه د بیت، چونکی چهندین هو کارین جورا و جور کارتیکرنا خو لسه رپیگه هشتن و گهشه کرنا باری ده رونی و جهسته یی مروقی ههنه، وه که و پلا

گهرمی و باری ژینگهها خیزانی و جقاکی، ل ده قهرین گهرم سنیلهییا کچی درهنگتر دریم سنیله درهنگتر این ساردا دژییه کی درهنگتر گهشه د کهت.

تايبه تمهنديين سنيليي:

ئەقى ژى چەندىن تايبەتمەندىين خۆ ھەنە وەكو گوھۆرىن و گەشەكرنا بارى جەستەيى و لەشى و دەنگى و گوھۆرىن د ئەندامىن وى يىن سكسى دا.

مروّف د ئه قی قوناغی دا مژویلی گهله که حه زو بیریّن به ربه لاقه و دباره کی ده رونیی نه جیّگر دا دژیت، ئه و ژی ژبه ر ئه گه ری وان گوهوّرینیّن کو ب سه رژیانا وی دا دهیّن، پیّکولی دکه ن خو ژ بها و داب و نه ریت و تیتالیّن کومه لایه تییّن به ربه لاف دویر بیخیت و دژایه تی یا وان دکه ت و دگه ل که سیّن ده وروبه ریّن خوّدا دکه قیته هم قرکی یی و ده ربرینا نه رازیبوونی و حه زد که ت ده رکه قیت ژ پیقه ریّن گشتیّن جقاکی.

پيدڤيين ئەڤى قوناغى:

ئه قوناغه پیدقی ب رینمایی و ئاموژگاریین هیدی و نهرم یین دایك و بابان ههنه و چاقدیریا ره فتارین تاکه کهسی بکهن و پیکولی بکهت ههقال و برادهرین وی بنیاسن و روژانه ئاگههداری کارو کریار و ره فتارین وی بن، چ دکهت و ههقالین وی کینه؟ باب و دایك ببنه دو ههقالین نیزیکی زارو کین خو، چونکی ب ئهقی جوری دشین باوهریی ل ده ش ئیك و دو دروست بکهن و کیشه و ئاریشین زارو کین خو بزانن،

دویربکهن ژ کارین خراپ و ره فتارین نه جوان و ههژی، بقی ژی زارو کین خو ب پهروه ده کا باش و زانستی پهروه رده بکهن... تشتین قه شارتی و نهینیین خو بو ئیك و دو به حس بکهن و دئیك و دو بگههن.

شهش: هيبوونابي هيلان ب ماددين بي هوشكهر (الادمان على المخدرات):

هیبوونا بی هیّلان ب ماددیّن بی هوّشکهر ئیکه ژ وان کیشیّن گرنگ و بهربهلاقیّن ئه قروّییّن جیهانی گرنگ یه کا زور پیدای، ب تایبه تی ماددیّن بی هوّشکهر وه کو:

(مخدارات – تریاك).

جۆرين هيبوونابي هيلان:

١- هيبوونابي هيّلانا بهردهوام:

٢- هيبوونابي هيلانا بهر وهخت (الادمان الوقت):

ژ ئەنجامى كارەساتەكى يان ئارىشەكى يان ژ نشكەكىڭە دى توش بىت و پشتى ھنگى دى ھىلىت. بقى جۆرى ئەڭ كەسە دى ژ كىستى جقاكى چىت و ئەقە دى بنه بارەكى گران لسەر ملىن جقاكى و چ مفا بۆ خۆ و خىزانى و جقاكى نابىت.

ئەگەرىن ھىبوونابى ھىلان:

۱- بیکاری وبهتالی تاکه کهسین جڤاکی پال ددهن کو ئهڤی رهفتارانه نه ههژی بکهن.
 ۲- ههڤالین خراب و سهرداچوی، کارتیکرنی لسهر کهسان دکهن و فیری رهفتارین خراب دکهن.

٣- جاڤلێکرنا دەوروبەرێن خو وەکو بابي يان برايان کەسەکى نێزيك.

٤- بارودو خي ئابوري و ههبوونا پاره کي زور تاکه که سان بهره ف ئه ڤي ره فتاري دبه ن.

٥- لاوازيا هزر و بيرين ئايني وهدكهن گهنج گوهداريا چ خرابيي و باشيي نهكهن.

۲- بشاشی تنگههشتنا ئازادیی و شکاندنا ههمی پیقهرین مروقایهتیی ژ پیخهمهت
 حهز و ئارهزوبان.

۷- کهسێن بێ وژدان ب مهرهما بازرگانيکرنێ و خو دهولهمهندکرنێ ئهڨان ماددێن بێ
 هوٚشکهر دناڤ جڨاکيدا بهلاڨه دکهن.

چارەسەركرن:

۱- پیدقی یه ب ریکین نوشداریی پشکنین و چارهسهری بو بهینه کرن و دهرمان و دهرزیین تایبه ب به به نام اددا قه ههبن.

۲- دەست نیشانکرنا ئەگەرین ئەقى كریارى.

٣- چارهسهريا كێشێن دهروني بۆ بهێته كرن.

ځارهسهريا کێشێن خێزانی و کێشێن کارکرنێ بۆ بهێنه کرن، بۆ هندێ بۆ سهر کارهکێ دی و جههکێ دی بهێته قه گوهاستن.

۵- سزایی توند بق وان کهسان دانن یین کو تریاکی و ماددین بی هقشکهر دئینن
 و وان کهسان ژی کو هاریکاریا وان دکهن و چاقدیریا کارین وان بهیته کرن.

۲- باجه کا زور بهیته سهپاندن لسهر ئینانا مهیی و جهین فروتنا وی، مهرج بینه
 دانان لسهر وان کهسین دچن دکرن کو ژیی وان ژ (۱۸) سالا کیمتر نهبیت.

۷- رێکێ نهدهن بساناهي ئهڤ مادده بگههنه دناڤ وهلاتي دا و ل ههمي جها
 بهێنه بکارئینان.

حهفت- كيشين (قارئ بوون) و سهرداچونا گهنجان:

کهتنکرن (جنح) جودایه دگهل ئهنجامدهری گونههباریین مهزن، بو هندی ئهقه ژیی وان ژ (۱۸) سالیی نهبوری یه و ههر چهنده ههمان گونههباری وه کو دزی و گونههباریین دی ئهنجان ددهن، دیاردا ژ ریدهرچوونا گهنج و لاوان دیارده یه کا ترسناکه و ژ زارو کینیی ب ئه گهری کیشین خیزانی و جقاکی دهست پی دکهن، ژ ریدهرچوون به گهری بی سهریشتی و بهرهلایی فیری دزیی و دهست دریژیکرن لسهر خهلکی بو دی دبن و ژیانا خهلکی دئیخنه دلگرانیی و مهترسیی و هنده ک ژوانا دهستکه کی بو شهنجامدانا گونههباریین خو دگهل ئیک و دو پیک دئینن و جقاکی نهرحهت دکهن.

ئەگەرين ژ ريدەركەفتنى ((سەرداچونى):

۱- نهگهری بایوْلوْژی: هنده و ژ زانایان ئه قی ره فتاری وهسا لیّکده ن کو پاشقه مایی و بایوْلوْژییه و تا وانه کا خورستی یه، یان ژی ژ ئه نجامی کیّم و کاسیا میّشکی و نه شاره زایا هنده و که که مانه ب تایبه تی ئه ویّن دیاسا و ریّساییّن بناغه یی ییّن جقاکی نه گههن و نه شیّن پهیره و بکه ن.

۲- نهگهری دهرونی: هنده و گرییین دی دبیر نه ف ره فتاره فه دگه ریت بو نه دروستی یا باری دهرونی و گرییین دهرونی کو دژیانا هنده که که که دا هه رژ زارو کینیی و هنده و جاران ل قوتابخانی یان دخیزانی و ژینگه ها کومه لایه تی دا سه رهلده ن، قوتابی گوهی خو بو ناموژگاریان فه ناکه و و ویی خه مساره به رامبه رینماییان و حه زژ کاری توندره ویی دکه ت.

۳- خیزان: خیزان روّله کی گرنگ دپهروهرده کرنا زاروّکان دا دبینیت کو گرنگترین قوناغا ژیانا مروّقی یه، لهورا ههر کیم و کاسیه ک دکریارا پهروهرده کرنی دا دهرباره ی زانین و ریّنمایی و گرنگی نه دان ب سهره دهری و ره فتاریّن زاروّکان و پهیوه ندی ب جقاکی قه، دی بیته نه گهری لاوازیا زاروّکی د تیّگه هشتنا برگیّن سهرکییّن سهره دهریا کوّمه لایه تی و نه زانینا بها و رامانیّن وییّن بلند. ههروه سا شیّوازی توندوتیژیی و لیّدانی و ته په سهرایی و سقاکاتیی دهرهه قی زاروّکی دا، ناسناما وی زاروّکی تیک دده ت و باوه ری ب خو و که سین به رامبه ری وی لاواز دکه ت و ریّزی نه لخو و نه ل که سین دی دگریت. تیکی چوونا خیّزانی نه گهره کی سهره کییی قی کیشی یه، چونکی خیران و ژیانا دناف خیّزانی دا وه کی جه هنه می دی لی هیّت ب نه گهری کیشیّن زور و نه ئیک بوون و دلسوّزی دناف خیّزانی دا نامینیت و ده ستی خوّ دئیخته دناف زور و نه ئیک بوون و دلسوّزی دناف خیّزانی دا نامینیت و ده ستی خوّ دئیخته دناف ده ستی ژریده رجووییّن دی دا.

3- بارودوّخی قوتابخانی: قوتابخانه جهی دووی یی زاروّکی یه پشتی خیزانی و ئهگهر هاتوو زاروّك دخیزانا خودا ب خوشی و شادی پهروهرده کربیت، دقیت قوتابخانه ژی ببیته تهمامکهری قوناغا ئیکی و نهبیته ئهگهری نهخوشی و ئهشکهنجهدانا دهرونی، ئهگهر هات و قوتابی دناف خیزانا خو ژی دا نهیی رحمت بوو، ئهقه دقیت قوتابخانه وی کیم و کاسیی پر بکهت و چارهسهریی بو بکهت و ببیته دهزگههه بو ئارامیا قوتابی و جهی بهختهوهریی و ئاموژگاریی.

۵- ژینگهه: مهرهم ژ ژینگههی نهو نافهندا سرو شتی و کو مهلایه تیبه کو مروف تیدا دژیت، چونکی دبیت جهی ژیارا وی یی خراب بیت چ ژ تهندروستی و چهوانیا جهی ژیانا وی، یان ههبونا کارگهه و دوکانین پیشهیی ل دهورو بهرین جهی ناکنجیبوونا وی، ژ بلی بهلافیوونا جهین دهم بوراندنی وه کو سینما و مهیخانان د ناف جفاکی دا. ژینگهها کو مهلایتی کارتیکرنه کا راسته و خو دکه ته سهر پهروهرده کرنا زارو کی، چونکی نه گهر هات و نهو نافهند کو تیدا دژیت نافهنده کا خراب و خودان ره فتار و سهرهده رینن

نه شرین بیت، ئه قه دی کارتیکرنه کا گرنك که ته سهر وی زارو کی و رهنگ قه دانی دی لسهر ره فتار و سهره ده ریا وی که ت.

ئه قجا دی وهسا وهسا چی بیت کو ئه ف نافهندا کو مهلایه تی که سین جوّره و جوّریّن خودان داب و نهریت و رهوشتیّن جودا جودا تیدا دژین و زاروّك ژی ههر چ لسهر زمانی وان هه یه دی فیربیت و ره فتاریّن کریّکاران و وخودان کاران و ئهویّن حه ز سینما و مهیخانان دکهن دی کارتیّکرنی لیّکهن و دی ژ ریّکا راست لادهن.

چارەسەركرن:

۱- چارهسهرکرنا نوژداری: ئه گهر هات و ئهو کهسی ژ ری دهرکه فتی یی کیم ئاقل و کیم هو ش بیت ب ئه گهری کیم و کاسی د دهمارین میشکی یان توشی نهخوشیه کا دهرونی بیت، ئه قه دقیت نوشداری بسپور د ئه قی بیا قیدا چارهسه ریی بکهت.

۲- چاقد بریکرنا خیزانی: دایك و باب دفیت دوو بهره کی و نه فیکرنی دنا فیه را خود ا بده نه لایه کی به رامبه رزار و کین خون گهنگه شی نه کهن و در ایه تیبا ئیك و دو نه کهن و ب سفكاتی نافی ئیك و دو نه ئین و پیدفیین زار و کین خو دابین بکهن و دهمی زهیمی کی بو بکهنه دهمه کی ب مفادار و هاریکاریا قوتابخانی بکهن د چاوانیا یه روه رده کرنا وان دا.

۳- قوتابخانه: قوتابخانه د شيّت روّلي خوّ دچارهسهرکرنا ئهڤي کيّشي دا ب چهند ريّکان ب بينيت.

أ- پهيرهوكرنا شيوازين پهروهردهكرنهكا زانستى ب شيوهيهكي راست و دروست. ب- كريارا توندو تيژيي دگهل قوتابيين زارؤك پهيره و نهكهن.

ج- جوداهیی نه ئیخنه دناقبهرا قوتابیاندا.

د- هاندانا كارئ باش و پشتگريا وان بكهن.

هـ- دهست نیشانکرنا وان قوتابیین کو تووشی کیشین دهروونی بووین، دناف خیزانین خودا نهرحهت و نهجیگیرن و کاری پیدفی بو چارهسهرکرنا وی کیشی ئهنجام بدهن.

و- دیارکرنا ژ قوتابیین ژ ری دهرکه فتین دقیت به ری وه ختی بهینه دیارکرن همتا زوی بهینه چارهسه رکرن و نه قه گرین و خیزانین وانا ب قان دیاردان ئاگه هداربکه ن. ز- قوتابیین نه خوش ئه قجا چ نه خوشیین له شی بن، یان یین ده روونی بن دقیت بهینه ده ستنیشاکرن بو چاره سه رکرنا وان.

۶- بجهئینانا یاسایا چاقدیریکرنا نوی پیگههشتیان: ئهو یاسایین کو حکومهتی داناین و گونههبار ل دویف وان یاسایان د ئیخینته ناف دهزگهههکی چاککاری یا تایبهت دا دئیخیته بهر چاقدیریی پشتی قهبرینا سزای بو گونههباران ههتا جاره کا دیتر ببنه ئهندامین ب مفا بو جقاکی.

٥- قهكۆلىنا كومهلايهتى: ئەنجامدانا قەكولىنەكا تايبەت ژ كەسێن ژ رێ دەركەفتىن و بەردەوام شيرەتان و رێنماييان پێشكێشى وانا بكەن.

٦- پشکداریا ریّکخراویّن مهدهنی: سهندیکا ئافرهتان و ژنان و مل ب ملی ریّکخراویّن قوتابیان دقیّت ل دویث دهنگی کیشیّن قوتابیان بچن و پهیوهندیی دگهل خیّزانیّن وان بهیّنه گریّدان.

ههشت: خوّ كوشتن (الانتحار):

ئیکه ژ وان دیاردین کو مهلایه تی کو ئه قرو د جیهانی دا و دناف جفاکی مه ژی دا به رچاف دکه قیت، دیاردا خو کوشتنی یه.

دیاردا خو کوشتنی دیارده کا دهروونی - کوههلایه تی یه و مروّف ب خو بریاری ل سهر کوشتنا خو دده ت، ئه ش بریاره ژی کاره کی ب زهحمه ت و گرانه و ژ ئه نجامی چه ندین ئه گهرین کوههلایه تی و دهروونی و ئابوری و بوچوونا خو یا تایبه ت په نا یی بو قی کاری قه شارتی دبه ت، خو کوژی ده رئه نجامی دائیخستنا ده رگه هانه ل به ر روویی مروقان و مروّف ده می هه ست ب شکه ستنا ژیانی و ژ ده ستدانا به این جوانین ژیانی، یان ژ ئه نجامی ئه و قه ده ری بیزار بوون یه ژ ژیانا خو بیزار بوون به رامبه ر پیشهاتین ژیانی و پاشه روّژی، و بریاردانا ل سه ر خوکوشتنی کاره کی وه سا ب ساناهی نینه، ئه گه ر پالده ر و هو کارین زور مه زن ل پشترانه بن

ناهیّته نهنجامدان، لهورا پیدقی یه مروّف بهرامبهر کیشه و ناستهنگین ژیانی ب هیزبیت و وهسا ب ساناهی خونهئیخیت و خو نه ئیخته ل بن گفاشتنا مرنی...

ئیك ژ وان ئه گهریّن سهره کییّن شكهستن خوارنا مروّقی دكارو ژیانی دا، ئانكو مروّق نهشیایه ب شیّوهیه کی تهمام مفای ژ هوّ شمهندی و شیانیّن خوّ وهربگریت، لهورا سهرکه فتنا مروّقی هیچ پهیوهندیهك ب پلهیا کومه لایهتی یان شیانا دارایی و هه ژاری و دهوله مهندیی قهنینه، باشترین هو كار و پالدهری سهرکه فتنی ئه و کهس ب خویه بو هندی دژیانی دا شاد و به ختهوه ربیت، وه کی ژلایی ههمیان قه ئاشکرا دیاردا خوّ کوشتنی بوویه ئیك ژ کیّشین کو مهلایه تیین به ربه لاقین جفاکین نو و پرانیا ته خ و چینین جفاکی قه گرتینه و ب تایبهتی دجفاکین پاشکه فتی دا، ئیک ژ جفاکیّن کو روی ب روی قی دیاردا نه هه ژی و خراب بوویی جفاکی کورده واری یه، ب تایبهتی پتر دناف روی قی دیاردا نه هه ژی و خراب بوویی جفاکی کورده واری یه، ب تایبهتی پتر دناف ئا فره ت و کیچان دا به ریچاف دبیت، هنده گر ژنان یان کیچان ب ئه گهری گیروگرفتان بهناد به به رقی شیّوازی نه باش.

گرنگترین ئەگەرین خو كوشتنی:

 ۱- تێکچوون و ئالۆزبوونا بارێ دەروونى و كۆمەلايەتى يا وى كەسى يە، ب ئەگەرێ گيروگرفتێن ئابورى و گرانيا ژيان و خۆژيارىح›.

۲- بی هیقیبوون و رهشبینی بهرامبهر ژیانی و پاشهروزژی، ئه و ب به گهری لاوازیا کهسایه تی و نههشیاریی یه.

۳- زوری لیکرن و گفشتنا کو مهلایه تی ژ لایی که سین نیزیکین وی وه کی باب و برا و خیزانی.

٤- بها و رەوشت و تىتالىن جاگى كارىگەرىدىكا سەرەكى ل سەر وى كەسى ھەيە،
 ب ئەگەرى رەفتارو سەرە دەرىكرنەكا خەلەت.

٥- ژ پشتگوه هاڤێتنا وى ژلايئ خێزانئ و جڨاكى ڨه، و ب كێم سهحكرنئ وهل
 وى كهسى دكهت ههست ب پهريشانيئ بكهت.

جۆرين خو كوشتنى:

خو كوشتنى چەندىن جور و شىنوازىن تايبەت ھەنە:

۱- خو کوشتنا پالپیده (المحفز): ئه ف جوّره خو کوشتنه بو هندی یه ههستا دهوروبه ران و کهسانین نیزیکی خو ب لقینیت و کاریگه ریا خو ل سهروان ب جهبه بهیلیت... وه کی خوسوتاندنا کهسه کی ژ پیخه مه ت خوشتقیا خو کو ئه قه ژی لیکدانه کا خهله ت و دروست نینه.

۲- خوّ گوریکرن (گیانفیدایی): ئه صُ جوّره پیکهاتی یه ژ خوّ کوشتنا سهربازه کی ژ پیخه مه ت وه لاتی خوّ یان پیشمه رگه که بوّ کوردستانی ب حه زا خوّ قی گیانفیدا کاریی هه لبژیریت و خوّ نه ده ته ده ستی دوژمنی ئه قه جوّره که ژ خو کوشتنی ژ پیخه مه ت بیر و باوه ران.

٣- خۆ كوشتنا ژنهچارى: كەسەك توشى خۆ بەردانە قە و بى ئومىلايىيى دبىت وەكى ئەو سەرمايە دارى د كاودانەكى نەچاقەرىكرى دا ئىفلاس دبىت ژخەمان دا خۆ دكوژىت.

٤- خو کوشتنا بی ئومیدیی: ئانکو ئهو کهسی ژ ههمی ژیانی بی ئومید دبیت و دونیا ل بهر چاقین وی رهش دبیت و قی ریکی ب باشترین ریك دزانیت و چ ریکین چاره کرنی یین دیتر نابینیت.

چەوانيا چارەسەركرنى:

1- چارهسهرکرنا باری دهروونیی کهسان ب ریّیا بنگههیّن ساخلهمیی و بسپوریّن بیاقی دهروونی.

۲- ریننمایکرنا کهسان ب ریّیا کهنالیّن راگههاندنی و روّژنامان و تهلهفزیوّنان و رادیوّیان دهربارهی خرابییّن ئهنجامگههاندنا ئهقان جوّره کریاران.

۳- نههیلان و کیمکرنا گرفتین دارایی و ئاکنجیکرنی و پیدقیین خیزانان.

گرنگیدان ب لاوان و کیموکیاسیین ژیانا وانان بو هندی ههست ب بی ئومیدیی نهکهن.

پرسيارين پشكا چواري

پ۱/ ل دویف بیرو بو چوونین زانایان و پیناسین وان کیشا کومهلایهتی دیاربکه؟

پ۲/ کیشا کو مهلایهتی دو مهرجین ههین چ نه؟

پ۳/ روّلی کو مهلناسیی دچارهسهرکرنا کیشین کومهلایهتی دا چی یه؟

پ٤/ ریّبازیّن کو مهلناسیی راقهبکه دچارهسهرکرنا کاری گونههباریی دا؟

پ٥/ ژیکههلوهشیانا خیّزانی چی یه و چهوا دی هیته چارهسهرکرن؟

پ٦/مشهختبوون كێشهكا كۆمهلايهتى يه، جۆرێن مشهختبوونێ چ نه؟ و ئاماژه ب چارهسهركرنا وان بكه؟

پ۷/ گرنگترین کیشین زاروکی دیاربکه و چارهسهرکرنین وان دهستنیشان بکه؟ پ۸/ ئهنجامین ماددین بیهوشکهر و مهی قهخوارن و چهوانیا چارهسهرکرنا وان بهحس که؟

پ۹/ ژ ریدهرچوونا لاوان چی یه و ئهگهرین وان چ نه؟ پ۱۰/ خو کوشتن دیاردهکا دهروونی – کومهلایهتی یه، ئهگهرین وی چ نه؟

چالاكى:

((کیّشه کا گهنجان بکهنه تهوهر و قوتابی و ماموّستایی بابهتی دانوستاندنی ل سهر بکهن)).

پشکا پینجی:

ريككارييا كۆمەلايەتى

ريّككاريا كوّمه لايهتى (الضبط الاجتماعي)

مهرهم ژ (رێککاریا کۆمهلایهتی) ئهو شێواز و رێبازه یا کو جڤاك پهیرهو دکهت ههتا ئهندامێن وێ ملکهچیا یاسایێن کۆمهلایهتی ببن و خۆ دگهل ب گونجینن. پێناسهکا دی یا رێککاریا کۆمهلایهتی وهسا لێکدهت کو: چهند رێبازهکن قهبارێ کۆمهلایهتی دپارێزیت و رێك دئێخیت و ههڤسهنهنگیا وێ ل دهمێ ههر گوهۆرینهکێ بجه دئینیت. ههروهسا رێککاریا كۆمهلایهتی ب شێوهکێ بێ ئاگههی دهێته بجهئینان، چونکی ئهم یێ ل سهر راهاتین ویێن بووینه پشکهك ژمه و ئهم ژی کو ژ دایك دبین، دبینین یاسایێن قێ رێککاریێ بهری مه همبووینه و ژ ئهنجامێ پهروهردا خێزانێ و فێربوونێ دجڤاکی دا مهشارهزایی ژێ پهیداکریه، ئانکو ئهم ل دویف رێبازا خێزانێ سهرهدهریێ دکهین. بهری چوونا مه بۆ قوتابخانێ بێی کو هزر لێ بکهین درێکێ دا رێبازێن رهوشتێن گشتی بجه دئینن، وهکی چهوانی باشی دگهل همڨالێن خۆدا دکهین و دبېژینځ (رۆژ باش).

ئارمانجين ريككاريا كۆمەلايەتى:

ئارمانجا ژ ریککاریا کۆمهلایهتی ریکخستنا رهفتارین تاکه کهسانه، و ریککاریی زیدهباری وی ژی کارتیکرن ههیه ل سهر تاکه کهسان و جڤاکان ل دهمی کارو کریارین روژانهیین خو بو هندی کو یاسا و رهوشت و تیتال و بهایین ئایینی و رهوشتین بهربهلاف و بنهمایین کارکرنی و پهیرهوین کومهلایهتی ژی نهدهرکهڤن، ههتا کو کهس دهستدریژیی نهکهن سهر ئیک و دو چ ب ئاخفتنی یان لیدانی یان ب کوشتنی یان ب دهستدریژی کرنا سهر کهل و پهلان وه کی دزیکرن و ویرانکرن، ئهڤجا ریککاریا کومهلایهتی

ریبازه که جقاك به رگریی ژ رین کخستن و به رده وامیا و بهایا و یاسا و جهین پیروز و کهل و په لین گشتی د که ت و گیانی تاکه که سان و ئاسایش و مال و سامانی وان دپاریزیت.

ئیّك ژ ریّبازیّن ریككاریی قهبرینا سزایه بو ئهویّن ریّكا خهلهت دگرنهبهر و خهلات ژی بوّ وان كهسانهییّن یاسان بجهدئینن، ریّبازیّن ویّ ژی پیّك دهیّن ژ خیّزان و دستوریّن وی و دهولهت و یاساییّن وی و ئایین و سهركرداتی و رهوشت و تیتال و رهفتار و رهئیا گشتی، بوّ نموونه شیرهتیّن دهزگههیّن كوّمهلایهتی دستورهكی رهخساندیه پهیرهوكرن تیدا پیكهاتیه ژ دهستوریّن ریّككارییی.

ئەرك و فرمانين ريككاريا كۆمەلايەتى:

۱- پاراستنا هەقسەنگيا ژيانا رۆژانە ب شيوه کى ريكو پيك.

۲- هه قسه نگکرنا بنیاتنانا کو مهلایه تی ب ریّیا ریّکخستنا پهیوه ندیان و دانانا بناغه و بنه مایین کار و کارتیّکرنا دنا فبه را کو مهلان و ده زگه هیّن کو مهلایه تی دا وه کی: (خیّزان، قوتابخانه، فه رمانگه هیّن دارایی و یاسایی، نه خو شخانه، بنگه هیّن ساخله مییی).

۳- بهره قانیکرن ژ پهیرهوی کو مهلایه تی و ده زگه هین وی و یاسایین جهین پیروز و پاراستنا وان ژ وان که سان یین کو روی ب روی وان دبن یان پیکولا تیکدانا وان دکهن.

3- پشتگیرکرنا پیننگافین هنده ک ژوان ده زگههین کو مهلایه تی یین کول چاف ده زگههین دیتر د پاشکه فتینه هه تا بگههنه ئاستی وان ده زگههین کو مهلایه تی یین کول چاف ده زگههین مه به حس ژی کرین د پیشکه فتینه ب تاییبه تی ل ده می گوهورینین کو مهلابه تی یین نه چافه مریکری و یین و بله زدا: بو نموونه ل ده می رویدانا شوره شین مللیین وه کی شوره شا فرنسا ۱۷۸۹ و شوره شا (۱۶)ی ته موزا سالا ۱۹۵۸ ل عیراقی

کو هنده ک ژ دام و دهزگههین دهولهتی کاروبارین خو ههر لسهر ریبازا که قن ب ریقه دبرن، له ورا ده ولتی یاسایین نوی دهرئیخستن هه تا نه ش دام و ده زگهه ل دوی ش یاسایی کاربکه ن و پیشبکه قن و نه وی سه رپیچیی بکه ت سزای بو ده ربیخیت.

٥- زالبوون لسهر رهفتارا تاكهكهسان ب وى شيوهى كو دگهل بها و رهوشت و ياسا و تشتين پيرۆزين كۆمهلايهتى بگونجن و ريك بكهڤن.

۳- پاراستنا ژیان و سهرفهرازیا ههڤوهلاتییان و ئهو ژی ب ریٚکا پارستنا ماڵ و سامانیٚن تاکه کهسان و جڤاکی ب گشتی، دگهل پاراستنا دام و دهزگههان و پروٚژیٚن ههمه جوٚر و ئامیر و هوٚییٚن گههاندنی ژ کاری خرابکاریان و تیٚکدانی و دزیی و تالانکرنی.

كرنگيا ريْككاريا كۆمەلاتى (الضبط الاجتماعي):

ئهم ههمی ههست ب گرنگیا ریککاریا کو مهلایهتی دکهین د ژیانا مهدا وهکو سیستهمهکی ژیانی و جقاك ژی پیگیریی پی دکهت.

۱- رەفتارين دناڤبەرا كەسين دناڤ جڤاكى دا ريك د ئيخيت.

۲- پهیوهندین دناڤبهرا دهزگههاندا پێکڤه دگونجینیت بشێوهیهکی کو کاروبارێن وان
 ب ناڤێکدا نهچن و تێکهل نهبن.

۳- ئیمناهیی و بهرقهرابوونی بسهر کارکرنیدا بکیشیت بو دهستقه ئینانا بهرهه می باش و زور.

3- دابینکرنا دەرفەتین پیشکەفتنا زانستی هەتا ببنه جهی خوشی و شادیا جقاکی. تشتهکی ئاسایی و سروشتی یه ههر ئیك ژ مه پیدقی ب قان شیوازین ریککاریا کومهلایهتی ههیه ودقیت برگین وی دگهل خو و بهرامبهری خهلکی ب جهبینن و بهرسنگی ژ ری دهرکهفتیان بگرن ههتا ئهقی پهیرهوی پیشیل نهکهن

و پشت گوه ناهافیژن، دفیت ئهوی ژی بزانن کو سزا دی بیته بههرا وان کهسین ژ قی شیّوازی و ریّبازی دهردکه قن و ژ جڤاکی دی هیّنه دابرین.

ههر کهسهك سهر پنچييا بنهماينن رنکكاريا كۆمهلايهتى بكهت دى بيته ئهگهرى سزادانا وى، جڤاك ژى ب چاڤهكى سڤك دى سهحكهتى يان دى ژ جڤاكى دوير ئىخىت.

شيوازين ريككاريا كۆمەلايەتى:

جاران ب چاقه کی خراب ته ماشه ی ری ککاریین کو مهلایه تی دکر ب وی چه ندی کو پیکهاتییه ژ کو مه کا بها و یاسایان یین کو بسه ر خه لکیدا د سه پاندن، هه قوه لاتی ژ ترسا سه پاندنا سزا و دیف چونی ملکه ج (قانع) دبین، به لی پشتی قه کولینه کا کویرا زانایا بو نه قی بابه تی نه و سه لماندن کو خه لکی گه له ک ب ناسایی ری ککاریین کو مه لایه تی د ژیانی دا پهیره و دکه ن، چونکی بویه پشکه ک ژ ناسناما وان و ژ لایی وانقه یا په سه نده و هنده ک ژی خه لاتین دارایی و کو مه لایه تی ژی چاقه ری دکه ن. نه وا هه ژی گوتنییه ریککاریا کو مه لایه تی ژی لسه ر دو و بنه مایان هاتیه دامه زراندن:

ئیک ژوانا سزایه و ئهوی دی خهلاته، ژنهو پیقه دی به حسی چهند ریبازه کین ریککاریا کومه لایه تیین جوره جور که ین و ئیخنه به رچاف.

أ- مهشقكرن و راهاتن (التدريب و التعويد):

ئه شیّوازه ب ریّبازه کا باش دهیّته نیاسین، چونکی لسهر گفاشتن و بهرسینگرتن و سزایی نه هاتیه دامهزراندن کو ئه شیّوازه ب شیّوازه کی نیگه تیف (سلبی) دهیّنه دانان، چونکی جقاك ب ریّکا مه شقکرنی و راهاتنا هه قوه لاتییان فیّری ریّککاریا کوّمه لایه تی دکه ت بو هندی بکه نه پشکه ک ژ که سایه تییا تاکه که سان و دژیانا روّژانه یا بی هزرکرن و هه ستییّکرن ب جهد دئینن، بقی چهندی ژی جفادی ریّککاریا نافخ ییّک دهینیت کو ئه قه دیارترین لایه نی باشیا وی نه:

۱- خەلك ھەر ب خۆ ب بى ھزركرن و ب ساناھى ب جھ دئينن نە ژ ترسا سزادانى يان دەستھەلاتى، بەلكو ب رازەمەنديا خۆ و حەزژىكرن بۆ رىسايىن كۆمەلايەتى ملكەچ دبن، ئەقەرى باشترين جۆرى رىككاريى يە.

۲- جۆره گونجاندنه کی دناڤبهرا خهلکیدا چ وه کی تاکه که سیان کوم دئینیته گۆری و جۆره گونجاندنه کی د شیوازی چالاکیین کو مهلایه تی دا دروست دکه ت.

۳- ئەركى لسەر ملى جقاكى سقك دكەت و دى بىتە ئەگەرى كىم كرنا وى ئەركى بۆ چاقدىركرنا ژ رىدەرچوويان (ئەويىن ژ رىكى دەركەفتىن) تەرخان دكەت، ژ بلى وى برا پارەيى كو بۆ دام و دەزگەھىن چاقدىريا دادوەرى وەكو دەزگەھىن پۆلىسان و دادگەھان و گرتىخانان تەرخان كر دى كىم بىت.

ئەو رىكىن كو جڤاك بۆ كارى مەشق و راھاتنى يەنايى بۆ دبەت ئەڤەنە:

١- يێڰههاندنا كۆمهلايهتى:

وی شیّوازی پهروهرده کرنا خیّزانی قه دگریتیی کو ب ریّکا وی کوریّن جقاکی پی دهینه ئاراسته کرن و فیّرکرن و مهشقکرن و ب ئه گهری هاندنا خیّزانی، بهاییّن جقاکی و ره فتار و ئایینی جقاکی و ره فتار و ئایینی جقاکی و ره فتی باش پهسهند بکهن و ژ کاری نه دروست دویر دکه قن و پهیرهوی کاریّن پهسهند و د جهی خودا دناف شارستانیه تا جقاکی دا دکهن و قوناغیّن پهروهرده کرنا وی ب دریژاهیا ژیانی ژ قوناغا قوتابخانی و زانکوّیی و بیاقیّن دی ییّن ژیانی دریّژی بو ههیه.

۲- فيركرن:

فیرکرن د قوتابخانه و پهیمانگههان و د زانکویان دا ب ریبازه کا باشا فیربوونا رهوشت و تیتالان و یاسا و بنهمایین کارلیکرنی دهیته دانان و ب ری یا وان قوتابی ب ریکین قوناغین خواندنی فیری برگین سهره کیین ریك کاریی دبن و پی دهینه راهاتن.

٣- خهلات:

زاروّك یان مروّقه کی مهزن، ئه گهر هات و دناف جقاکی دا یان دناف خیزانی یان دجهی کارکرنی دا یی پیکیربوو ب رهوشتی باش و ره فتارا باش، ئه و دی بیته جهی ریزگرتنا جقاکی و پله و پایهیین باش دی بو هینه دابین کرن یان هنده خاران پارهی وهکو خهلاته کی بو دهینته پیشکیشکرن هه تا کو بهرده وام لسه ر ئه قی ریکی و ریبازی بهیز یی پیگیربیت.

٤- بير و باوهر (المعتقدات):

بیر و باوهران چهندین بنه ما و بابهتین رهوا یین یاسایی و تشتین بهادار دناف جفاکیدا قهد گریت و هه می نه ف لایه نه ژی پیروزدبن، چونکی ب بهایین پیروزفه دگیریداینه نه فه و ژ لایه کی دی قه خه لك ب پهیوه ندی یه کا سوزداری ب نایین و بیر و باوهرین پیروزین خو قه گریداینه، له ورا ژی هه ر تشته کی کومه لایه تیی د نافا ویدا هه بیت ژ لایی وی قه دی یی خوشتفی بیت و دی ب گه رمی ب جهنینیت.

جڤاك ب رێكا ڤەكۆلىنى و دانوستاندنى لسەر بنەمايێن رێككاريا جڤاكى رازەمەنديا ھەڤوەلاتيان ب دەستڤە دئينيت ژ بۆ ھندى كو ئەڤە ب مفانە و دبەرژەوەندا جڤاكيدانه.

٦- جاڤلێکرن و ب زارڤهکرن:

خهلك وهسا يي فيربووى كو وان رهفتاران دوپاتدكهن يين كو باب و دايك يان ماموّستا و خهلكى دى ژئ فيربووينه، ئه ث رهفتاره جوّره جاڤليّكرنه ب تايبهتى دهمي كو ههمان ريّك دوباره دبيته قه و خهلك ب قى شيّوهى ژى بزارڤهدكهن.

ب- گفاشتن و بهرسینگرتن:

ئه ق جوّره کریاره ب ریّبازه کا باش و گونجایی ناهیّته دانان، ههر چهنده ئه ف نیشانکرنه رامانا خهلهت یان خرابیی ناگههینت، چونکی ریّککاریا کوّمهلایه تی د بنهره تی دا پشت ب دوو بنه ماییّن سهره کی گریدده ت کو پیّکهاتینه ژ خهلات و سزادانی، ههردمی کو ریّبازا مه شق و راهاتنی دگهل که سه کی یا بی مفا بوو، ئه قه جقاك دی ب توندی بهرهنگاریا وی بیت ناهیّلیت زهره و زیانی ب جقاکی ب گههنیت و ناقبری

قهده غه بکهت و دهست دریژیی ب کهته سهر یاسایی و پیشیل بکهت و گه فان ل ژیان و سهر فه رازیا که سان و مال و سامانی وان بکهت بو هندی هیرشی نه که نه دام و ده زگه هین جقاکی و یاسا و بهایین وی یین پیروز.

لقی جوری ریککاریی دا جفاك هیز و سزایی بكاردئینیت ب (ریککاریا دەرقه) دهیته بناف كرن ئهگهر هاتوو دگهل ریك كاریا نافخویی بهراورد كر، وهكو چهوا مه ئاماژه پی كری ژ بهر هندی كو ئهو گفاشتنا ژ جفاكی یان ژ دهستههلاتی یان ژ لایی هوز و دهولهتی فه دئیخیته سهر تاكهكهسان ژ ترسا سزادانی ژ ریکی دهرناچن.

جۆرين گڤاشتن و بهرسينگرتنيّ:

١- ريبازا توندوتيژيێ:

دئه قی جوّری ریبازیدا سزایی جهسته یی ب لیدان و سزایی زیندانکرنی یان سزایی ل سیداره دانی بو تاونباری دهیته دهرئیخستن.

٢- ريبازا نه توندوتيژيي:

ئەف جۆرە ژێكدابرینا كۆمەلایەتى قەدگرتى و جڤاك ب خۆ ژ كەسى خراپكار دھێتە دابرین و بى بەھر دكەن و ب چاقەكى سڤك و كێم تەماشەدكەنى، خەلاتێن دارایى ژێ دبرن و سزایى كاركرنى لسەر دسەپینن و كریئ نادەنی و ھاریكاریا وى ناكەن.

هۆكارين ريككاريا كۆمەلايەتى:

ئه و شيّوازيّن كو ب ئه گهرئ وئ جقاك ره فتاريّن هه قوه لاتييان لدويڤ ياسا و بهاييّن پيروّز و بنه ماييّن ره فتارا ره وا د گونجينيت و دشيّت پهيوه ندى و چالاكييّن كومان و ياساييّن كومه لايه تى ريّك بيّخيت.

ھۆكار ژى ئەقەنە:

ئنك: خنزان:

ئیکهم جقاکی دهستپیکی یه، ئه و پهیوهندی یا دناف به را ئهندامین خیزانی پهیوهندییه کا سرو شتی و ئاساییه نه یا دهستکرده، دلسوزی و هه قکاری و باوه ری ب ئیکودوو دناف به را ئهندامین وی دا یادیاره ژ پهیوهندیین دناف به را وان دا، خیزان ب قوتابخانا ئیکی یا پهروه رده و فیرکرنی دهیته دانان، تیدا که س فیری بنه مایین ریککاریا په فتارا دبن و ب دله کی به رفره ئهندامین خیزانی گوهداریی بو شیره و رینمایان دکه ت، چونکی ئه فین هه ب ئیکه م خانا جقاکی دهیته دانان ل ناف جقاکی و نیزیکی ئیکن.

۱- فيركرنا تيگهه و هيمايين دابينكارين:

زاروّك د خيزانا خوّدا ب ريّكا پهروهردهكرني و راهيّناني فيرى جوّريّن ريّككارى يي و بنهماييّن سهرهكى بنهماييّن وي دبيت و ل فيربووني ژي پشت بهستني لسهر ههردوو بنهماييّن سهرهكى كو (سزا) و (ياداشت) دكهت.

ئه گهر هات و زارؤك كارين باش و رهفتارين باش و راست و رهوان ئهنجام بدهت، دى خيزان ديارى و خهلاتا پيشكيشى وى كهت، ئه گهر هات و لسهر رينامايين خيزانى نهچوو دى تووشى سزا و ليپرسينى بت وكه و پاشقهبرن دى لى هيتهكرن.

۲- ب ئەندامبوون د جڤاكى دا:

مروّف بنی کو ب بیته ئنگ ژ ئهندامنن جقاکی ئهو نهشنن ژ رامانا رندککاریی بگههیت و ملکه چی بهاینن کومهلایه تی و بنه ماینن ره فتار و یاسایان بت، ل دهستپنکی مروّف دناف خیزانا خو دا هه ست بئه ندامه تیا خو دکه ت و پشتی ئه قی ژی وه سا تیدگه هیت کو خیزانا وی پشکه کا بچویکه.

ژ جڤاکه کی مهزن و بهرفره یی پیگیره بیاسا و بهایین وی و ههمی گوهداریی بو بنهمایین وی دکهن، ئانکو ئهو ژی ئهندامه که ژ وی جڤاکی.

٣- فيري گياني ههڤكاري يي دكهت:

خیزان زارو کین خو فیر دکهت چهوا ههستی هه فکاری یی لده ف دروست بکهت و چهوا ژی هاریکاریا ئه ندامین خیزانا خو بکهت، ژ ب ریقه برنا باری ژیانا وان و کاروبارین ناف مالی پی دهن، ل وی دهمی باش دکاری هاریکاریی دگههیت، ئه قه دری و بو ریانا کو مه لایه تی و بو کارکرنی زور یا گرنگه و هاریکاریی دکه ت هه تا باش د تیگه هین ریککاریا کو مه لایه تی بگه هیت و خو بو بچه مینیت.

٤- فيركرنا بيروباوهران:

مروّف بریّگا خیّزانی فیّری بیروباوهریّن ناف جقاکی دبیت، کو ب بنهمایه کی گرنگی ریّککاریا کوّمه لایه تی دهیّته دانان، وه کی یاسایان و دادوهریی و رهفتاران و چاواتیا سهرهدهریکرن و پیّگیر بوون و رهوشتان.

٥- فيركرنا بها و تيتالان:

بها و رەوشت و تىتالىن جقاكى بنەمايىن رىككاريا كۆمەلايەتى نە، خىزان ئىكەم دەستەيە كو مرۆقى فىرى ئەقان بها و رەوشت و تىتالان دكەت يىن كو كۆمىن خەلكى يەيرەو دكەن و بجهدئىنن و نابىت ژى لادەن.

٦- خيزان خالا گريداني يه دناڤ بهرا كهسى و جڤاكى دا:

خیزان بکاری گههاندنا یاسایا و هزرو بیرین جقاکی رادبت و رینمایین گریدای ب جقاکی قه ژ لایی وان بهیز دکهت، ئهرکی (ئهندامین خیزانی) دئیخیته ستویی خو و بهرپرسیاره بهرامبهر راهینان و فیرکرنا وان، خیزان رادبیت بهنارتنا ئهندامین خو بو خواندنگههان و رینمایین فهرمی و یاسایان بجهدئینیت و سهرهدانا داموده رگههین کو مهلایه تی دکه ت.

دوو: دەوڭەت:

ریکخراوه کا کو مهلاتییه و خودان بلندترین پلهیا دهستههلاتی یه کو دشیّت دهستههلاتی لسهر ههمی ئهندامیّن جڤاکی بسهپینیت. بنهماییّن سهرکی ییّن دهولمّهتی ئهقه نه:

۱- گهل

۲- ئاخ

٣- دەستھەلات

دەوللەت كەسەكى مەعنەوى يان ياساييە پىكھاتىيە ژ ياسابوونا گەلەكى ژ گەلان لسەر ئاخەكى، ب رامانەكا دى دەربرينەكا ياساييە بۆ ھەبوونا گەلەكى ژ گەلان لسەر ئەردى كو تايبەتمەندىيا خۆ و دەستھەللاتەكا تايبەت ھەيە.

دەوللەت دەستھەلاتدارىيەتا خۆ ب رىكا ئەندامىن خۆ (ئەندامىن حكومەتى) كو رەگەزى ھىزى وەكى ھىزا دستوور و ياسا و دەزگەھىن بجھئىنانى بجھدئىنىت.

دەوللەت ھۆكارەكى رىككارى يى يە:

دەولەت ب ھۆكارەكى رىڭككاريى دھىتە دانان و بقان چەند رىكان كار دكەت:

۱- دولهت لسهرانسهری جیهانی و دناف جفاکان دا مافی فشاری همیه بو
 بجهئینانا یاسایان.

۲- دەوللەت سەرپەرشتىا بجهئىنانا ياسايان ل دامودەزگەھىن پەروەردى و دارايى و
 ساخلەمى و ھەمى دەزگەھىن دىتر دكەت.

۳- دەوللەت ياسايان دادريژيت و راست قە دكەت.

3- دەوللەت دشىن خىزانى وەك ھۆكارەكى بجھئىنانا رىككارىي بكاربىنىت بۆ ئەقى مەرەمى بجھئىنانا رىنمايان و ياسايىن قوتابخانى و دەزگەھىن دىتر بكاردىنىت، ھەروەسا لدەمىي يىدقى ھىزىن يۆلىسان ب كاردئىنىت.

۵- دولهت ئیمناهی یی و تهناهی یی دپاریزیت و بهرسینگی وان دراوستیت ئهوینن ژیانا هاقوه لاتیان و مال و سامانین وان و رؤمه تا وان دئیخنه دمه ترسی یی دا.
 ۲- دهولهت پاراستنی ل جهین پیروزین جفاکی و ده رگهه و شوینوارین ئایینی دکهت.

۷- دەوللەت ھندەك ژ كيموكاسيين ناڤ جڤاكى پردكەت، وەكى ريكخستنا كارينن هاتن و چوونى كو بۆ ئيكەم جار وەك سيستەمەك دھيته بكارئينان، ھەروەسا ژى سەبارەت سيستەمىئ رينمايان و بەلاڤكرنا وان ژى.

۸- دەوڵەت لدەمى كاودانىن نەخۆش و بارىن نە گونجاى يىن بلەز وەك لەھيان يان ئەرد ھژيانان و شەروبەلاقبوونا نەخۆشيىن كوژەك دى ياسايىن نوى و رىنىمايىن نوى دەرئىخىت ھەتا خەلك بۆ بەرژەوەندىا خۆ كار پى بكەن.

سيّ: ئابين:

ئایین ژیدهری داد و دادوهریا یاسایان و کار و په فتارین باش و راستی و راستگویی و کارین راستهقینه و خورهوشتییا باش دابین دکهت و خهلکی ژ دهستدریژیا سهر ئیکودو و مال و سامانی وان دپاریزیت... ئایین بگرنگترین شیواز ژ شیوازین دابینکاریا ناف جفاکان دهیته هژماردن، ئایین رینمایین خهلاتین باش ل دونیایی و روژا دوماهی یی بو کارین باش و راست و رهوان دکهت، ئاگههداریه که سهباره په نوانین خواپ خواپ دهی دا و د دونیایا دی دا ژ بو هندی کو سزا د بیته بههرا وان کهسان یین کارین خراپ ئهنجام ددهن وبهردهوام گهفان ل خرابیی و خراپکاریان دکهت

و کارین راستهقینه پهسهند و پهیرهو دکهت، ههروهسا سزا و خهلاتان دهستنیشان دکهت ئهقه ژی بنهمایین سهره کی یین کاری دابینکاریی نه. پیروزیا ئایینی د وی چهندی دایه کو ژیدهرین وی خودایی مهزنه و هیزه کا شیاندارا وهسایه ریککاره یی پی دبه خشین و خهلك ب دلسوزی قه خو بو رینمایین وی دچهمین دا کو خودایی مهزن ژی رازی بیت، بقی جوری ژی شیوازین ریککاریی د ناف جقاکی دا دهینه گوری.

چار: ئايدۆلۆژيەت (ھزروبير):

ئایدوّلوّرژییه ت پهیقه کا لاتینیه و ژ دو بر گان پیکدهیّت (Ideo) رامانا هزر و رامانا در کههینیت، کوّم و تاکه (Logy) رامانا زانستی دگههینیت کو رامانا هزر و بیرا دگههینیت، کوّم و تاکه که س بهرده وام حه ز دکه ن بزانن سروّشتی هه بوونی و رامانا وی چییه و پهردی لسه ریک نهیّنیان لابده ن و ب رامانا ژیانی بگههن و ئارمانجیّن باشیا ژیانی بزانن و باشترین ریک بوّ بده ستقه ئینانا قان ئارمانجان چنه به ههروه سا دقیّت ریّبازیّن بلندیّن کارتیّکرنی و ئه گهری ههبوونا مروّقی بزانن، بقی چهندی ههر جقاکه که بیروبووچونیّن خوّ ده رهمی به همبوونی و گهردوّنی و ب جقاک و ریّبازیّن باشیّن ژیانا کوّمه لایه تی همنه ئه قهری ب به همبوونی و گهردوّنی و ب جقاک و ریّبازیّن باشیّن ژیانا کوّمه لایه تی همنه ئه قهری ب وهرگیّرایه و شیّوازی ئایدوّلوژی چهندین بیروباوه ریّن سیستهمیّن ژیانی و کارتیّکرنا وان قهد گریت، به لی ئایدوّلوژی ییّن رامیاری بووینه بناغه بوّ دامه زراندنا دهولّه و یاسایان و فه لسه فا سیاسی وه ک ژیّده ره کی یاسایان و ریککاریی و رهوشتی گشتی و یاکان.

بوّ هندی شیّوازی تایدوّلوّژی ببیته ریّبازه کا سهرکه فتی یا ریّککاریی، پیّدقییه شیّوی ته مام ههبت نه ک شیّوه کی پشکی یان قهبری، ههتا کو لایهنیّن ژیانی و تاینده ی نیشانبده ت، بهلکی دقیّت ویّنی تاینده ی بجوانی و ساناهی بوّ خهلکی ب دهرئیّخین و وی بسهلمینت کو بجهبینیت.

ئايدۆلۆژيەت ھۆكارەكى رىككارى يى يە:

۱- دەمى كو ئايدۆلۆژيەت دېيتە بيروباوەرين راميارى و ژيدەرى سيستەمى دەوللەتى بريكا نياسينا پەيرەوى كۆمەلايەتى و رامياريى و دەستنيشانكرنا فەلسەفا وى بېيتە ريبازەكا دابينكارى.

۲- هۆكارەكە بۆ هندى كو جڤاك و كەسان پىكڤە گرىدەت و كاروبارىن وان دەربارى ئەرك و دەستھەلات و بزاڤا وان دناڤ جڤاكى دا رىكدئىخىت.

۳- د قوناغا خهباتگیری دا بو سهرکه فتنا خو یا ئایدولوژی و دامهزراندنا سیسته مه کی نوی، دی که سانین لایه نگیر و گهله ک ژ که سانین دی ملکه چی فهرمانین رابه رین بزاقی بن و قوربانی یی دی بگیانی خو دهن ژ پی خهمه ت وی ئایدولوژی یی و فهرمانین رابه رین خو بجهتینن.

٤- ئايدۆلۆژيەت ئێكگرتنا جڤاكى نوى دكەتەڤە برێكا خۆنيكرنەڤێ دھەلكەفتنێن نشتيمانى دا.

٥- ئايدۆلۆژيەت ھاريكاريا ئۆكبوونى و ئۆكگرتنا كۆمەلايەتى دكەت،و دەرئەنجامەكە بۆ كۆمبوونا خەلكى لدۆر ھۆمايىن درويشم و راگەھاندنان.

يينج: سهركردايهتى:

سهرکردایه تی پیدقیه کا کو مهلایه تی یه بو ههر جقاکه کی و ههر کو مه کی، چونکی نابیت و نه شین قهباری جقاکه کی وه سا بی سهرپه رشتی و رینمایان بریقه بچیت و کاروبارین خو بریقه ببت، ژبلی هندی داد پهروه ری دی هیته پاراستن و مافی پاراستنی ب ستویی خوقه دگریت و بتوندی دژی دوژمنان دی راوستیت.

د ههمان دهمدا ههر کومه ک چ یا مهزن بیت یان بچوویک بیت نه گهر رابهره ک نهبیت فهرمانا لسهر بکه ت بو ریخ خستنا ژیانا وان دی ههرکه سه ک یان ههر دهسته ک ل ناف جفاکی دی بحه زا خو ره فتاری که ت و دهستدریژیی لسه رئیک دو که ن و تیکدانی ل ناف

جڤاکي دي بهلاڤ بيت و ياسا و ريسايين جڤاکي دي پيشيل کهن.

ههمی جقاکه کی قهد گریت، لهورا سهر کردایه تی پیدقیه کا کو مهلایه تی یه دقیت ههبیت هه تا ژیانا جقاکی رین کبیخیت و فهرمانان ب سهر وانان ب سه پینیت، وه کی هو کاره کی دابین کاریی و رین کخستنی.

سهركردايهتي وهك هؤكارهكي ريككاريين:

سەركردايەتى ب قان چەند ريكان دبيتە شيوازەكى ريككاريى:

۱- سهرکردایهتیا جهماوهری دکهت بق ب دهستقهئینانا ئارمانجین نیشتمانی و نهتهوهیی.

۲- وان ئارمانجان دیاردکهت کو خهلك ژ پیخهمهت دا پیکولئ دکهن کورین جڤاکی و دام و دهزگههین وی خهباتی بکهن د چالاکیین خویین ئابووری و کومهلایهتی یین جڤاکی چالاك دکهن.

۳- شیانا هاندانا خهلکی ههیه بو ب دهستقه ئینانا ئارمانجین خون ئهوژی ب ریکا وان شارهزایی و کاریگهریا ل سهر خهلکی ههی، ههروهسا ب کارئینانا وی قیانی و ریزی یا ژ لایی خهلکی قه ههی.

3- سهرکردایه تیی شیانا چاره سهرکرنا هه قرکیی و دوبه رکیا ل ناقبه را خهلکی ههی، ئه و ژی ب ریکا تیکه هشتنا ئاریشین جقاکی و وهل خهلکی دکه ت کو ب ئاشتیانه ره فتاری دگه ل ئیك و دوبکهن.

٥- ره فتارا سهرکرده ی و هزر و داخو یانین وان سهرکردان ب دریژاهیا دیروکی بووینه یاسا و ره فتارین بنه رهتین جفاکی و زور جار دبیته ریسا و رفتاراوان دژیانا وان یا روژانه دا.

شهش/ رایا گشتی:

رایا گشتی هزره که ژ ئهنجامی دانوستاندنا هشیارانه دناف کو مه کا خهلکی کو بهرژهوهندیه ک وان پیک ه گریدده ت دهرباره ی ئاریشه کا گشتی کو پیک ه دانوستاندنان د کهن. پشتی دروستبوونا رایا گشتی ئه وا بویه هیزه کا کاریگه رو که سانین سه رب جفاکی قه نه شین خو ژی لا بدهن، هه روه سا رایا گشتی جوره په فتار و هه لویسته کی دسه پینیت و خه لک بجه دئینن، ئه قه ژی جوره که ژ جورین پیککاریی.

رهگهزین پیکهاتنا رایا گشتی:

بنهمایین رایا گشت پیکهاتینه ژ:

أ- رويدان. ب- ئاخڤتنا رابەران.

ج- هۆكارى چاپكرى. د- رادىۆ و تەلەفزىۆن.

ه- فيركرن. و- دانو ستاندنين تايبهت و راگوهورين.

ئاستين رايا گشتى:

رايا گشتى سى ئاست يىن ھەين:

۱- رایا گشتی یا قهشارتی (بیدهنگ): ئهقه یا ههی و نا راگههینیت وه کی چهوا کۆمه کا مروّقان رایه کا گشتی یا هه قپشك ههبیت به لی ده ربرینی ل سهر ناکهن و دیار ناکهت.

۲- رایا گشتی یا ئاشکرا: ئەقە وەك ھزرەك یا ھەی بەلئ چ تشت ب دەست قە ناھیت
 وەكى وئ كو بتنئ داخازا تشتەكئ دیاركری ژ كومئ یان جقاكی بكەت.

۳- رایا گشتی یا کریاری: ئهو رایه ب وهر گرتنا ههلویسته کی ب کریار داوی دهینت بو بجهئینانا وی هزری.

رایا گشتی وهک ریبازهکا ریککارین:

1- رایا گشتی یا دابه شکری: ئه ف جوّره رایه وی قه دگریت کو جفاك دابه ش دبیت ب سهر دو بوچوونان، ههر ئیّك ژوان رایه کا تایبه ت هه یه. ژیّك جودانه.

۲- رایا گشتی یا ئاسایی: ژمارهکا زور یا خهلکی ل سهر ریکدکهڤن.

۳- رایا گشتی یا راستهقینه: ههمی ل سهر ئین هزر و بیرانه و نهقه ژی بلندترین یلا رایا گشتییه.

يلين هيزا رايا گشتى:

ئەقەرى دقان چەند لايەنين سەرەكى دا دھينه دياركرن:

1- رایا گشتی شیانه کا مهزن یا هه ی ل ده می ثاریشان و ته نگافیان و ل ده می شهری یان به لاقبوونا نه خو شیه کا کوژه ک یان کاره ساته کی کو رویدده ت و ده می رایا گشتی هه لویسته کی دگرنه به ر، وان هه میان دقینت بهینه پهیره و کرن.

۲- رایا گشتی رهوشت و تیتاله که بهره بهره دروست دبیت و ب توندی گه فی ل
 تیکه دهرین وان دکه ت له ورا هو کاره که بو پاراستنا وی.

۳- رایا گشتی چاقدیریا ئەركین دەستهەلاتی دكەت كو ئەقە مەزنترین شیوازی دابینكارییه.

٤- رايا گشتى هەلويستى كەسان ل دويڤ پيدڤيين وان گوهۆرينا جڤاكى
 رێكدئێخيت.

حهفت: يروياكنده (الدعاية):

پروپاگنده چهند ههلویسته کین ره فتاران دروست دکهت، وهدکهت ره فتارین خهلکی ب هندهك ریسا و ههلویستین دروستکری پیگیربن.

پرو پاگنده د ههمی دهمان دا یا خراب نینه وهکی دهیّته به حسکرن، بهلکی خزمه ته کا باشا بهرژهوهندیا ئابووری ولاتی ژ دهرقه و نافخو دکهت و خزمه تا ولاتی دکهت

د باردوخین نه ئاساییدا و پشته قانیا به هاو رهوشت و تیتالین وی دکه ت، پروپاگنده ژی دبیت رامیاری یان ئابووری یان بو شهری یان کو مهلایه تی بن.

پروپاگنده وهک هۆیهکی ریککاریی (ضبط):

ئەف شيوازە بقان چەند خالان ئاشكرا دبيت:

1- ئاموژ گاریا خەلكى دكەت بۆ پەیرەوكرنا رەفتارەكا دیاركرى، رەفتارەكى قەدەغە دكەت.

۲- دەولەت پروپاگندان ب كاردئينت بۆ كارتيكرنى ل سەر رايا گشتى ژ پىخەمەت بەرژەوەندىا گشتى بكەت.

٣- دەولەت ب كاردئينت بۆ بەلاۋكرنا فەلسەفا راميارى و كۆمەلايەتيا خۆ.

٤- ئەو رەوشت و تىتال و شيواز و رەفتارىن د جھاكى دا ھەين ب خۆقە دگرىت
 ب رئىيا يەرتووك و تەلەفزىۆن و رۆژنامان بەلاقدكەت.

ههشت: هويين ديين ريككاريي:

هنده و گرین دایین دابینکاریی د جقاکی دا یین ههین به حس لی نه کرینه وه کی ریخین مللی (چهوانیا خوارن و قه خوارنی و جلو به رگ و چهوانیا سلاقکرنی و رهوشت و تیتال و تیتالین دی). ئه ش ریخین مللی ژی شیری تیتاله کی ب خوقه دبینن و ئه شف رهوشت و تیتال پتر ددیار و ئاشکرانه و سزاتیدا یی ئاشکرایه و هنده شور و تیرین ئاینی و دویرئیخستنا کومه لایه تی وه سزایه پهیره و دکهن، که سان ژ جقاکان در دیگرن و بیبه هرد کهن ژ مامله کرنی.

پرسیارین پشکا پینجی

پ۱/ مهرهم ژر نککاریا کومهلایهتی چییه و چهند پیناسین جودا ههنه؟ پ۲/ گرنگییا ریککاریا کومهلایهتی چییه؟

پ۳/ چهند ریبازه و مهشق و راهاتنی ههنه، سرو شتی ریبازین وی دیاربکه؟ پ٤/ جفاك پهنایی دبهته بهر چهند ریکه کان بو مهشق و راهاتنی... به حس بکه؟ پ٥/ بوچی هنده ک جاران جفاک پهنایی دبته بهر گفاشتنی و بهرسینگرتنی بوریککاریا کومه لایه تی و ریبازین وی نه فی ره فتاری دیاربکه؟

پ٦/ چەوا دەولەت وەك شيوازەكى رىككاريا كۆمەلايەتى رۆلى خۆ دېينت؟ پ٧/ رولى ئايىنى درىككاريا كۆمەلايەتىدا بەحس بكه؟

پ ۸/ مەرەم ژ ئايدۆلۆژىي چىيە و چەوا وەك شۆوازەكى دابىنكرنا جقاكى كاردكەت؟ پ ۹/ چەوا سەركردايەتى دبىتە شۆوازەكى رۆككاريا كۆمەلايەتى؟

پ ۱۰/ ئەڤێن ل خارى روھن بكە:

١- ئاستێن رايا گشتي.

٢- پلێن هێزا رايا گشتي.

۳- رۆلى رايا گشتى وەك شىوازەكى رىككارىي.

پ١١/ چەوا پروپاگندە دېيتە شێوازەكى رێككاريا كۆمەلايەتى؟ بەحس بكە؟

پشکا شهشی:

گوهۆرينا كۆمەلايەتى

گوهۆرىنا كۆمەلايەتى

دشنین گوهو رینا کو مه لایه تی پیناسه بکهین ب وان (گوهو رینین ب خو یان نه خشه بو کیشایه کو ب سهر ژیرخان و سهرخانا جقاکی دا دهیت وه ک (ده زگههین ئابووری و ده زگههین کو مه لایه تی و نموونه یی و زانستی). ده زگههین جقاکی ژی ژ شیوه کی ساده بو شیوه کی ئالوزی تیک ئالوزیایی کو ل دیف خواستین جقاکی و سیسته می کو مه لایه تی و ئارمانجین وی بگونجیت.

پیناسه کا دی یا گوهو رینا کو مه لایه تی: (پیکهاتییه ژ وهر گیریانه کی (انقلاب) (هه لگه رانه وه یه ک) د سهر بنیاتی جفاکی دا، ئه ف جفاکه ژ قوناغه کا پاشکه فتیا شارستانی به ره ف قوناغه کا شارستانیه کا پیشکه فتی یا بلند تر دبه ت.

د نیقا ئیکی یاسه دی نوزدیدا کو مه لناسی گرنگی ب قه کولینا گوهورینا کو مه لایه تی دایه. ده می (ئوکست کونت و هربرت سبنسر) و چه ندین دی ژی رابووین ب شرو قه کرنا ئه گهرین گوهورینا کو مه لایه تی و ده رئه نجامین وی ل چار چوقی رویدانین شوره شین رامیاری و پیشه سازیین خو قه دکولین.

ئه و شۆرەشنن کو ل کییشوهری ئورۆپا سهرهلداین ب تایبهتی ژی شۆرەشا رامیاری ل فرەنسا و شۆرەشا پیشهسازی ل ئنگلتهرا.

ئه ش شورشه بوینه ئه گهری گوهورینین روهن و ئاشکرا د رژیمین حوکمرانیی و بیر و باوه رین هزری یین گهلان و پهیوهندیین بهرههم ئینانی و ئاستی ژیاری و شیوازین ژیانا کومهلایه تی دا، لهورا گرنگ بوو بیردوزه کا تایبه ت ب گوهورینین کومهلایه تی بهینته گوری و کاری شروقه کرنا یاسایین بزاقا جقاکان و ریبازا وی ب ستویی خوقه بگریت و قوناغین میژوویا شارستانی کو جقاك تیدا دبورن دهستنیشان بکهن، و شیوه و گرفتین.

شيوين گوهۆرىنا كۆمەلايەتى:

بابهتی شیّوی گوهو رینا کو مه لایهتی پهیوه ندی یا ب بابهتی ئاراسته و ئارمانجین وی گوهو رینی قه ههی، گوهو رین ب ئیك شیّوازی تایبهت رویناده ههر چهنده ئارمانج و ژینگه هدو دجودابن. دشیّین گوهو رینی بقی شیّوی ل خواری پولین بکهین:

١- گوهۆرىنا كۆمەلايەتيا بازنەيى:

هزرا گوهورینا کومه لایه تییا بازنه یی ژ کومه کا وه رگرتیان پیکدهین، وه سا هزردکه ت کو دیاردین جفاکی ب ههر جور و شیوه کی هه بیت، ده م بو ده می دووباره دبیته فه و دووباره بون وان ژی پشت ب وی باری بابه تی و خویه تییی کو جفاك تیدا ده ربازدبن، دهینته گریدان.

جار ههیه جقاك ب دهمه كن راوستان و پاشكه فتنی راده ربازدبن. پاشی به ره ف وه رارو قه ژاندن و گه شه پیدانی دچن. ئه قجا ئه ف دهمه به رده وام نابیت و سه رژنوی تووشی پاشكه فتن و تیکدان و نه ته بایع دبنه قه.

ئەڤ پیرۆزە دەستپیکی لدەف گریکان سەرھلدایه و شارستانیا خۆ ب شارستانیەته کا بی بهرامبهر و ههره پاش دادنا کو جوداهیا قی دگهل ههمی شارستانیه تین دی ههبوو کو گههشتبوو وی پهری پیگههشتنی. فهیله سۆ فین گریکی دوی باوهریدابوون کو جفاکی مرۆ قاتیی دهینه گوهورین، بهلی گوهورین جفاکی مروقاتیی بهره ف دابرین و ژیک شهبوونی و ژنافچوونی دبه ت، پشتی هنگی د چوار قوناغان دا دهربازدبیت بقی چهندی کو جفاك

ژ چهرخی زیری بهرهف چهرخی زیقی دچن، ل داوییژی دچنه دناف چهرخی سفری دا (نحاسی) ههتا د ئهنجامدا خو د چهرخی ئاسنی دا خو دبیننهقه.

ئه ش بیردوزه داکوکیی لسه ر هزرا وه کئیکییا گیانداری جقاکی دگهل گیانداری ئاژه آلی دکهت ژ لایی چاوانییا پهیدابوون و پیگههشتنا کا چاوا مروّش ژ دایك دبیت و مهزن بوون و پاشی پیربوون... ههروه سا جقاك ژی ب ههمان قوناغین ژیانا مروّقیدا دهربازدبیت، بقی پیقهری باوه ریه که درست دبیت وهل جقاکی دکه کو ب هیله کا بازنه یی دا بچیت.

۲- گوهۆرىنا ئاسۆيى يان (درێژى):

ئه ش بیردوزه دوی باوهریدایه کو هه می دیارده و کریار و پهیرهوین جفاکی ب بهرده وامی دهینه گوهورین و ئه ف گوهورینه ژی به ره ف ئارمانج و خواسته کا دیار کری دبه ت و رویدانین رابوری ژی تیدا دووباره نابنه قه، به لکی جفاك به ره ف قوناغه کا بلند و پیشکه فتی یا بلندتر و کاریگهر و شیاندار دچیت و هی قیین مروقی و جفاکی بده ستقه دئینیت.

ئه ش بیردوزه د سه دی نوزیدا سه رهلدایه و دقییا ئاراستین گوهورینا کومه لایه تی دیاربکه ت، باوه ری وه سا بوو کو ئاراسته کی پیشکه فتی دهه می بارودو خاندا پینگا قا دها قینت، هه روه سا ده زگه ه و ریخ خراوین جقاکی کو بنیاتی کومه لاتیا وان پیکئینایه ب شیوه کی ساده دهستپید که ت و پاشی گه شه دکه ت و ئالوز و هویر دبیت و بنه مایین گشتی یین وی بو روهنکرنه کا تایبه ت دابه ش دبیت، بیردوزه یا هه ی دوی باوه ریدا یه کو هه قبه ندیین جقاکی ژی د زنجیره کا قوناغا را ده ربازبووینه و وی دووپات دکه ت کو هه می دیاردین جقاکی ئه قی زنجیری په یره ودکه ن د گوهوریناندا.

٣- گوهۆرىنا بەلاقبوونا شارستانيەتى:

به لأقبوون پيكهاتييه ژ قه گوهاستنا پيكهاتين شارستانی ژ نشتيماني رهسهن بو جڤاكين دى، كو برهنگه كى ژ رهنگان دهينه دارشتن و كاريگهريا جڤاكى لسهر دياردبيت بشيوه كي جڤاكي و شارستاني و ته كنولو جي.

به لا قبوون بنگه هه کی بنه ره تییه د گوه و پینا شارستانییه تی دا دهه می جفاکاندا، به لا قبوونی روله کی مه زن لسه ربله ز گوه و رینا جفاکان هه یه. ئه گه رجفاکین مرو قاتیین که قن بره نگه کی ته مام و دابری ژ ئیك و دو ژیابان، ئه و چ جاران نه دشیان هزر و زانست و داهینانان یک بگوه و رن.

ئانكو دا ههر د ئاستهكي پاشكهفتي يي كومهلايهتي و زانستي و مادديدا ميننهقه.

هنده گ ژ زانایان ئهوی دووپات دکهنه قه کو بتنی ئیک شارستانیه تا رهسه نه ههبوویه ب دریژاییا ده می بویه ژیده ری شارستانیه تا جفاکی دی، شارستانیه تا دولا را فیدهین ژیده ری شارستانیه تی بوویه و بق گهلین دی قه گوهاستیه و بویه ئه گهری درستبوونا شارستانیه تا هه قشیره یا دولا را فیده ین یان ژوان پیشکه فتیتر.

ههروهسا ئهو زانا دبیّرن جقاکیّن که قن ییّن چاندنی کو دکه قنه دهرقه ی ده قهرا روزهه لاتا که قن، هه مان تایبه تمهندییا شارستانیه تا دوّلا را فیده ین ههبرویه، د سهرده می حهمورابیدا هه مان شیّوازی شارستانیه تی ب ریّکا به لاقبرونا شارستانیه تی بو سهرانسه ری جیهانی قه گوهاستیه.

٤- گوهۆرىنا كۆمەلايەتى يا يىشكەفتى:

پشتی سهرهلدانا پهرتوکا داروین ل ژیرناقی (بنیاتی جوّران) وهسا به لاف بوو کو هوّرینا جقاکی مروّقاتیی دکه قیته ژیر یاسایا گهشه کرنی، ئهو یاسا وه ل بزاقا گوهوّرینی دکهت د چهند قوناغیّن گهشه کرنی دا ئیّك لدویث ئیّکی،

جوداهیا پلهداریی ئیك لدویف ئیکی ب ئالوزی دهربازدبیت، ژ سادهیی بهره ث ئالوزیی و ژ نزمیی به گوپیتکی، ئه ث ته شگهره د سه دی نوزدیدا ئافاکر ب ئاراسته یی ئیك گهشه کرنا دریژه دار. و ئانکو پیگیری بوون بقی ئه و دگه هینیت کو قوناغین گهشه کرنی به همان شیوه یه د دهرباره ی ژماره و دوباره کرن د دیروکا گهشکرنی دا همه می نه ته وان و جفاکاندا.

زانایی فهرهنسی سانت سیمون باوهریا وی ئهوه کو ئهو قوناغا دیرو کا مروقایه تیدا بوری، سی قوناغین هوشمهندین نه:

قوناغا هەلسەنگاندنى و قوناغا بابەتى يە.

ئو گست كونت ب بیروباوهرین سانت سیمونی یی كاریگهر بوو، ئهو ژی بو هندی چوویه كو گهشه كرن ب سی قوناغان دبوریت: قوناغا ئاینی (لاهوتی) و قوناغا فه لسه فی و داوی قوناغ ژی قوناغا زانستی یا دور هیلی یه (المرحله العلمیه الواقعیه). كونت ئاماژی ب وی دكهت كو قوناغا ئیكی دكه قیته بهر كاریگهریا هیزا جهسته یی یا رهق بی گیان. قوناغا دووی قوناغه كا گوهورینین هزریین روهن و ئاشكهرا و بهرنیاسه، ئانكو پشتی وی كو مروقی باوهری ب هیزا بی گیان ههبوو، ئه قبا روی كره میزین زیندی و ئه و بیروباوهرین كو نافهروكا تشتان و هیزا لیكده ته قه. قوناغا سیی ب قوناغه كا هزریا زانستی یا ژیر بیژی یا هه قهسه نگه، ههروه سا كونت و سا بو د چوو كو ههر گوهورینه كا دی ژی بكه قته بهركاریگهریا وی، ئه قبا لویزی ل ههمی جقاكاندا پهیوهندی دناقبهرا بارودو خی ماددی و رهوشتی و رامیاری دا ههیه، ب تایبه تی لده می ئه ف جقاكه ب هه مان قوناغین دیرو كیین شارستانی دا د بورن، ههروه سا سیسته می كومه لایه تیی جقاكین سهره تا یین هه قیچه رخ ل سیسته می خه شاكین هه قوجه رخ د چیت.

٥- گوهۆرىنا كۆمەلايەتيا نەخشەدار:

گوهورینا کومهلایه تیا نه خشه دار پیکهاتییه ژ وی جوری گوهورینی کو دگه ل بنه مایی دهستیوه ردانا ده وله تی بو ریک خستنا نه خشه دانانا کاروبارین حقاکی، ئه و ژی دگه ل به رژهوه ندا گشتی ب گونجیت. جقاك ب ریکا ده وله تی پیدفی یه ئارمانج و به رنامه و پروژین ئابوری و رامیاری و کومهلایه تی بو جقاکی دابین بکه ت، هه تا گهشه کرنا داخاز کری بجه بینیت، به لی جقاك نه شیت ئارمانجین خو بجه بینیت ب بی پهیره و کرنا ریك و شیوازین بجه ئینانی کو ب ریکا وی دشیت ئارمانج و مهره مین خو به ده ستقه بینیت، وه دکه ت ژ شیوازه کی بو شیوازه کی دی بگوهوریت کو بو ئاسته کی باند تر دگوهوریت و پله و پایی وی بلند تر دبیت.

ئه ق جوره گوهورینین نه خشه بو کیشای دهه می جفاکاندا رویده و سیسته می وی هه ریی چه وا بیت جفاکین سه رمایه دار و سوشیالست د بقی گوهورینی دبورن و هه ر چه نده رژیما سوشیالستی دگه شکرنیدا پشت ب پلان دانانا نافه ندی زیده تر گریدده ت ر جفاکین سه رمایه دار دا. ده وله تین سوشیالست پلانی بو هه می که رتین جفاکی دادریژیت و سه رپه رشتیا وان دکه ت و ب شیوه یه کی نیکسه ر ده ست ل کاروبارین که سان وه رده ه ت و سه رپه رشتیا به رنامه و ریک خستنا وان دکه ت، به لی هندی ده وله تین سه رمایه دارن بو داد ریژیت و سه رپه رشتیا به جهئینانا وان دکه ت، به لی به لی ب چ ره نگ ده ست تیوه ردانی دناف کاروبارین که سان ناکه ت و تیکه لی پلان دانانین وان نابیت و ب ئازادی کاردکه ن و کاروبارین ماددی و نه ماددی پلان دانانین وان نابیت و ب ئازادی کاردکه ن و کاروبارین ماددی و نه ماددی که و ب خو بری قه دبه نیشانکری، کومه لناس (فرانك وورد) بوو د داوی یا سه دی نوزدی و ده ستین کا سه دی بیستی دا

ناف و دهنگی خو دهرئیخستیه و ئاماژه ب وی چهندی کر کو دروست نینه بیّزین گوهوّرینا کوّمهلایه تی تشته کی نه چاقه ریّکری بیت و ژ خوّرا رویده ت و دشیاندا نینه دهست بسه ردا بهیّته گرتن، یان بهیّته دهست نیشانکرن به لکو گوهوّرینا کوّمهلایه تی دشیاندایه پیشوه خت پلان بو پیشبینی و دهستهیّکرنا کاری و کاردانه قه و ئه نجامان بو بهیّته کرن و دشیاندایه دهست بسه رهیّزا ویّدا بگریت و وان ریّك و شیّوازان دیاربکه ت بین کو به رنامه و ئارمانجیّن وی بجه دئینیت.

دیاردا گوهۆرینا كۆمەلایەتى دگشت جڤاكاندا ھەیە ئەڤ دیاردە ژى چەند ئەگەرەكێن بابەتى ھەنە دشێن بۆ سێ جۆران پۆلین بكەن:

١- ئەگەرىن سروشتى:

مروّف د ههر جهه کیدا بژیت پیکولی دکه ت خو دگه ل ژینگه ه و سرو شتی وی ژینگه هی بگونجینیت، ئه ردی بکیلیت و جو کا دورست بکه ت و چاندنی بکه ت، د چاندنی ژی دا ههر چوار وهرزین سالی به رچاف وه ربگریت و لدویف کانیین کانزا د ناف ئه ردیدا بگه ریت، ئه قان هه می گوهورینا مروّف ب خو دکه ت، دقان گوهورینا دا مروّف دقینت زنجیره کا پهیوهندین مروّقایه تی و هاریکاریی ب که سانین دیقه گریبده ت و مروّف به رده وام گوهورینا ب خوقه دبینیت، چونکی کومه کا هیقی و ئارمانجین تازه بو بجهئینانا وان به رچاف دکه ت.

بهلی جارین وهسا ههنه گوهورین بسهر سرو شتیدا دهین و بهروقاری خواستین وی دبیت و بایی بهیز رادبیت یان لههی و نهرد هه ریان رویددهن و باری ژیان و نیمناهیا مروقی تیکددهن و وه ایندکه کاری زیده تر وه کو کار قهدانه که بهرامبه رقان کارهساتان بکه ت.

هنده ک جاران مروّف خهمساری یی دچاندنا ئهردی چاندنی دا دکهت و ئهو ئهرد ب قهلهوی نا مینیت و ب نهچاری بجهدهیّلیت و بهره ش ئهرده کی چاندنی یی دیتر دچیت بقی چهندی ژی جوری کارو شیّوازیّن بهرهه می دگوهوّریت و ئه ش جوره گوهوّرینه د جقاکی دا دهنگ قهدده ت.

۲- ئەگەرى يىشەسازى و تەكنەلۆژى:

ب شۆرەشا پیشهسازی شۆرەشه کا کۆمهلایه تیا مهزن سهرهلداو رژیما دەسههلاتدار و پروکرامین خواندنی و باری ئابووری و قهباری خیزانی قه گرت و بویه ئه گهری پهیدابوونا سهندیکایین کریکاران و یین ئهندازیاران و... هتد. ههروهسا بۆ یه ئه گهری ژناڤ چوونا جقاکین بچووك و جقاکین دەسپیکی.

بهردهوام پیشهسازی پیشدکه قیت و گههشته رادی پهقاندنا ئهتومی ئهنجام بدهن و ئهسمانی قهکولن و بگههنه سهر ههیشی.

بو نموونه تله قزیون و سه ته لایت و ده نگو باسین سه رانسه ری جیهانی بو خیزانی دابین دابین دکه ت و جیهان وه کی گونده کی بچووك لیکرییه و شیاینه ب ئیك چرکه رویدانین جیهانی بزانن و به لاف ببن. ترومبیل و باله فران جقاکین قه قه تیایی ب ئیك گه هاندن ب جقاکین دیتر ژی گریدان سه ره رای ژ وان کو موبایلی ژی پهیوه ندیین وان ساناهی تر کرن، رادی به رهه می زیده کر و باری ژیاری به ره ش باشتر چوو.

باژیر مهزنتر لیهاتن و مشهختبوون بهره ش باژیران زیده تر و ههر دیارده و ژ قان دیاردان رهنگ قهدان بو سهر پهیوهندیین کو مهلایه تی ههبوویه کو بنه مایی کو مهلایه تی شدادان رهنگ قهدان بو سهر پهیوهندیی و شاسته کی بو ناسته کی دیتر وهرار کرییه و هاتیه گوهورین.

٣- ئەگەرىن كۆمەلايەتى:

قان نه گهران پهیوهندی ب گوهورینین سهر پهیکهر و پیکهاتین جقاکی ههیه و جقاك ههر وه کی چهوا کو مه گناس به حس دکهن ژ چهند ده زگههین سهره کی پیکهاتیه و ههر نیکی کارو نهرکی دیارکری یی خو ههیه وه کی ده زگههین رامیاری و نابوری و ناینی و پهروهرده یی و لهشکری، قان ده زگههان پهیوهندی یین وان ب ئیك دووقه هه نه و تهمام کهرین ئیك و دوونه و ههر گوهورینه ك ل ههر ئیك ژ وان روویبده ت، وهسا کار دکه ته سهر ده زگههین دیتر، بقی چهندی ژی پیکهاتا کو مهلایه تی ل شیوه یه کی بو شیوه یه کی بو شیوه یه کی دیتر دهیته گوهورین، نه گهر بهیت و ده زگههین نابوری پشت گریدانی بی بیشه یا کشتوکالی و چاندنی بگوهوریت ب پیشه سازی و بازرگانی و شیوازین به دینامیکی، به شده گوهورینه ژی کارتیکرن ل رژیما خیزانی و پهروهرده و سیسته مین دی یین کومهلایه تی کریبه خیزانا پر نه ندام بو خیزانه کا بچووك و کیم نه ندام گوهورییه.

ئەنجامين گوھۆرينا كۆمەلايەتى:

ئه و گوهۆرينين كو ب سهر جقاكى دا دهين كارقهدانا كۆمهلايهتى و ئابورى ب سهر تاكه كهسان و دەسته و جقاكان دا دبيت، دشين ئهنجامين گوهۆرينا كۆمهلايهتى بقان چهند خالان دەستنيشان بكهين:

۱- گوهۆرىنا كارى جڤاكى ژ كارى شڤانىي يان كشتوكال و چاندنى بۆ كارى بازرگانىي يان پىشەسازى يى.

۲- بلندبوونا ئاستى ژيارا تاكە كەسان و جڤاكى ب تايبەتى پشتى گوھۆرينا جڤاكى ژ چاندنى بۆ پىشەسازى يىخ. بلندبوونا ئاستى ژيارى دېيتە ئەگەرى زېدەبوونا بەرھەمى و شيانىن تاكە كەسان بۆ كرينىخ.

ئەقەرى ژ ئەنجامىي داھاتىي تاكە كەسان و بلندبوونا نرخ و بھايىي تشتان دھێتە گۆرىي.

۳- تایبه تمه ندی و دابه شکرنا کاری سه رهله هت، نه ش ریبازه دبیته نه گهری زیده بوونا به رهه می و پاشی یا جوری وی و ب سه ر چه ند لقه کین به رهه مدار و کار گوزاری یا ناف جقاکی.

2- بكارئينانا دەزگەھ و ئاميرين تەكنەلوژيا ل كارى بەرھەمئينانى و دكارگیريى يا گشتى دا، ھەر چەندە ئەف ئاميرە پیدفى ياوان ب مەشق و راھینانا زانیارى و تەكنەلوژیا ھەيە.

٥- بها و رەفتارىن كۆمەلايەتى ژ بهايەكى خۆيەتى و ئازريايى و كەسايەتى بۆ بهايى
 بابەتى و ژيرى و كۆمەلايەتى دھيتە گوھۆرين.

۳- خیزان ل قهباره کی مهزن و ئهندامین زور بو خیزانه کا نافنجیا بچووکا کیم ئهندام دهیته گوهورینی، شیوازی ژن ئینانی ژ فره ژنی بو ئیك ژنی دهیته گوهورین، سهرهرایی وی ژی دبیته ئه گهری لاوازبوونا یهیوهندی یین مروقایه ی و دوستایه یی.

۷- ب ئه گهری ئالۆزی و پارچه پارچهبوونا جڤاکی و زوری یا گڤاشتن و فشارا ب سهر تاکه کهسان و جڤاکی دا دیاردبیت.

۸- لهزیا گوهو رینا بارین ماددی و سستی یا گوهو رینین نموونه ین رهوشت و تیتالین کو مهلایه تی دبیته ئه گهری سستی یا پینگافین شارستانی ئه قه ژی ئه گهری سهره کی یی کیشین وان جفاکانه کو تووشی گوهو رینی دبن.

۹- گوهۆرينا سيستهمي راميارى ژ رژيما ستهمكارى يا توندرهوى و خۆبهرستى
 بۆ رژيمهكا ديموكراتى باوهرى ب دادوهرى يا كۆمهلايهتى و سهربهستى يى و
 وهك ههڤى يى ههبيت.

1۰ ئازاد بوونا ئافرهتی و رزگارکرنا وی ژ وان ئاستهنگین کو مهلایهتی کو د سهر وان دا دسه پاندی بوون ههروه سا وه که هه شی بوونا وان د گهل زهلاماندا د باری ماف و ئهرکین کو مهلایهتی دا و به شداریکرنا وان د بیافین جوّره و جوّرین ژبانیدا مل ب ملی زهلامان.

بيردۆزين گوهۆرينين كۆمەلايەتى:

گرنگترین بیردۆزین گوهۆرینین كومهلایهتی ئەقەنە:

١- بيردۆزا گوهۆرىنا كۆمەلايەتى ژلايى فارابى قه.

٢- بيردۆزا گوهۆرينا كۆمەلايەتى ژ لايى ئىن خەلدۆن.

٣- بيردۆزا گوهۆرينا كۆمەلايەتى ژ لايى ئەمىل دۆركھايم.

٤- بيردۆزا گوهۆرينا كۆمەلايەتى ژ لاين ئۆگبرين.

ئانكو ل خارى ژى ب دريژى دى لڤان بيردۆزان ڤەكۆلين: ١- بيردۆزا گوهۆرىنا كۆمەلايەتى ژ لايى فارابى ڤە:

گوهورینا کو مهلایه تی ل لایی فارابی تشته کی مسو گهره و ب به رده وامی و کاریگهری یی به رنیاسن. وه سا هزرد که ت کو جفاکان ژ جفاکی نه ته مام بو جفاکی ته مام ناوه ند گوهورین و جفاکی ته مام ژ جفاکی بچووك فه دهیته گوهورین بو جفاکی مام ناوه ند و پاشی بو جفاکی مهزن دهینه گوهورین.

جڤاکێ بچووك ژی پێکهاتیه ژ کومبوونا خهلکێ باژێڔی کو پشکهکن ژ نهتهوهی و دکهڤنه ژێر دهستههلاتا سهروٚکهکی، جڤاکێن مام ناوهند ژی پێکهاتینه ژ سهرجهمێ نهتوهی ژ پشکهکا ئاڤهدانکری ل ژێر سیبهرا حکومهتهکا سهربخوٚدا تێدا دهسههلاتێ دگێرن و جڤاکێن مهزن ژی سهرجهمێ جیهانێ یه ب گشتی د ئێك دهولهتدا و ل ژێر دهستههلاتداری یا ئێك حوکومهت دایه.

جڤاکێن نه تمام ژ جڤاکێ خێزانێ ڤه دهێته گوهوٚرين بوٚ جڤاکێ تاخي و پاشي بوٚ جڤاکێ گوندي. جڤاکێ خێزانێ پێکهاتيه ژ کومبوونا ئهندامێن خێزانێ ل ئێك مال و جڤاکێ تاخي ژي سهرجهمێ چهند خێزانه کا يه ئێك جهدا، جڤاکێ گوندي ژي کومبوونا چهند تاخه کايه د سنوورێ گونده کێ ديارکري دا. ههروه کي فارابي هزردکهت جڤاکێن نهتمام ب درێژييا ديروٚکێ دبنه جڤاکه کێ تمام ب ئهگهرێ گوهوٚرينا وي ژي.

٢- بيردوزا گوهورينا كومه لايه تى ل لايى ئبن خه لدون:

ئبن خهلدوّن نافدارترین زانایی کو مهلزانیه کو گوهوّرینی ب کاره کی (حهتمی) یی جڤاکی ددانیت، ژ ئاسته کی بو ئاسته کی دیتر، ژ لایی وی ژی جڤاك ب ههبوویه کی زیندی دخهملینیت چونکی ژ دایك دبیت و گهشه دکهت و مهزن دبیت و داویی بیّهیّز دبیت و دمریت، وهسا بو دچیت کو جڤاك د سی قوناغیّن گوهوّرینیّن سهره کی دا ده رباز دبیت.

١- قوناغا كوچەراتى يى.

۲- قوناغا گونديياتي يي.

٣- قوناغا باژيري يي.

ئیبن خهلدون هزراوی وهسا بوو ئهگهری بزاقا جقاکی و قه گوهاستنا وی ژ قوناغه کی بو قوناغه کا دیتر بو لاوازی یا هاریکاری یی دناف بهرا ئهندامین وی و نهبوونا خو خوشی و دلنیابوونی د چارچوقه کی دا خه لك نه شین به ره قانی یی ژ ههبوونا خو بكه ن، دقی بیاقی دا جقاك تووشی دو ژمنكاری یی و داگیر کرنی دبیت و جقاك شیرویه کی بو شیرویه کی دیتر دهیته گوهورین ئه و جقاکی ئه ف دوخه ب سهردا دهیت پیکدهیت ژ جقاکی باژیری یی وی جقاکی یه کو به رده وام د هه قرکی یی دایه دگه ل جفاکین کوچهرین دهوروبه رین خو ... ئانکو لاوازی یا هاریکاریی و نه ته بای یی دناف به را باژیری یان و کوچه ران زیده تر دکه ت.

ئەقەرى رۇ لايى ئېن خەلدۈنى قە بنياتى گوھۆرىنا كۆمەلايەتى يە.

ئبن خهلدوّن دوی باوهری یی دایه جقاك ژ شیّوهیه کی دهیّته گوهوّرین و ب قوناغیّن شارستانییّن جودا دا دهربازدبیت، ههروه کی چاوه زینده وهری گیاندار د ژیانیّدا پی دهربازدبیت و جقاك وه کی زاروّ که کی ژ دایك دبیت وهراری دکهت و بهیّز دبیت ویشتی ئهوی ژ ناف دچیت و ئه گوهوّرینه ژی کاره کی سروشتی و پیدفییه رویبده و دشیان دا نینه قه ده غه بکهن و به رده وام ب گوهوّریت یاسه یه کا دیروّ کی دهیّته دانان و جفاك بقی چهندی ب سی قوناغاندا دبوّریت:

١- دەمىي وەرارو پېگەھاندنى.

۲- دهمي مهزن بوون و تمام بووني.

۳- دەمىي پيراتى يىي و ژ ناڤ چوونىي.

گوهو رین ل دیش هزر و بو چوونین ئبن خه لدون گوهو رینه کا بازنه یی یه و ب هیله کا راست و ئاسوویدا ده ربازنابیت، به لکی ب شیوه یه کی بازنی دز قریت. هه روه سا وه سا دبینیت کو قوناغا ئیکی قوناغا کوچه راتی یه و ئه قه ئاکنجی دبن و دبنه ج قاکه کی

شارستانی و ئه قه پشتی ژبهر دوو بهره کینی و هه قرکینی ل گهل کوچهران ل داوینی ژیک قه دبیت و ژ ناف چیت.

٣- بيردۆزا گوهۆرىنا كۆمەلايەتى ژ لايى ئەمىل دۆركھايم:

ئه ش بیردوّزه جقاکان دکه ته دو پشکین سهره کی جقاکی میکانیکی و جقاکی نه ش بیردوّزه جقاکان دکه ته دو پشکین سهره کی جقاکی ساده به و رژیما کاری تیدا ناهیته دابه شکرن و تایبه تمه ندیا کاری تیدا نینه، به لی جقاکی ئه ندامیّتی جقاکه کی ئالوّزه تایبه تمه نده و کار تیدا دهیّته دابه شکرن.

دۆركهايم لدويڤ سروشتى گريدانا كومەلايەتى ئەوى ل سەر جڤاكان سەپاندى دكەتە دوو پشك (گريدانا ميكانيكى و گريدانا ئەنداميتى) پشكەك ژ وان تايبەتمەند و ئالۆزە و ئەوى دى جڤاكەكى نە تايبەتمەندە و سادەيە. جڤاك ژ جڤاكى ميكانيكى دهيته گوھۆرين بۆ جڤاكى ئەنداميتى.

دۆرگهایم دبیژیت: کو جڤاکی ساده ب دهستهیه کی دهست پیدکهت و دبیته عهشیرهت و پاشی دبیته هوز و ئهقه هه می جڤاکی ساده نه و پشت ب دابه شکرنا کاری و تایبه تمهندیی نا گریدهن.

جقاکین ئالوز و تایبهتمهند جقاکین به فرهه و ئالوزن و پشت ب دابه شکرنا کاری دگریددهن و نموونا قان جوّره جقاکان ل جقاکین باژیرین یوّنان و روّمان و ئیمبراتوریه تیّن که قن خوّدیار دکهن.

 نابینیت، ئەقەرى دبیته ئەگەرى كیمیا كەل و پەلین خزمەت گوزارى بەرامبەر ب داخازیا زۆر ل سەر تشتان، ئەقە ژى وە ل ئاكنجییان دكەت كو بەرەف سیستەمى تایبەتمەندیى و دابەشكرنا كارى بكەن، د ئەنجامدا جۆرى بەرھەمى و ئاستى ژیارا خەلكى باش دبیت و ھەردەمەكى كو جقاكى ژ شیوى نە تایبەتمەندى (میكانیكى) بگوھۆریت بۆ شیوى تایبەتمەندایەتى (ئەندامیتى) دى وى دەمى شیوازین گریدانا میكانیكى بۆ شیوازى ئەندامیتى ھیتە گوھۆرین.

٤- بيردوزا گوهورينا كومهلايهتى ژلايي نوگبرين:

هزروبیرین ئو گبرین دهربارهی گوهورینا جقاکی دهزروبیرین خودا پاشکه فت و سستیا شارستانی دیاردکهت کو د سالا ۱۹۲۲ دا دهربریه، ئوگبرین دبیرژیت: ئهو گوهورینین کو ب سهر کو ب سهر شارستانیه تا نه ماددی دهین ب لهزترین ژ وان گوهورینین کو ب سهر شارستانیه تا نه ماددی دهین و ئهنجام و قالاتی دکه قیته ل ناقبه را وان دبیته ئه گهری پاشکه فتنی یان سستاتیی ل ناقبه را شارستانیه تا ماددی و شارستانیه تا نموونه ی یان گیانی، ئوگبرین شارستانیه تی بو دوو بیاقین سهره کی دابه ش دکه ت:

ئین هاددی کو پهیوهندی ب دیاردان و تشتین ماددی و بابهتی یین ههستپیکری ههیه.

دوو: بیاقی نه ماددی کو بیروباوهرین جقاك و رهوشت و تیتالان و پهندو بهایان قهدگریت و کهسا پیقه دپیگیرن.

ههروهسا دبیریت: ههر چهنده جوداهی دناقبه را ههردوو بیاقان دا ههیه، ههر ئیک ژوان دبیته تمام کهری نهوی دی تر و پیک شه نیک و دوو دگرن و چ شیوه کی ژ ئیک دوو ناهینه جوداکرن.

بیروپاوهرکی دی یی توگیرنن تهوی دیاردکهت کو تامیری بهرههمئنانی تهونن گەلەك ب شيانن كو شيوازەكە دشيين پشتى پى گريېدەن دگوھۆرينا جڤاكى دا ب رنکا گوهۆرىنا شنوى ژينگهها سروشتى يا دەروربەرنن مرۆقى د گوهۆرىت. زىدەبارى ئەرى ۋى يىشكەفتنا يىشەسازىا ئامىرىن تەكنولۇۋى، ئەر گوھۆرىنا ئه و خو ب خو یا بهرده وامه و ئه نجامین وی دزورن و که له که بوون بدهستقه دقیت، بهلی ئەنجامی وی شارستانیهتی بهرهباب لدویث بهرهبای بهرهث زیدههیی دین و ههر نهتهوهك لدويڤ باري خو يع تايبهت گرنگيع ب رهگهزين شارستانع ددهن و گەلەك ژ بىرو باوەر و ھونەرىن نوى دھىنە گۆرى و بەربابىن لدويڤ خۆ دھىلن، ئەقەرى ھەر ب خۆ كلىلا دەرگەھى گوھۆرىنا جقاكى يە ب درېۋاھيا شارستانيەتى. ئەقجا يىشەسازى و تەكنلۆژيا ب گوھۆرينا سەربەخۆ دھێنە دانان، ھەمى رێكخراو و بنهمایین جڤاکی یشت بهستنی ب سروشت و کارتیکرن و کریاریا وان دکهت، بقی ژی وهسا دەردکه قیت کو شارستانیه تا ماددی لایهنی سهره تایی ب سهرشارستانیه تا نه ماددی قه ههیه و سهرجهمی جوداهیین ناقبهرا ههردوو بیاقان یاشکه فتن و سستیی دخولقینیت، ژبهر ئەقى شارستانيەت تشتەكى ئەندامىيە و ژ چەند يشكەكين تەمام ينكهاتيه، ئەقجا دبيت كيشه بكەقيته ناقبەرا وي بشتى كو ب بلەزتر پيشدكەقيت ئانكو ئەف يشكە كو يشكا رابەرە دگەل ئەرى يشكى كو ل چاف يشكا ئىكى يا سستە، ب رامانه کا دی ژی پشکا دووی ژ پشکا بلهزیا ئیکی پاش دکه قیت و ست دبیت ئه ش پشکه ژی پشکا شارستانیه تیا نه ماددیه، به لی ب دریژاهیا دهم و وه ختا هنده که جارا ره گهزین شارستانیه تا بو ههی خو دگه ل پینگافین شارستانیه تا ماددی بگونجینیت و ئه گهر هات و ئه قه ژی روی بده ت ئه قه ب سهر پرانیا ئاریشین جفاکی زال دبیت.

گوهۆرىنا بهايين جڤاكى:

ههر جقاکه کی بها و رهوشت و تیتالین خو یین تایبهت ههنه، دگهل ژینگهه و باری جفاکی و ئابووریا وی و پلا پیشکه فتنا شارستانیه تی و جفاکی وی و گیانی سهردهم و تیگههین ئهندامان دگونجیت.

ئەف بها و پیقەرە ژ جقاكەكى بۆ جقاكەكى دى و ژ دەمەكى بۆ دەمەكى دى دهينه گوھۆرىن، چونكى ھەر جقاكەك كومەكا تايبەتمەندى و ساخلەتين بها دارين خۆ ھەنە و جودانه دگەل تىگەھ و بهايين جقاكەكى دى.

ههروه کی جقاکی که قنی ئاسایی ل عیراقی کو بشتا خو ب چاندن و کاری دهستکاریی سهرده می ده ربه گاتیی د گیرده ت ره وشت و تیتالان و بهایین وی یین تایبه ت باشیا خو ههبوو وه کی مینقانداریی و زیره کیی و شهره ف و هاریکاریا لی قهومیان و هژاران و هنده ک بهایین دی یین خراب ژی ههبوون وه کی توندو تیژیی و تورهیا په گهز پهرستیی و هو زه کی.

ههمی بهاینن باش و خراین جقاکی دگهل سرقشتی ژینگهها جقاکی و کارتیکرنا هیزین ئابووری و رامیاری و ئایینی و رهوشتی و پیشه ی دگونجیت و سیستهمی جقاکی ب تیکرایا قان بهایان و تیتالان پهسهند دکهت و ب ریبازه کا هاریکاریکرنا پاراستنا ئارامی و هه فسهنگی و بار و دهستگه فتین خویهتی و بابهتی دهیته دانان

پشتی وی کو جقاك ل عیراقی ل بیافین گهشه پیدانا ماددی و نه ماددی پینگافین بهرفره بو پیشقه هافیتن، هافولاتیین عیراقی ل سته مكاریا ده ربهگان و ده ستهه لاتا دیکتاتوری رزگار بوون. پهروه رده و فیرکرن وه رارکرن و باری سیاسی و جفاکی یی هافولاتیان گهشه کر، ئه فجا رهوشت و تیتالان و بهایین جفاکی ژی گوهورین بخوفه دیتن و جفاك ژ قوناغا پاشکه فتنی هیدهیدی بو پیشقه پینگافا قوناغا بیکی یا پیشه سازی ده ستینکر و بهایین نوی هاتنه گوری ب شیوه کی کو دگه ل باری کومه لایه تی و ئابووری و رهوشه نبیری یی نوی یی جفاکی دگونجیت. جوره باری کومه لایه تی دنافیه را بهاین که فن و بهاین نوی هاته گوری.

ههردهم دهرئهنجامی سهرکهفتنی ههر بو بهایین نوی ب سهر بهایین کهفن دبیت پشتی به لاقبوون و په سهند کرنا وان ل ناف جفاکی و لاوازبوون بهایین کهفن... ئهف سهرکهفتنه ژی پیدفیه سهرکردایه تی و بهرپرس لایهنگیریا وان بکهن هه تا بهایین نوی ریکا خو یا ئاسایی بگرن و جهی بهایین کهفن بگرن و ره و ریشالین خو دناف جفاکی دا داهیلن، و کاری بی راوهستیان بو به لاف کرنا هشیاریا رهوشهنبیری دناقبه را که سان دجفاکی دا بکهن ب وی چهندی کو بهایین نوی ل خیزانی و جفاکی و شیوازین راگههان د خاندنگههان و کارگهه و دام و ده رگههین جفاکی مهده نی بهینه پهیرهوکرن هه تا دگه ل باری نویی کومه لایه تی ریک کهفیت و د هه مان ده می ری دا به رهنگاریا بهایین خرابین کهفن بکهن هه تا نه نجامین وی کارتیکرنی ل که س و ده مسته ک و جفاکی نه که ت.

دگهل وان ژی دا دبیت دگهل گوهورینا دا هنده و په نتالین خراب و نه جوان د جفاکی دا سهرهه لبده کو کارتیکرنی ل سهر کهس و جفاکی دکهت، لهورا پیدفی به دهمی ههیه ههتا کهس خو دگهل فان گوهورینین نوی بگونجینن دبیت ئاریشین

زور ژی پهیدا ببن، ئهو ژی ب ئه گهری بکارئینانا داهیّنانیّن نوی ب ریّکه کا نه دروست وه کی ب کارهیّنانا موبایلی ب شیّوه کی نه باش و نه دروست.

پرسیارین پشکا شهشی

پ۱/ گوهۆرىنا كومەلايەتى چىيە؟ ئەو بارودوخ و كارتىڭكەر چنە كو كارى لى دكەن؟ پ۲/ بەحسى گوهۆرىنا بازنەيى بكە.

پ٣/ چاوا دێ گوهوٚرينا ئاسوٚيى شروٚقه كهى؟ گرنگترين بيروباوهرێن وان شروٚقه بكه؟ پ٤/ به حسى جوداهيێن ل ناقبه را گوهوٚرينێن كوٚمهلايه تى يێن بازنه يى و ئاسوٚيى بكه؟ پ٥/ ئه قى رستى لێك بده (به لاڤكرنا شارستانيه تى قه گوهاستنا پێكهاتێن شارستانيه تى نه ژ نيشتيمانى سهركى قه بو جڤاكێن دى).

پ٦/ گوهۆرىنا كۆمەلايەتيا پێشكەفتن خواز چىيە؟ بەحسى بنەمايێن وێ يێن سەرەكيێن زانستى بكه؟

پ٧/ به حسى بيردۆزا گوهۆرينى يا ئوگست كۆنت بكه؟

پ٨/ شيوين گوهۆرينا كۆمەلايەتى پژميره و بەحسى ئيكى ژوان بكه؟

پ۹/ گرنگترین ئهگهرین گوهورینا کو مهلایه تی دهستنیشان بکه و به حسی روّلی ههر ئیّك ژ وان د گوهورینا بهایین جڤاکی دا بکه.

پ١٠/ گرنگترين ئەنجامين گوھۆرينا كومەلايەتى بژميره.

پ۱۱/ فارابي چهوا گوهۆرينا كومهلايهتى ليك دەت.

پ۱۲/ به حسی بیردوزا گوهورینا کومهلایه تی یا (ئبن خهلدون)ی بکه؟

پ۱۳/ ل بهر روناهیا بیردوزا فارابی بهراورده کی ل نافبهرا جفاکی تهمام و جفاکی نه تهمام بکه.

پ۱۱۰ بهراورده کی دنافبهرا جفاکی و ئاژهلی وهك گیانداره کی زیندی دهرباری گهشه کرنی و گوهو رینی بکه.

پ١٥/ بيردوزا گوهورينا كومهلايهتى يا ئهميل دوركهايم بهحس بكه؟ پ٦٥/ بهراورديهكي دناقبهرا جڤاكي (ميكانيكي) و جڤاكي ئهنداميّتى (عضوي) كه؟

پ۱۷/ زانا ئوگبرین چهوا گوهوّرینا کومهلایهتی لیّك دهت؟ پ۱۸/ بهراورده کمی ل ناقبهرا بهاییّن کهقن و بهاییّن نوّی بکه و نموونان بوّ بینه. پ۱۹/ مهرهم ژ (نهته پایا بهایان) چییه و روّلیی وی دگوهوّرینا کومهلایه تیدا به حس مکه؟

چالاكى:

((گوهۆرينا كومهلايهتى چهوا د جڤاكى دا روى ددەت؟ دانوستاندنين تهمام دەربارى ئەڤى دەستەواژى بهينه كرن)).

عەرەبى	کوردی	عەرەبى	کوردی
مركب	ئاوينته، ليكدايي	جنحة، خطيئة	كەتن – گونەھ
نظرية المعرفة	ئەپستمۆلۆژيا، بىردۆزا	كاهن	ر ە <i>ب</i> ن
انتاجية	زانیاری	اتجاه	ئاراستە
جزء	بەرھەمدارى	سكون، هدوء	ئارامى ، تەناھى
تجزئة	پشك	جب الاستطلاع	حەزا سەر ھەلبوونى
استهلاك	پارچەكرن، ژێك	المنبهات	ب ئاگەھداركەر
البديهية	جوداکرن ب کاربرن	العناية الالهية	چاڤديٽريا خوداي
برهاني	بێ شەك	بوصلة	قيبلهنما
مجبر، مضطر	بەڭگەيى، سەڭماندن	إشارة	ئاماژە
انتاجية	ب ناچاری — ناچار	احصاء	ئامار
قيمة	بەرھەمدارى	عملية الاحصاء	ئامارگیری
الهام	بها - بههره	الة	ئامير
محور	تهوهر	متداخل	تێکداچوون
			ناڤێکداچوون
اجباري	ب زۆرى	متماثل	وهكهههڤ
نسيج	تەقن	مقدار	بڕ

ك لاكرن محسوم كهلاشتن تشريح امتياز قهكولين بحث امتياز لولين بحث (دهرفهت) مجال (فرصة) پۆلين تصنيف كهرى البنيويه پابهند/ پێگير ملتزم	ناياب بياڤ
(دەرفەت) مجال (فرصة) پۆلىن تصنيف	بياڤ
گهری البنیویه پابهند/ پیکیر ملتزم	T.
	بونياد
هر منعش پێگیری الالتزام	قەۋان
ن وجود پشت سروشتی ما بعد الطبیعة	هەبوو
كي المهبووني الوجودية پايه منزلة	بوونه
ور گیاندار کائن پهتی مجرد	بوونه
کامل رژدبوون حریص	تهمام
ن، نۆى كرن تحديث پەستان ضغط	تازه <i>کر</i>
طعن پهسهند مقبول	تان
ن ليكهاتن منسجم پهسندكاريي، جوداكارى تفاضلي	تەبايى
،ریب متوازی پهیوهندیا سۆزئ تعاطف	ههفتا
ِ، رژیم، نضام خوّ ذات، نفس	پەيرە
له م	سيست
شوال خودايي الهي	پرس
فوشى تعزية تيرايا بهرههمدارى الكفاية الانتاجية	سەرە-
	پلەدار
يى المراتبية خويهتى ذاتي	-

وادي الرافدين	دولا دوو ړووبار	صناعة	پیشهسازی
عرف	رهوشت و تیتال	تصنيع	پیشهسازی کردن
الضوابط	رێککار <i>ی</i>	تركيب	پێؚکهاته
محكمة التفتيش	دادگهها بشکنینی	علاقة، رابطة	پەيوەندى
تحلل	ڕڒين	فصيلهة	جۆر
صياغة	دارشتن	العالم المادي	جيهانا كهرستهيي
ملحمة	داستان	المعتزلة	خوجوداكاران
اشباع	دابينكرن	جرثوم	ميكرۆب
دخل	داهات	فطري، طبيعي	خورست
تفكك	ژێك ڤەبوون	دار الحكمة	خانیێ دانایی
الممارسة العقلية	ژیرکار <i>ی</i>	اختراع	داهێنان
عقل	ژیر	استنتاج	دەرئەنجام
سر	نهێنی	خارجي	دەرەكى
واقعي	راستهقينه	استثناء	دەرھاڤێۺؾڹ
تأمل	رامان	استنباطي	دەرھێنانى
عرقي	رهگەز ئامێز	مؤسسة، منشأة	دەزگەھ دامەزراو
سلوكي	رەڧتارەكى	عبارة، فقرة	دەستەواۋە
مطلق	رهها	تصعب	دەمارگیری، توندر ەوي
سياق	رەوەن	حبية	دندك
الاخلاق	رەوشت	تناقض	<i>ه</i> ەقدژ
علم الاخلاق	رەوشتناسى	ثنائي، ازدواجي	دووانهکی، دوولایهنی
فيض	رژیان	ظاهر	ديار

صيغة	دارشت	ظاهرة	ديارده
مرصد	روانگه	جدل	ديالێکتك
مجاملة	رووپایی	كريستيان، مسيحي	فەلە
علم المساحة	رێۑۑڨاناسى	مقابلة، رؤية	ديدار، تێڕوانين
عاطفي	سۆزدار	الحضارة	شارستاني
وقت	دەم	المنطق	ژیربیّژی، لۆژیك
سقف	بان	البيئة	ژینگهه، دهوروبهر
الاشياء	تشت	مدح، وصف	ستایش، بهسن
اثار، اثر	شويّنهوار	فرض	سەپاندن
ممكن، محتمل	شياو – ههڙي	شمولي	سەرتاسەرى
تحليل	شروقهكرن	مخالف	سەرپێچيكار
تناسخ	گوهۆرين	برهان، قبول	سەلماندن
تصور	شێوهکرن، بۆچوون	ثقیل، جلیل	سەنگىن، گران
شكلي	شێۅ٥کى	عمود	ستوون
كيفي	جاواتي	امان، استقرار	ئێمناهي، سەقامگيري
محاكي	چاڤلێکەر	وحي	سروش
ثابت	چەسپاو	حذر	هوشياري
مركز	مەڭبەند، ناقەند	أواني فخارية	ئامانيْن ئاخى
مفهوم	تێگەھ	ادراك	پێۯانين
ذوق	چێڙ – تام	المدينة الفاضلة	باژیری چاکیێ
ماهية	چىيەتى	خبیر، مختص	شارەزا، پسپۆر

تفلسف	فەلسەكارى	خبرة عملية	شارهزای کاری،
			پسپۆرساز <i>ى</i>
ملاك	فريشته	تحفة، روائع	شاكار
انحراف	ژ ړیدهرچوون	مرحلة	قۆناغ
صفة	ساخلەت	رائع	قەشەنگ
خارق العادة	نائاسايى، ئاسايى قەدەر	علم الكلام	قسەناسى
هوية	ناسنامه، پێناس	الطين الصناعي	تەقنا دروستكرى
تعرض	تووش بوون	هرم	قووچەك
وسيلة	شيّواز، ئامراز	بداوه	کۆ چەرى
تفكك	هەڭوەشانەوە	الشخصية المسرحية	زارڤەكەرى شانوگەرى
الرواقيون	ليوانك	مقتدر	ژ ێۿٵؾؽ
مذهب الموئلة	ریباوهری خوداداری	تعدين	کانزاکاری
		مادي	کەرستەيى، ماددى
		فجوة	ڤالاهي
		عجز	كەفتى
		كبت	تەپەسەركرن
		عملي	کریاری
		تحنيط	مۆمياكردن